

17 iunie 2021

CEPEJ(2021)1

COMISIA EUROPEANĂ PENTRU EFICIENȚA JUSTIȚIEI (CEPEJ)

"PENTRU O MAI BUNĂ INTEGRARE A JUSTIȚIABILULUI ÎN SISTEMELE JUDICIARE":

**Linii directoare
și studii comparative privind centralitatea justițiabilului în procedurile judiciare în materie
civilă și privind simplificarea și clarificarea limbajului cu justițiabilii**

*Așa cum a fost adoptat la cea de a 36-ea ședință plenară a CEPEJ,
16 și 17 iunie 2021*

*Această traducere a fost realizată cu sprijinul financiar al Uniunii Europene și al Consiliului Europei.
Conținutul său este responsabilitatea exclusivă a Consiliului Europei și nu reflectă neapărat punctele de
vedere ale Uniunii Europene.*

Traducere cofinanțată
de Uniunea Europeană

CONȚINUT

INTRODUCERE GENERALĂ.....	5
----------------------------------	----------

PLASAREA JUSTIȚIABILULUI ÎN CENTRUL PROCEDURILOR JUDICIARE ÎN MATERIE CIVILĂ

LINII DIRECTOARE

INTRODUCERE	6
--------------------------	----------

1. Reducerea formalităților la strictul necesar și oferirea unui "drept de rectificare" a actelor defectuoase 7
2. Restabilirea drepturilor procedurale ale justițiabililor pe care aceștia le-au pierdut din cauza unui fapt care nu le este imputabil 7
3. Asigurarea faptului că pluralitatea de jurisdicții în cadrul aceluiași sistem juridic nu dăunează justițiabilului 7
4. Garantarea faptului că, în cazurile în care sunt disponibile mai multe căi de atac împotriva aceleiași hotărâri, diferențele dintre acestea sunt suficient de clare pentru a permite persoanei în cauză să se adreseze autorității competente 8
5. Furnizarea de informații adecvate justițiabililor cu privire la procedurile la care sunt parte 8
6. Garantarea faptului că comunicarea scrisă prin intermediul formularelor și modelelor oficiale existente lasă un anumit grad de flexibilitate, în loc să se bazeze pe un formalism orb 8
7. Încurajarea dreptului justițiabilului de a fi audiat personal de către judecător 9
8. Luarea în considerare a nevoilor justițiabililor la elaborarea obligației de motivare a hotărârilor judecătorești 9

STUDIUL COMPARATIV

INTRODUCERE	10
--------------------------	-----------

I : CONFIGURAREA PROCEDURII CIVILE ȘI A SISTEMULUI JUDICIAR DIN PUNCTUL DE VEDERE AL JUSTIȚIABILULUI.....	12
--	-----------

1. Reducerea formalităților la strictul necesar și oferirea unui "drept de rectificare" a actelor defectuoase 12
2. Restabilirea drepturilor procedurale ale justițiabililor pe care aceștia le-au pierdut din cauza unui fapt care nu le este imputabil 14
3. Evitarea faptului că pluralitatea de jurisdicții din cadrul aceluiași sistem juridic poate dăuna justițiabilului 16
4. Cazuri în care împotriva aceleiași hotărâri sunt disponibile mai multe căi de atac 18

II: ÎMBUNĂTĂȚIREA INTERACȚIUNII DINTRE JUSTIȚIABILII INSTANȚELOR ȘI JUDECĂTORI.....	19
--	-----------

1. Dreptul justițiabililor de a fi informați în mod corespunzător cu privire la procedurile la care sunt parte 19
2. Comunicarea scrisă prin intermediul unor formulare și modele prestabilite? 21
3. Dreptul justițiabilului de a fi audiat personal de către judecător 23
4. Dreptul justițiabililor de a obține o decizie motivată 26

SIMPLIFICAREA ȘI CLARIFICAREA LIMBAJULUI CU JUSTIȚIABILII, ÎN SPECIAL ÎN FAZA DE REDACTARE ȘI COMUNICARE A HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI

LINII DIRECTOARE

INTRODUCERE	27
1. LINII DIRECTOARE PRIVIND FORMAREA PROFESIONALĂ.....	27
Pregătește cursuri de formare privind comunicarea orală și scrisă cu justițiabilii pentru judecători și personalul instanțelor, cu subiecte precum: retorica, utilizarea unui limbaj neștiințific, aspecte psihologice, relaționarea cu persoane furioase sau emotive etc.	27
2. LINII DIRECTOARE PRIVIND MANUALELE ȘI ALTE RECOMANDĂRI	28
Crearea unor manuale, linii directoare sau recomandări speciale privind comunicarea scrisă și orală cu justițiabilii în cadrul ședințelor de judecată, al audierilor preliminare sau al altor relații cu justițiabilii instanței (la recepție, în cadrul procedurilor de soluționare alternativă a litigiilor etc.), respectând în același timp independența judecătorului	28
3. LINII DIRECTOARE PRIVIND MODELELE ȘI CONCEPȚIA PENTRU REDACTAREA TEXTELOR JUDICIARE	29
Crearea unor modele textuale speciale pentru hotărârile definitive ale instanțelor și pentru alte texte ale instanțelor, respectând în același timp independența judecătorului	29
4. LINII DIRECTOARE PRIVIND BROȘURILE DE INFORMARE ȘI SITE-URILE WEB	29
Crearea unor instrumente speciale care să ofere informații justițiabililor instanțelor	29
5. LINII DIRECTOARE PRIVIND EVALUAREA COMPETENȚELOR ORALE ȘI SCRISE ALE JUDECĂTORILOR.....	31
Elaborarea unor instrumente de evaluare a competențelor orale și scrise ale judecătorilor, care să nu fie în contradicție cu independența judecătorilor.....	31
6. LINII DIRECTOARE PRIVIND O PLATFORMĂ ELECTRONICĂ PUBLICĂ PENTRU DECIZIILE JUDICIARE ȘI ALTE INSTRUMENTE INFORMATICE	31
Dezvoltarea unei platforme electronice pentru hotărârile judiciare și a altor instrumente informatice, acordând o atenție deosebită unui limbaj simplu și clar	31
7. LINII DIRECTOARE PRIVIND MĂSURĂTORILE CALITĂȚII.....	32
Furnizarea unei măsurători a satisfacției justițiabililor instanțelor, acordând o atenție deosebită limbajului ușor de utilizat	32

STUDIU COMPARATIV

INTRODUCERE	33
1. LINII DIRECTOARE PRIVIND FORMAREA PROFESIONALĂ.....	35
1.1. Cursuri de formare pentru judecători în domeniul comunicării orale	35
1.1.1. Exemple	35
1.2. Cursuri de formare pentru judecători privind comunicarea scrisă.....	36
1.2.1.Exemple	36
1.3. Formare pentru personalul instanței	37
1.3.1. Exemplu	37

1.4. Concluzie.....	38
2. LINII DIRECTOARE PRIVIND MANUALELE ȘI ALTE RECOMANDĂRI	38
2.1. Comunicarea cu justițiabilii cu privire la ședințele de judecată	38
2.1.1. Exemple	38
2.2. Redactarea hotărârii judecătorești	39
2.2.1. Exemple	39
2.3. Alte texte judiciare (hotărâri judecătorești nedefinitive, scrisori de invitație etc.)	40
2.3.1. Exemple	40
2.4. Concluzie.....	41
3. LINII DIRECTOARE PRIVIND MODELELE ȘI MODELELE DE REDACTARE A TEXTELOR	
JUDICIARE	41
3.1. Modele textuale speciale pentru decizia finală a instanței	41
3.1.1. Exemple	42
3.2. Șabloane textuale speciale pentru textele judiciare ale procedurilor de judecată (invitația la audiere sau la ședința preliminară etc.)	42
3.2.1. Exemple	43
3.3. Proiectarea scrisului instanței	43
3.3.1. Exemple	43
3.4. Concluzie.....	44
4. LINII DIRECTOARE PRIVIND BROȘURILE DE INFORMARE ȘI PAGINILE WEB	44
4.1. Exemple	45
4.2. Concluzie.....	46
5. LINII DIRECTOARE PRIVIND EVALUAREA COMPETENȚELOR ORALE ȘI SCRISE ALE JUDECĂTORILOR.....	
5.1. Exemple	46
5.2. Concluzie.....	47
6. LINII DIRECTOARE PRIVIND PLATFORMELE ELECTRONICE PUBLICE PENTRU HOTĂRÂRILE JUDECĂTOREȘTI ȘI ALTE INSTRUMENTE INFORMATICE	
6.1. Exemple	48
6.2. Concluzie.....	49
7. LINII DIRECTOARE PRIVIND MĂSURAREA CALITĂȚII	50
7.1. Exemple	50
7.2. Concluzie.....	51
CONCLUZIE.....	51
APENDICE : BIBLIOGRAFIE	52

INTRODUCERE GENERALĂ

Locul justițiabilului și aprecierea acestuia ca justițiabil al serviciului public de justiție se află în centrul reflecțiilor conduse de CEPEJ și de grupul său de lucru privind calitatea justiției (CEPEJ-GT-QUAL).

Încă din 2005, Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) s-a pronunțat cu privire la rolul educativ al instanțelor într-o democrație, precum și cu privire la accesibilitatea, simplificarea și claritatea limbajului din sentințe și decizii¹. Acesta a subliniat că, dacă justiția este piatra de temelie a sistemelor constituționale democratice, menținerea ei în centrul cetății presupune ca aceasta să se deschidă către lumea exterioară și să învețe să se facă cunoscută. Aceasta era condiția *sine qua non* pentru ca cei supuși legii să o respecte și să îi acorde încrederea necesară pentru a-și îndeplini misiunea.

În același timp, evaluarea concepută de CEPEJ, inițial limitată la performanța jurisdicțională, a fost apoi îmbogățită prin luarea în considerare și a percepției pe care justițiabilii o au asupra funcționării serviciului public de justiție². Astfel, au fost elaborate o listă de verificare pentru formarea instanțelor în cadrul anchetelor de satisfacție a justițiabililor și un manual de realizare a acestor anchete în instanțele din statele membre ale Consiliului European, alături de ghiduri și linii directoare privind aspecte care afectează direct sau indirect relația sistemului judiciar cu justițiabilii, cum ar fi harta judiciară, accesibilitatea clădirilor instanțelor, comunicarea între instanțe și justiția digitală.

În continuarea activității sale anterioare și în conformitate cu recomandările Comitetului Consultativ al Judecătorilor Europeni, CEPEJ a încredințat grupului său de lucru privind calitatea justiției sarcina de a elabora două noi studii comparative îmbogățite cu linii directoare.

Primul studiu se referă la simplificarea și clarificarea limbajului cu justițiabilii, în special în etapa de redactare și comunicare a hotărârilor judecătorești. Pentru ca un justițiabil să accepte o hotărâre, acesta trebuie să o înțeleagă și să sesizeze traseul procedural și logica juridică a acesteia. Deși nu este vorba de a nega specificitatea limbajului juridic, este vorba, dimpotrivă, de a "atinge acest obiectiv democratic de reconciliere cu limbajul cotidian"³. Pe baza bunelor practici observate în statele membre, au fost elaborate șapte linii directoare în acest sens.

Al doilea studiu se referă la dorința de a plasa justițiabilul în centrul procedurilor judiciare în materie civilă. Pornind de la constatarea că articolul 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, referitor la dreptul la un proces echitabil, enunță mai multe principii cardinale a căror sferă de aplicare poate limita locul justițiabilului în materie civilă, acesta propune mai multe opțiuni susceptibile să consolideze luarea în considerare a acestuia din urmă. Prin prisma organizării normelor procedurale, pe de o parte, și a consolidării interacțiunilor cu judecătorul, pe de altă parte, cele opt linii directoare ale sale se înscriu în efortul colectiv de a face legea inteligibilă, inerent oricărei societăți democratice⁴.

Grație acestor două studii comparative și a liniilor directoare care rezultă din ele, CEPEJ intenționează astfel să alimenteze mișcarea începută în urmă cu câțiva ani în țările europene pentru ca, pentru a-l cita pe Jean-Paul JEAN, "cetățenii în justiție să nu mai fie tratați ca simpli justițiabili (în sensul original de persoane convocate în justiție de către o instituție care îi domină), ci ca justițiabili ai unei instituții respectate și pentru că aceasta îi respectă ca subiecți de drept"⁵.

¹ Avizul nr. 7 (2005) al CCJE privind "Justiție și societate".

² Jean Jean-Paul, "Du justiciable à l'usager de la justice", Les Cahiers de la Justice, 2013/1 (nr. 1), pp. 13-20. DOI: 10.3917/cdlj.1301.0013. URL: <https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-de-la-justice-2013-1-page-13.htm> "Two conceptions of the evaluation of the functioning of the public service. Cea care pornește de sus (top down) pentru a conduce o politică publică care să ofere cel mai bun nivel de serviciu posibil tuturor utilizatorilor, prin măsurarea performanței globale și bazându-se pe dispozitive statistice și indicatori mai mult sau mai puțin relevanți, și cea de jos (bottom up) integrată într-o politică a calității, care pornește de la utilizatori a căror percepție evoluează în funcție de experiența personală a serviciului efectiv prestat, dar și de percepția pe care o au despre acesta prin intermediul stereotipurilor obișnuite (lentoare, costuri, inegalitate) și a proceselor mediatizate în justiție."

³ Association syndicale des magistrats, Dire le droit et être compris - Comment rendre le langage judiciaire plus accessible, Guide pour la rédaction des actes judiciaires, Prefață de Paul MARTENS, Anthémis 2nd edition, 2018, 156 pages.

⁴ "Dire le droit et être compris", Les Cahiers de la Justice, 2014/4 (nr. 4), pp. 527-528. DOI 10.3917/cdlj.1404.0527. URL: <https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-de-la-justice-2014-4-page-527.htm>

⁵ Jean Jean-Paul, "Du justiciable à l'usager de la justice", Les Cahiers de la Justice, 2013/1 (nr. 1), pp. 13-20. DOI 10.3917/cdlj.1301.0013. URL: <https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-de-la-justice-2013-1-page-13.htm>

PARTEA I:

PLASAREA JUSTIȚIABILULUI ÎN CENTRUL PROCEDURILOR JUDICIARE ÎN MATERIE CIVILĂ

LINII DIRECTOARE

INTRODUCERE

Justițiabilii instanțelor, care au fost în centrul atenției Consiliului Europei timp de mulți ani, au fost adesea în centrul activității CEPEJ. Mai multe studii ale CEPEJ analizează diverse aspecte ale sistemelor și procedurilor judiciare din punctul de vedere al justițiabililor.⁶

Prin urmare, nu este surprinzător faptul că grupul de lucru GT-QUAL al CEPEJ a decis să își dezvolte în continuare activitatea din punctul de vedere al justițiabilului. Astfel, cercetarea privind procedurile judiciare în materie civilă a fost întreprinsă în următoarele scopuri:

- plasarea justițiabilului în centrul procedurilor judiciare civile, deoarece justiția este un serviciu public esențial pentru asigurarea supremației legii și a coeziunii sociale;
- asigurarea faptului că sistemul judiciar este întotdeauna organizat și condus ca un instrument de protecție a drepturilor publicului;
- asigurarea faptului că justițiabilii își păstrează o încredere reală în sistemul judiciar, indiferent de rezultatul procedurilor care îi privesc, deoarece această încredere este esențială în toate societățile democratice.

Independența și imparțialitatea judecătorilor și respectarea cerinței privind termenul rezonabil sunt condiții prealabile pentru atingerea acestor obiective. Odată atinse aceste obiective, sunt necesare alte măsuri pentru a consolida dreptul cetățeanului de a fi audiat de un judecător și pentru a consolida principiile transparenței și responsabilității, două principii de bază care implică direct cetățeanul în procesul judiciar.

Prima dintre aceste măsuri preconizate constă în stabilirea unor norme procedurale și a unor sisteme judiciare care să se bazeze pe punctul de vedere al justițiabilului. Apoi, este necesar să se îmbunătățească interacțiunea dintre justițiabili și judecători: dacă justițiabilul are impresia că rolul său este redus la cel de spectator pasiv al procedurii, va avea foarte probabil sentimentul că a fost victima unei justiții sumare, chiar dacă "produsul finit", adică hotărârea judecătorească, este ireproșabil.

Acest lucru ne-a determinat să adoptăm articolul 6 § 1 din CEDO și jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului ca punct de plecare, un standard minim pe care l-am putea chiar depăși cu scopul de a face ca justițiabilii să fie și mai mult în centrul procedurilor judiciare. De asemenea, ne-am inspirat din practica judiciară din diferite state membre ale Consiliului Europei, punând accentul pe justițiabilul neprofesionist, fie că este asistat de un avocat sau nu.

Principalele rezultate ale acestei analize sunt concentrate în cele opt linii directoare prezentate mai jos, care sunt dezvoltate în continuare în studiul anexat.

⁶ A se vedea, de exemplu, sondajele sale privind satisfacția utilizatorilor instanțelor (Manual pentru realizarea de sondaje de satisfacție destinate utilizatorilor instanțelor din statele membre ale Consiliului Europei - (12/2016)), reforma hărților judiciare în Europa pentru a facilita accesul la instanțe (Linii directoare privind crearea hărților judiciare pentru a sprijini accesul la justiție în cadrul unui sistem judiciar de calitate - (06/2013)), organizarea și accesibilitatea spațiilor instanțelor (Linii directoare privind organizarea și accesibilitatea spațiilor instanțelor - (12/2014)), utilizarea tehnologiilor informaționale pentru a face schimb de informații între utilizatori și instanțe. Cel mai recent, a se vedea capitolul referitor la utilizatorii instanțelor din Raportul de evaluare a sistemelor judiciare europene al CEPEJ (Ciclul de evaluare 2020 - date 2018), p. 88 și următoarele.

1. Reducerea formalităților la strictul necesar și oferirea unui "drept de rectificare" a actelor defectuoase

Organizarea procedurii judiciare din punctul de vedere al justițiabilului ar trebui să implice, în primul rând, modificarea normelor de procedură pentru a permite participarea activă a justițiabililor și, în al doilea rând, eliminarea tuturor formalităților care rezultă mai degrabă dintr-o tradiție, oricât de venerabilă ar fi aceasta, decât din necesitatea de a asigura buna desfășurare a procesului.

Ulterior, și cu același scop, ar trebui să devină o regulă generală că orice act procedural ar trebui validat retroactiv atunci când obiectivul unei cerințe formale care nu a fost îndeplinită în cazul în cauză a fost atins în practică.

În cele din urmă, în cazul în care a apărut un viciu de procedură sau orice alt impediment în calea pronunțării unei hotărâri pe fond, instanța nu ar trebui să pună capăt pur și simplu procedurii, ci mai degrabă, din proprie inițiativă, să acorde părților un termen scurt pentru a prezenta un act de procedură rectificat, pentru a furniza informațiile solicitate sau pentru a îndeplini cerințele care nu au fost îndeplinite.

Aceste măsuri, care pot fi, bineînțeles, calificate în cadrul procedurilor de recurs și de casare, se bazează pe ideea că hotărârea pe fond este rezultatul firesc al unei proceduri civile, ale cărei norme sunt menite să garanteze dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil.

2. Restabilirea drepturilor procedurale ale justițiabililor pe care aceștia le-au pierdut din cauza unui fapt care nu le este imputabil

În toate procedurile judiciare, justițiabilii se bucură de o serie întreagă de drepturi procedurale, care merg adesea mână în mână cu obligațiile procedurale, iar primele pot fi pierdute dacă acestea din urmă nu sunt respectate.

Din punctul de vedere al justițiabilului, astfel de consecințe sunt inacceptabile în cazul în care respectarea unui termen limită sau a unei alte obligații procedurale este fizic imposibilă. Același lucru este valabil și în cazul în care nerespectarea termenului sau a unei obligații procedurale este din vina judecătorului sau ai asistenților acestuia, a altor autorități publice sau a părții adverse.

Probleme de acest tip pot apărea atât în cadrul procedurilor în primă instanță (în cazul unei hotărâri în lipsă, de exemplu), cât și în apel.

Prin urmare, ar trebui să se prevadă, în general, că neglijența este o circumstanță pe care instanța trebuie să o verifice înainte de a declara că un justițiabil este împiedicat să își exercite un drept procesual și/sau că justițiabilii pot cere să fie autorizați să acționeze peste termen dacă pierd un drept procesual ca urmare a unor fapte independente de voința lor.

3. Asigurarea faptului că pluralitatea de jurisdicții în cadrul aceluiași sistem juridic nu dăunează justițiabilului

Deoarece este aproape o caracteristică standard a sistemelor juridice ale statelor membre ale Consiliului Europei ca acestea să aibă mai multe instanțe diferite, ar trebui avute în vedere trei tipuri de măsuri pentru a se asigura că acest fapt nu reprezintă o sarcină prea grea pentru justițiabil.

În primul rând, instanțelor ar trebui să li se permită să își decline competența numai *in limine litis*, într-o etapă preliminară a procedurii, deoarece declinarea competenței în favoarea unei alte instanțe într-o etapă târzie a procedurii poate cauza întâzieri excesive.

În al doilea rând, trebuie amintit faptul că conflictele dintre instanțe cu privire la atribuirea competenței pot priva justițiabilii de accesul la o instanță. Aceasta are loc în cazul unui conflict negativ de competență. Prin urmare, ar trebui să se prevadă că (a) odată ce o instanță și-a declinat competența și a desemnat instanța competentă, aceasta din urmă nu poate declina la rândul său competența, ci trebuie să se pronunțe asupra fondului cauzei sau (b) că această din urmă instanță să fie autorizată să solicite unei instanțe superioare să

se pronunțe asupra potențialului conflict de competență și să stabilească o dată pentru totdeauna care este instanța competentă.

În al treilea rând, în măsura în care justițiabilii instanțelor ar putea să își piardă definitiv dreptul material ca urmare a unei erori cu privire la instanța sesizată, *translatio iudicii* ar trebui să fie aplicată în mod sistematic, cel puțin în procedurile care nu au nicio legătură cu o țară străină, în special atunci când există o interacțiune între instanțe aparținând unor ordine judiciare diferite (de exemplu, instanțele civile și instanțele administrative). Acest principiu poate lua forma trimiterii cauzei de către instanța necompetentă către instanța competentă, menținând în același timp relația procedurală, sau prin obligația părții de a introduce o nouă acțiune în fața instanței competente, cu condiția ca aceasta să prevadă validarea retroactivă a *litispendenței*, inclusiv păstrarea efectelor acțiunii introduse inițial în fața instanței necompetente.

4. Asigurarea faptului că, în cazurile în care sunt disponibile mai multe căi de atac împotriva aceleiași hotărâri, diferențele dintre acestea sunt suficient de clare pentru a permite persoanei în cauză să se adreseze autorității competente

În cazul în care există mai multe căi de atac împotriva aceleiași hotărâri, diferențele dintre acestea trebuie să fie suficient de clare pentru a permite persoanei în cauză să se adreseze în timp util autorității competente.

De asemenea, se poate întâmpla ca, într-un anumit caz, alegerea căii de atac împotriva unei hotărâri judecătorești să depindă de modul în care judecătorul califică acțiunea introdusă sau de temeiul juridic al deciziei în cauză. În acest caz, în alegerea căii de atac, persoana în cauză trebuie să accepte calificarea acțiunii sau temeiul juridic precizat de judecătorul care a pronunțat hotărârea atacată, indiferent de exactitatea acestuia, fie să aleagă calea de atac care pare mai adecvată în lumina calificării/fondamentului juridic pe care judecătorul ar fi trebuit să îl precizeze.

5. Furnizarea de informații adecvate justițiabililor cu privire la procedurile la care sunt parte.

Accesul la anumite informații de bază privind procedurile contribuie la evitarea sentimentului justițiabililor de a-i fi fost redus rolul procedural la unul pasiv. În cazul în care părțile sunt reprezentate de membri ai profesiei juridice, instanța este îndreptățită să presupună că acești reprezentanți au furnizat informații adecvate, cu condiția să aibă acces simplu la informațiile pe care trebuie să le transmită părților.

Informațiile în cauză ar trebui să se refere în primul rând la durata previzibilă în mod obiectiv a procedurii, la cheltuielile de judecată (în special în cazul în care se percep onorarii părților pentru deschiderea dosarului sau pentru redactarea hotărârii) și la consecințele potențial prejudiciabile ale acțiunilor și omisiunilor părților. În plus, părțile ar trebui să aibă posibilitatea de a solicita informații cu privire la evoluția procedurilor lor și explicații relevante atunci când nu pot înțelege conținutul anumitor comunicări ale instanței.

În această direcție de acțiune, grefa și personalul non-judiciar, care constituie o "verigă" naturală între justițiabili și judecători, pot juca un rol crucial, chiar și în contextul utilizării din ce în ce mai intense a tehnologiilor informaționale. Nu se poate exclude faptul că justițiabilul preferă să păstreze o interacțiune personalizată cu instituția judiciară; și, mai important, nu trebuie să subestimăm riscurile "decalajului digital", deoarece nu toți justițiabilii au întotdeauna acces simplu la aceste tehnologii sau o stăpânire practică foarte dezvoltată a serviciilor și interacțiunilor digitale.

Statele ar trebui, de asemenea, să instituie măsuri specifice pentru a asista justițiabilii (sau, dacă este necesar, reprezentanții acestora) în interacțiunea lor electronică cu instanțele.

6. Asigurarea faptului că comunicarea scrisă prin intermediul formularelor și modelelor oficiale existente lasă un anumit grad de flexibilitate, în loc să se bazeze pe un formalism orb.

Faptul că formularele și modelele procedurale sunt puse la dispoziția publicului este cu siguranță un mijloc valoros de promovare a dialogului dintre instanțe și părți, în măsura în care reduce numărul de pleoarii defectuoase și facilitează înțelegerea de către judecător a pretențiilor părților.

Cu toate acestea, nu trebuie să subestimăm dificultățile cauzate de faptul că formularele și modelele disponibile nu țin cont de particularitățile fiecărui caz în parte. Ar fi probabil recomandabil să se prevadă două tipuri de formulare, dintre care unul ar trebui să fie cât mai general posibil, pentru a fi utilizat în marea majoritate a cauzelor civile, iar celălalt mai specific și limitat la procedurile cu caracter repetitiv și frecvent.

Mai presus de toate, trebuie să ne asigurăm că utilizarea formularelor și a șabloanelor standard nu complică interacțiunea dintre justițiabil și judecător.

În cazul în care utilizarea formularelor este obligatorie, sancțiunea care poate fi aplicată nu ar trebui să prejudicieze niciodată poziția justițiabilului, astfel încât să compromită participarea acestuia la procedură; acesta ar trebui să aibă posibilitatea de a remedia viciul de procedură. În aceeași ordine de idei, odată ce un anumit model a fost adoptat la nivel legislativ, este esențial să se evite situațiile în care justițiabilii se confruntă cu mai multe interpretări diferite ale modelului în diferitele instanțe naționale, cu riscul concomitent ca cererile lor să fie declarate inadmisibile (sau să piardă un anumit drept procedural).

7. Încurajarea dreptului justițiabilului de a fi audiat personal de către judecător

Faptul că li se permite să se adreseze personal judecătorului le dă justițiabililor impresia că au fost implicați în mod corespunzător în procesul judiciar. Comunicarea în scris sau prin intermediul unui reprezentant nu atinge același rezultat, deși poate fi mult mai eficientă în prezentarea raționamentului juridic sau în discutarea valorii probatorii a probelor depuse.

Este util ca justițiabilul să fie audiat personal, de exemplu în situațiile în care una dintre părți se află într-o poziție de mai mare vulnerabilitate, în special atunci când procedura se referă la privarea de libertate sau la condițiile în care are loc o astfel de privare de libertate, sau atunci când este în joc capacitatea civilă a persoanei; același lucru este valabil pentru procedurile care privesc minorii și pentru cazurile în care comportamentul personal al părților sau cunoașterea personală a acestora cu privire la circumstanțele de fapt este importantă.

Întrucât audierea personală a părților de către judecător poate facilita, de asemenea, o soluționare amiabilă a litigiului, ar fi de dorit ca părțile să se poată exprima fără teama de a face o mărturisire care, în cazul eșecului soluționării amiabile, ar putea prejudicia rezultatul litigiului.

De asemenea, trebuie luate măsuri de precauție pentru a se asigura că audierea personală a părților nu este folosită pentru a obține o mărturisire.

Este important ca, în timpul audierii, judecătorul să folosească un limbaj care să poată fi înțeles de justițiabil, cel puțin în cazul în care acesta nu este reprezentat de un avocat, și să primească o instruire specifică în acest sens.

8. Luarea în considerare a necesităților justițiabililor la îndeplinirea obligației de motivare a hotărârilor judecătorești

Soluțiile date de instanță trebuie să fie formulate suficient de clar pentru ca justițiabilii să le înțeleagă. Aceasta înseamnă, în primul rând, o structură coerentă a hotărârii, bazată pe argumente clare și accesibile. Este esențial ca hotărârile să fie redactate în termeni suficient de clari pentru a fi accesibile publicului.

O argumentare concisă poate servi acestui scop. În același timp, este important ca motivarea să reflecte principalele motive invocate și să abordeze aspectele esențiale ale cauzei, pentru a asigura justițiabilii că judecătorul a acordat suficientă atenție cauzei lor.

STUDIU COMPARATIV

INTRODUCERE

Ideea că serviciile publice de stat trebuie să demonstreze preocupare pentru justițiabilii lor nu este nouă. Această abordare a relațiilor dintre autorități și societatea civilă, care a luat naștere în anii 1980, s-a impus treptat în toate statele membre ale Consiliului Europei. Ea a stat chiar la baza unui curent special în știința administrativă, numit Noul Management Public, care a apărut în anii 1950.⁷ Acesta a fost un moment de cotitură generală în relațiile dintre stat și societatea civilă,⁸ și nu este surprinzător faptul că se aplică și instituțiilor judiciare, care, de altfel, sunt însărcinate cu un serviciu public de cea mai mare importanță, și anume protejarea drepturilor justițiabililor, soluționarea litigiilor și, prin urmare, menținerea statului de drept.

Dorința de a face justiția accesibilă este reflectată în recomandările Consiliului Europei. Una dintre primele, care se referă la instituțiile judiciare, adoptată în 1981, se concentrează asupra modalităților de îmbunătățire a accesului la justiția civilă⁹ și afirmă că "este [...] de dorit să se ia toate măsurile necesare pentru a simplifica procedura în toate cazurile potrivite, în vederea facilitării accesului la justiție al persoanei fizice". Este, de asemenea, prima mențiune a justițiabililor/utilizatorilor serviciilor judiciare publice, denumiți aici "individul". Spre deosebire de celebra hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) în cauza *Golder împotriva Regatului Unit*, care analizează problema exclusiv din punctul de vedere al dreptului la un proces echitabil, recomandarea menționată mai sus are o abordare mult mai amplă a problemei. De exemplu, aceasta analizează informațiile care ar trebui să fie disponibile pentru public¹⁰ sau mijloacele de simplificare a soluționării litigiilor prin utilizarea sporită a medierii.¹¹

Justițiabilii instanțelor, cărora Consiliul Europei le acordă atenție de mulți ani, au fost adesea în centrul activității CEPEJ. Mai multe studii ale CEPEJ evaluează diferite aspecte ale sistemelor și procedurilor judiciare din perspectiva justițiabililor.¹²

După ce am expus aceste aspecte care justifică alegerea subiectului acestui studiu, ne rămâne să delimităm domeniul de analiză și să oferim câteva detalii suplimentare.

Inițial, trebuie remarcat faptul că, în cadrul acestui studiu, prin "justițiabili" se înțeleg persoanele care au introdus o acțiune în instanță sau au fost acționate în justiție și, prin urmare, acționează ca părți în cadrul procedurilor judiciare civile. Acest lucru înseamnă, în primul rând, că acest studiu nu va aborda problema accesibilității instanțelor, care a făcut deja obiectul a numeroase sondaje¹³ și măsuri¹⁴ și, în al doilea rând, că nu se va lua în considerare tot ceea ce ține de procedurile penale.

⁷ Diana Woodhouse, *In Pursuit of Good Administration - Ministers, Civil Servants, and Judges*, Clarendon Press, Oxford, 1997, pp. 41 și următoarele.

⁸ A se vedea Woodhouse, *op. cit.*, p. 24.

⁹ Rec 81(7) din 14 mai 1981 privind măsurile de facilitare a accesului la justiție.

¹⁰ Articolele 2 și 3 din Rec 81(7) din 14 mai 1981.

¹¹ Articolul 3 din Rec 81(7) din 14 mai 1981.

¹² A se vedea, de exemplu, sondajele sale privind satisfacția utilizatorilor instanțelor (Manual pentru realizarea de sondaje de satisfacție destinate utilizatorilor instanțelor din statele membre ale Consiliului Europei - (12/2016)), reforma hărților judiciare în Europa pentru a facilita accesul la instanțe (Linii directoare privind crearea hărților judiciare pentru a sprijini accesul la justiție în cadrul unui sistem judiciar de calitate - (06/2013)), organizarea și accesibilitatea spațiilor instanțelor (Linii directoare privind organizarea și accesibilitatea spațiilor instanțelor - (12/2014)), utilizarea tehnologiilor informaționale pentru a face schimb de informații între utilizatori și instanțe. Cel mai recent, a se vedea capitolul privind utilizatorii instanțelor din Raportul de evaluare a CEPEJ privind sistemele judiciare europene (Ciclul de evaluare 2020 - date 2018), p. 88 și următoarele.

¹³ Piatra de temelie a studiilor pe această temă a fost Proiectul de la Florența privind accesul la justiție, ale cărui rezultate au fost publicate în 1978 în patru volume, editate de Mauro Cappelletti și publicate de companiile media Sijthoff (Leyden și Boston) și Giuffrè (Milano); studii mai recente sunt cele ale lui Francesco Francioni (ed.), *Access to Justice as a Human Right*, Oxford University Press, 2007, și Virginie Donier - Béatrice Lapérou Scheneider (ed.), *L'accès au juge, recherche sur l'effectivité d'un droit*, Bruylant, Bruxelles, 2013.

¹⁴ În plus față de Recomandarea 81(7) din 1981, citată mai sus, a se vedea Recomandarea Rec (2006)8 către statele membre privind asistența acordată victimelor infracțiunilor, Lista de verificare pentru promovarea calității justiției și a instanțelor, p. 19-21 (Accesul la justiție) (2008); (Linii directoare privind crearea hărților judiciare pentru a sprijini accesul la justiție în cadrul unui sistem judiciar de calitate (06/2013), Linii directoare privind organizarea și accesibilitatea sediilor instanțelor (12/2014), Accesul la justiție în Europa, Studii CEPEJ nr. 9 (2010).

În al doilea rând, trebuie spus că această activitate se va concentra în primul rând pe justițiabili neprofesioniști, și anume pe reprezentanții publicului. Desigur, astfel de justițiabili pot recurge la asistența unui avocat. Avocații sunt actori esențiali în relațiile dintre parte și judecător în cursul procedurilor judiciare, deținând cunoștințele și competențele necesare pentru a împiedica ca aspectele tehnice ale acestor proceduri să submineze drepturile clienților lor. Asistența juridică a unui avocat este, prin urmare, eminentamente preferabilă și ar trebui încurajată prin măsuri adecvate pentru a depăși obstacolele (nu numai cele financiare) cu care se pot confrunta justițiabilii mai defavorizați și mai vulnerabili.

Cu toate acestea, în pofida măsurilor de acest tip, se poate întâmpla ca, din cauza tradițiilor diferite din statele membre ale Consiliului Europei în ceea ce privește asistența obligatorie în cursul procedurilor judiciare, justițiabilul să nu fie asistat de un profesionist în domeniul juridic. De asemenea, nu se poate exclude nici faptul că, chiar și în cazul în care se acordă asistență juridică, din anumite motive, cum ar fi o relație nesatisfăcătoare cu avocatul lor, justițiabilii se simt neimplicați în proceduri și își pierd încrederea în sistemul judiciar.

Având în vedere că punctul de plecare al analizei va fi punctul de vedere al justițiabililor neprofesioniști, concluziile vor fi ajustate, dacă este cazul, pentru a lua în considerare cazurile în care justițiabilii au apelat la serviciile unui avocat.

În al treilea rând, în scopul evaluării, trebuie să analizăm rolul garanțiilor care decurg din articolul 6 alineatul (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) și din jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului (Curtea).

În abstract, ar fi tentant să credem că garanțiile unei bune administrări a justiției consacrate de articolul 6 § 1 din CEDO sunt capabile să plaseze justițiabilii în centrul preocupărilor judiciare. Cu toate acestea, nu ni se pare că acesta este cazul. De fapt, un mare număr de principii directe pentru procese servesc altor scopuri, în raport cu care trebuie să se pună în balanță nevoile justițiabilului. De exemplu, respectarea cerinței privind termenul rezonabil poate implica instituirea unei proceduri mai puțin accesibile pentru justițiabili, dar mai rapide. De asemenea, accesul la căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești - care poate fi de o importanță crucială pentru partea care pierde - nu este protejat de convenție în cadrul procedurilor civile și face obiectul unor reglementări naționale privind condițiile de sesizare mai stricte decât în cazul procedurilor în primă instanță. În plus, mai multe aspecte ale dreptului la un proces echitabil pe care rolul central al justițiabililor în cadrul procedurilor ne-ar putea determina să le maximizăm (de exemplu, cerința de motivare a deciziilor judiciare și a audierilor publice în contradictoriu) sunt adesea puse în balanță cu alte cerințe care merită la fel de mult atenție atunci când se asigură funcționarea corectă și eficientă a sistemelor judiciare. În cele din urmă, justițiabilii pot întâmpina dificultăți atunci când se confruntă cu cerința de a respecta normele formale de procedură. Cu toate acestea, această cerință poate fi considerată "valoroasă și importantă, deoarece este capabilă să limiteze puterea discreționară, să asigure egalitatea armelor, să prevină arbitrariul, să asigure soluționarea efectivă a unui litigiu și pronunțarea unei hotărâri într-un termen rezonabil și să asigure securitatea juridică și respectul față de instanță".¹⁵

Având în vedere cele de mai sus, decizia noastră de a privi procedurile judiciare civile din punctul de vedere al justițiabililor ne va determina să adoptăm articolul 6 § 1 din CEDO și jurisprudența relevantă a Curții ca punct de plecare sau ca standard minim pe care l-am putea chiar depăși cu scopul de a proteja și mai mult justițiabilii. Cu alte cuvinte, nu este exclus ca în concluziile noastre și în măsurile propuse să acordăm o mai mare importanță cererilor justițiabililor în procesul de echilibrare a acestora cu alte garanții ale unei bune administrări a justiției, care este responsabilitatea factorilor de decizie publică.

Ar trebui să se pună accentul pe plasarea justițiabililor în centrul procedurilor judiciare civile, deoarece justiția este un serviciu public cheie al cărui scop este de a asigura statul de drept; să se asigure că sistemul judiciar este întotdeauna organizat și gestionat ca un instrument de protecție a drepturilor publicului; și să se asigure că justițiabilii păstrează o încredere reală în sistemul judiciar, indiferent de rezultatul procedurilor care îi privesc, deoarece această încredere este esențială în toate societățile democratice. Desigur, atât independența și imparțialitatea judecătorilor¹⁶, cât și respectarea cerinței privind termenul rezonabil¹⁷ sunt

¹⁵ Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), *Zubac c. Croația*, nr. 40160/12, hotărârea din 5 aprilie 2018, § 96.

¹⁶ A se vedea, în acest sens, expunerea de motive a Cartei europene privind statutul judecătorilor și expunerea de motive a Recomandării CM/Rec(2010)12 privind "Judecătorii: independență, eficiență și responsabilități"; printre activitățile CCJE, merită amintite **Carta Magna a judecătorilor (Principii fundamentale)** și, mai recent, Avizul nr. 17 (2014) privind evaluarea activității judecătorilor, calitatea justiției și respectarea independenței judiciare.

¹⁷ A se vedea rezumatul principiilor relevante din studiul (CEPEJ(2018)26) "Durata procedurilor judiciare în statele membre ale Consiliului Europei pe baza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului", elaborat de F. Calvez și N. Regis (3rd ediție de F. Regis), paginile 8-10.

condiții prealabile pentru atingerea acestor obiective. Odată ce acestea au fost îndeplinite, sunt necesare și alte măsuri. Prima dintre acestea este stabilirea unor norme procedurale și a unor sisteme judiciare care să se bazeze pe punctul de vedere al justițiabilului (I). Apoi, este necesară îmbunătățirea interacțiunii dintre justițiabili și judecători (II).

I: CONFIGURAREA PROCEDURII CIVILE ȘI A SISTEMULUI JUDICIAR DIN PUNCTUL DE VEDERE AL JUSTIȚIABILULUI

1. Reducerea formalităților la strictul necesar și oferirea unui "drept de rectificare" a actelor defectuoase

Procedurile civile, care sunt declanșate de o acțiune în justiție, sunt guvernate de o serie de norme care protejează drepturile apărării și respectarea garanțiilor unui proces echitabil, al cărui rezultat practic este o hotărâre pe fond. Acesta este spiritul în care vom aborda cerințele formale și condițiile de formă ale hotărârii pe fond, în care posibilitatea de rectificare sau de validare retroactivă este întotdeauna oportună.

1.1. Prezentare generală a jurisprudenței Curții

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că dreptul de acces la o instanță poate fi încălcat în cazul în care un justițiabil este obligat să respecte reguli formale care cuprind cerințe disproporționate.¹⁸ Cu toate acestea, restricțiile privind dreptul de acces la o instanță sunt susceptibile de a ridica probleme doar dacă sunt definitive. În cazul în care o cerere de chemare în judecată este respinsă din cauza unui viciu de formă și poate fi depusă din nou, Curtea consideră că nu există o ingerință în dreptul de acces la o instanță,¹⁹ sau cel puțin că o astfel de ingerință este proporțională²⁰.

În ceea ce privește în special normele privind accesul la curțile de apel și de recurs, Curtea reamintește adesea, pe de o parte, că Articolul 6 din Convenție nu obligă părțile contractante să înființeze curți de apel sau de recurs și, pe de altă parte, că, în cazul în care astfel de instanțe există, trebuie să fie îndeplinite cerințele Articolului 6, în special atunci când este vorba de a oferi justițiabililor un drept de acces efectiv la instanțe pentru a se pronunța asupra drepturilor și obligațiilor lor civile. Curtea recunoaște, de asemenea, că modul în care Articolul 6 § 1 se aplică acestor instanțe depinde de caracteristicile speciale ale procedurilor în cauză "și trebuie să se țină seama de ansamblul procedurilor desfășurate în ordinea juridică internă și de rolul Curții de Casație în cadrul acestora; condițiile de admisibilitate a unui recurs în casație pot fi mai stricte decât în cazul unui recurs obișnuit".

Potrivit Curții Europene a Drepturilor Omului, respectarea oarbă a formalităților care nu contribuie la o mai bună înțelegere a obiectului unui litigiu constituie o restricție disproporționată a dreptului de acces la o instanță.²¹ Acest lucru se aplică chiar dacă norma formală este concepută pentru a permite instanței să verifice rapid dacă au fost îndeplinite criteriile de admisibilitate a unui recurs.²² În cazul în care o parte nu se referă corect la anumite dispoziții legale, acest lucru nu este suficient pentru ca recursul său să fie respins.²³ Cu toate acestea, o abordare mai strictă (și, prin urmare, una mai dispusă să accepte cerințele formale prevăzute de dreptul intern) este vizibilă în alte hotărâri.²⁴

În ceea ce privește evaluarea proporționalității unei anumite restricții privind accesul la instanțe, Curtea a subliniat necesitatea de a face "o distincție între un formalism excesiv și o aplicare acceptabilă a formalităților procedurale" în lumina cerințelor de "securitate juridică" și de "bună administrare a justiției":

¹⁸ A se vedea hotărârea de înființare, *Levages Prestations Services c. Franței*, nr. 21920/93, hotărârea din 23 octombrie 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-V. Pentru un exemplu de aplicare: *Boulougouras c. Greciei*, nr. 66294/01, hotărârea din 27 mai 2004, § 27.

¹⁹ CEDO, *Ivanova împotriva Finlandei*, nr. 53054/99, decizia privind admisibilitatea din 28 mai 2002.

²⁰ CEDO, *Tsenov/Bulgaria*, nr. 28591/03, decizia privind admisibilitatea din 30 martie 2010.

²¹ CEDO, *Roubies/Grecia*, nr. 22525/07, hotărârea din 30 aprilie 2009, § 41.

²² CEDO, *Evaggelou împotriva Greciei*, nr. 44978/07, hotărârea din 13 ianuarie 2011, §§ 20-24.: avocatul unei părți care a făcut recurs la Curtea de Casație a omis să spună că l-a asistat deja pe acesta în instanța de apel. De acest lucru depindea admisibilitatea recursului pe chestiuni de drept.

²³ CEDO, *Běleš c. Republicii Cehe*, nr. 42273/99, hotărârea din 12 noiembrie 2002, Reports of Judgments and Decisions 2002-IX, §§ 48-51.

²⁴ A se vedea, de exemplu, CEDO, *Trevisanato împotriva Italiei*, nr. 32610/07, hotărârea din 15 septembrie 2016, potrivit căreia cerința - prevăzută de legislația italiană în vigoare la momentul respectiv - de a încheia motivarea cu o "chestiune de drept" nu încalcă art. 6§1 CEDO, indiferent de faptul că, în cazul de față, motivarea pusese Curtea de Casație în întregime în măsură să înțeleagă argumentele și plângerea reclamantului.

dreptul de acces la o instanță este considerat a fi "afectat atunci când normele încetează să mai servească scopurilor de securitate juridică și de bună administrare a justiției și formează un fel de barieră care împiedică justițiabilul să își vadă cauza soluționată pe fond de către instanța competentă".²⁵

Deși Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu s-a pronunțat niciodată în mod clar în favoarea unui drept la rectificarea unui act procedural defectuos, aceasta a condamnat Republica Cehă pentru că a interpretat o rectificare ca fiind un nou recurs, deus cu întârziere.²⁶

1.2. Practici și modalități de acțiune la nivel național

Abordarea adoptată în general de Curtea Europeană a Drepturilor Omului este, cu siguranță, pe deplin justificată în lumina principiului subsidiarității și poate fi explicată, de asemenea, prin dorința de a respecta marja de apreciere a autorităților naționale.

Totuși, în opinia noastră, acest lucru nu ar trebui să facă imposibilă, într-un context mai general, o evaluare diferită a chestiunii caracterului tehnic sau a formalismului procedurii, cel puțin în ceea ce privește autoritățile de primă instanță.

A) Organizarea procedurii judiciare din punctul de vedere al justițiabilului ar trebui să implice, în primul rând, modificarea normelor de procedură pentru a permite participarea activă a justițiabililor și, apoi, eliminarea tuturor formalităților care rezultă mai degrabă dintr-o tradiție, oricât de respectabilă ar fi aceasta, decât din necesitatea de a asigura buna desfășurare a procesului.

În acest sens, putem saluta faptul că reformele întreprinse în mai multe state membre pentru a îmbunătăți funcționarea sistemelor judiciare și pentru a reduce durata procedurilor au dus la o "actualizare" a normelor procedurale și a practicilor judiciare. Uneori, aceste reforme au însemnat o ruptură completă cu abordările care derivau dintr-un sistem politic anterior. Digitalizarea sau digitalizarea parțială a procedurilor a contribuit, de asemenea, la modernizarea procedurilor și la contestarea unor norme învechite.

De asemenea, se poate face referire la utilizarea din ce în ce mai răspândită a semnăturilor digitale pe actele de procedură, care a eliminat aproape în întregime procedurile legate de autentificarea acestora.

În plus, în Italia, nu mai este necesar să se ceară grefierului să facă o copie a actelor de procedură, deoarece avocații pot lua o copie din dosarul digital al cauzei și o pot autentifica.²⁷ În Estonia, părțile, care înainte trebuiau să adauge originalele documentelor la dosarul cauzei, pot acum să furnizeze pur și simplu o copie.²⁸

În Germania, partea poate propune o soluționare pe cale amiabilă sau poate accepta condițiile unei soluționări pe cale amiabilă indicate de judecător nu numai în cadrul ședinței, ci și în scris.²⁹ În Belgia, legea prevede în prezent că părțile nu mai sunt obligate în mod sistematic să se prezinte personal în fața judecătorului pentru a-și confirma dorința de a divorța prin consimțământ amiabil, procedura desfășurându-se în principiu în scris.³⁰

B) Ulterior, și având în vedere același obiectiv, ar trebui să devină o regulă generală, așa cum este deja în mai multe state membre, ca orice viciu de procedură să fie validat retroactiv în cazul în care obiectivul cerinței formale care nu a fost îndeplinit în cazul în cauză a fost atins în practică.³¹ Cerințele formale pentru măsurile procedurale servesc fie la atribuirea anumitor puteri de răspuns părților din cauză, fie la atribuirea acestor puteri sau îndatoriri instanței; dacă aceste obiective au fost atinse în ciuda viciului de procedură, declararea lor nulă și neavenită va servi doar la împiedicarea progresului procedurii în vederea unei decizii pe fond. Există motive întemeiate pentru a recomanda acest tip de abordare, având în vedere că, de exemplu, o normă de acest tip a fost introdusă în dreptul monegasc abia în 2015.³²

²⁵ CEDO, *Zubac c. Croația*, citată mai sus, § 98 (și referințele incluse în aceasta).

²⁶ CEDO, *Kadlec și alții împotriva Republicii Ceha*, nr. 49478/99, hotărârea din 25 mai 2004.

²⁷ A se vedea articolul 16-bis, alineatul 9-bis din Decretul-lege nr. 179 din 18 octombrie 2012.

²⁸ A se vedea articolul 273 din Codul de procedură civilă estonian, care prevede că instanțele pot dispune ca originalul unui document să fie prezentat în cazul în care există îndoieli cu privire la existența acestuia sau la faptul că copia corespunde originalului. O dispoziție similară există în legislația elvețiană (articolul 180 al. 1 din Codul de procedură civilă). A se vedea, de asemenea, ZOP 299 din Austria.

²⁹ A se vedea § 278.6 din Codul de procedură civilă.

³⁰ Art. 1289 §§ 1 și 2 din Codul judiciar.

³¹ De exemplu, Albania [articolul 119 din Codul de procedură civilă (CCP)]; ITALIA (articolul 156 CCP).

³² A se vedea Legea nr. 1.423 din 2 decembrie 2015.

C) În cele din urmă, trebuie reamintit faptul că, având în vedere că scopul principal al procedurilor judiciare civile este de a soluționa litigiile și de a proteja drepturile justițiabililor, în principiu, aceste proceduri nu ar trebui să se încheie prin hotărâri care să constate existența unui viciu de procedură sau că nu a fost îndeplinită o condiție prealabilă pentru pronunțarea unei hotărâri pe fond (de exemplu, incapacitatea juridică a uneia dintre părți).

Rectificarea viciilor de procedură care afectează actele părților este posibilă în unele state membre la inițiativa părții care a comis neregula.³³ În plus, legislația unui număr mai mare de țări europene permite instanțelor să dispună rectificarea din proprie inițiativă.³⁴

Prin urmare, ar fi de dorit să se stabilească următoarea regulă în toate statele membre ale Consiliului European: în cazul în care a apărut un viciu de procedură sau orice alt impediment pentru pronunțarea unei hotărâri pe fond, instanța nu ar trebui doar să pună capăt procedurii, ci, din proprie inițiativă, să acorde părților un termen scurt pentru a prezenta un act de procedură rectificat, pentru a furniza informațiile solicitate sau pentru a satisface cerințele care nu au fost îndeplinite. Această regulă poate fi calificată în cazul în care partea a omis pur și simplu să efectueze un act de procedură.

2. Restabilirea drepturilor procedurale ale justițiabililor pe care aceștia le-au pierdut din cauza unui fapt care nu le este imputabil

În toate procedurile judiciare, justițiabilii se bucură de o serie întregă de drepturi procedurale, care merg adesea mână în mână cu obligații procedurale, iar primele pot fi pierdute dacă acestea din urmă nu sunt respectate. Din punctul de vedere al justițiabilului, astfel de consecințe sunt inacceptabile în cazul în care respectarea unui termen sau a unei alte obligații procedurale este fizic imposibilă. Același lucru este valabil și în cazul în care nerespectarea termenului sau a unei obligații procedurale este imputabilă judecătorului sau asistenților acestuia, altor autorități publice sau părții adverse.

2.1. Prezentare generală a jurisprudenței Curții

Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu acceptă ca o parte privată să suporte consecințele unei erori de procedură comise de o instanță sau de funcționarii acesteia. De exemplu, în cauza *Leoni împotriva Italiei*, Curtea a constatat că dreptul de acces la o instanță a fost restricționat în mod disproporționat printr-o hotărâre a Curții de Casație din Italia care a declarat inadmisibil un recurs din cauza unei erori în identificarea datei de înregistrare a acestuia.³⁵ Același lucru este valabil și în cazul în care o instanță își declină competența și transferă tardiv o cauză către o instanță competentă³⁶ sau durează prea mult timp pentru a desemna un avocat care să reprezinte un justițiabil sărac.³⁷ În cazul în care un executor judecătoresc notifică un document greșit, instanțele naționale nu pot obliga destinatarul să suporte consecințele acestei erori.³⁸ În cazul în care căile de atac disponibile nu sunt comunicate în mod corespunzător de către o instanță - încălcând o normă procedurală internă clară - destinatarul unei notificări se poate baza pe informațiile eronate și nu poate fi învinuit pentru că nu a verificat singur dacă informațiile erau corecte.³⁹

³³ Articolul 66 alineatul (2) din Codul de procedură civilă olandez (în ceea ce privește măsurile luate de executorii judecătorești și cu condiția ca măsura sau viciul de procedură să nu fi fost regularizate de către instanță din proprie inițiativă); articolul 115 din Codul de procedură civilă francez.

³⁴ A se vedea articolul 132 din Codul de procedură civilă elvețian; articolul 84 din Codul de procedură civilă austriac; articolul 231 din *Ley de enjuiciamiento civil* spaniolă; articolul 861.2 din Codul judiciar belgian; articolul 162 din Codul de procedură civilă italian (și articolul 164 privind nulitatea citației și articolul 291 privind nulitatea notificării citației); articolele 340¹ din Codul de procedură civilă al Estoniei; articolele 177.1 și 179.2 din Codul de procedură civilă român; articolul 43 din Codul de procedură civilă ceh; articolele 119.2 și 130.1 din Codul de procedură civilă turc. Același lucru este valabil și în legislația norvegiană, dar în cazul în care viciul este imputabil în mare măsură unei părți, partea poate obține validarea numai din motive imperioase (articolul 16-5 din Codul norvegian de procedură civilă). În dreptul olandez, rectificarea de către instanțe este prevăzută numai în cazul în care o parte nu respectă normele privind completarea actelor de procedură prin mijloace electronice (articolul 30c.6 din Codul de procedură civilă olandez) sau dacă sunt omise informații specifice din actul de sesizare a instanței comunicat pârâtului (articolul 120.4 din Codul de procedură civilă olandez, cu trimitere la articolul 30a.3.f și g). În alte cazuri, rectificarea unui viciu de procedură la inițiativa instanței este posibilă numai dacă viciul nu a cauzat niciun prejudiciu reclamantului (articolul 122.2 din Codul de procedură civilă olandez).

³⁵ CEDO, *Leoni c. Italia*, nr. 43269/98, hotărârea din 26 octombrie 2000, §§ 21-28.

³⁶ CEDO, *Freitag c. Germania*, nr. 71440/01, hotărârea din 19 iulie 2007.

³⁷ CEDO, *Staszkw/Franța*, nr. 52124/08, hotărârea din 6 octombrie 2011.

³⁸ CEDO, *Platakou împotriva Greciei*, nr. 38460/97, hotărârea din 11 ianuarie 2001, Reports of Judgments and Decisions 2001-I, § 39.

³⁹ CEDO, *Lesjak c. Croația*, nr. 25904/06, hotărârea din 18 februarie 2010, §§ 35-42.

În cele din urmă, și acest lucru ar trebui să fie de la sine înțeles, instanțele nu se pot aștepta ca părțile să respecte normele de procedură dacă acest lucru este imposibil în cazul de față. De exemplu, nu se poate aștepta de la o persoană care nu are un domiciliu permanent să își menționeze adresa într-un act de procedură⁴⁰ sau să prezinte o decizie administrativă care nu există.⁴¹

2.2. Practici și modalități de acțiune la nivel național

Dreptul național stabilește principii generale, cel mai adesea sub formă de jurisprudență, care sunt similare celor identificate în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

În dreptul german și austriac, informațiile inexacte privind căile de atac disponibile nu împiedică expirarea termenelor de recurs, dar pot justifica autorizarea recursului *în afara termenului* (*Wiedereinsetzung in den vorigen Stand*; articolul 233 din Codul de procedură civilă german; articolul 146 din Codul de procedură civilă austriac) dacă eroarea pare să fi fost cauza întârzierii.⁴² Această abordare a fost adoptată, de asemenea, de Curtea Federală Elvețiană, cu o mică diferență, și anume că instanța supremă elvețiană nu solicită depunerea unei cereri de autorizare de a proceda peste termen, ci consideră că termenul a expirat în mod valabil numai în cazul în care destinatarul notificării a fost în măsură să detecteze cu ușurință eroarea.⁴³

Curtea de Casație franceză⁴⁴ a considerat că efectul erorilor în ceea ce privește informațiile privind căile de atac și modalitățile de exercitare a acestora este că termenul aferent încetează să curgă pentru destinatarul notificării.⁴⁵ În mod similar, Curtea Constituțională spaniolă a susținut că termenul de prezentare a unui recurs individual (*amparo*) nu expiră în cazul în care un recurent a depus anterior un recurs inadmisibil pe baza unor informații eronate furnizate de instanța inferioară.⁴⁶

În mai multe țări, neprezentarea unei părți sau necontestarea faptelor invocate de partea adversă are consecințe grave, deoarece instanța poate (sau chiar trebuie) să pronunțe o hotărâre în lipsă sau cel puțin să considere că faptele au fost stabilite. În mod similar, debitorii care primesc o ordonanță de plată pot fi obligați să se opună într-un anumit termen pentru a evita confirmarea ordonanței.

Asistența unui avocat este probabil o garanție suficientă pentru ca părțile la procedură să poată evalua consecințele unei lipse de contestare a faptelor. Cu toate acestea, nu același lucru este valabil și în celelalte scenarii prezentate mai sus. În acest sens, trebuie să salutăm: (a) sistemele juridice care permit justițiabililor să conteste hotărârile în lipsă, argumentând că nu au știut că au fost citați să se prezinte sau la ce dată urma să aibă loc audierea sau că neprezentarea lor a fost rezultatul unui alt fapt independent de voința lor;⁴⁷ b) sistemele juridice în care debitorii pot fi autorizați să conteste tardiv o somație de plată, argumentând că au existat vicii în modul de notificare, un accident neprevăzut sau un caz de forță majoră.⁴⁸

⁴⁰ CEDO, *Serghei Smirnov împotriva Rusiei*, nr. 14085/04, hotărârea din 22 decembrie 2009, §§ 22-33 și CEDO, *Nowiński împotriva Poloniei*, nr. 25924/06, hotărârea din 20 octombrie 2009, §§ 33-36.

⁴¹ CEDO, *Vasilyev și Kovtun/Rusia*, nr. 13703/04, hotărârea din 13 decembrie 2011, §§ 45-56.

⁴² Pentru un rezumat al jurisprudenței, a se vedea: Decizia (*Beschluss*) a Curții Federale de Justiție din 24 martie 2016, IX ZB 67/14, § 12 (Germania); și hotărârea Curții Supreme din 22 decembrie 2004, 7Ob290/04d (Austria).

⁴³ Hotărârea Curții Federale 135 III 374.

⁴⁴ A se vedea deciziile 2nd Secția civilă a Curții de Casație din 3 martie 2016, privind cererea nr. 15-12129, BICC 2016 II nr. 1030, și din 4 septembrie 2014, privind cererea nr. 13-23.016, Bull. civ. II, nr. 176.

⁴⁵ În cazul în care hotărârea este pronunțată printr-un act notificat sau comunicat de către un executor judecătoresc, așa cum se întâmplă în general, informarea cu privire la căile de atac este atributul executorului judecătoresc, nu al instanței. Cu toate acestea, secretariatul instanței trebuie să furnizeze informații privind căile de atac în cazul hotărârilor notificate la inițiativa instanței.

⁴⁶ Hotărârea Curții Constituționale (*Sentința*) nr. 241/2006 din 20 iulie 2006.

⁴⁷ A se vedea articolul 153b, alineatul 4 din Codul de procedură civilă ceh; articolele 571 și următoarele din Codul de procedură civilă francez și, în mod similar, articolul 340 alineatul 3 din Codul de procedură civilă german.

⁴⁸ A se vedea, de exemplu, articolul 650 din Codul italian de procedură civilă. În aceeași ordine de idei, articolul 1416 din Codul de procedură civilă francez prevede că orice contestație la o ordonanță de plată trebuie depusă în termen de o lună de la data la care ordonanța a fost notificată sau comunicată; "cu toate acestea, dacă ordonanța nu a fost notificată sau comunicată personal, contestațiile sunt admisibile până la o lună de la data primului act notificat sau, în lipsa acestuia, de la data primei măsuri de executare care a avut ca efect să facă inaccesibile toate sau o parte din bunurile debitorului". De asemenea, merită menționat articolul 20 (Revizuirea în cazuri excepționale) din Regulamentul CE nr. 1896/2006 din 12 decembrie 2006 de instituire a unei proceduri europene de somație de plată.

În acest sens, și ținând seama de faptul că obstacole similare pot apărea în cursul procedurii sau la introducerea căilor de atac, ar trebui să se prevadă, în general, că neglijența este o circumstanță pe care instanța trebuie să o verifice înainte de a declara că un justițiabil este împiedicat să își exercite un drept procedural⁴⁹ și/sau că justițiabilii pot cere să fie autorizați să procedeze peste termen dacă pierd un drept procedural ca urmare a unor fapte independente de voința lor.⁵⁰

3. Evitarea faptului că pluralitatea de jurisdicții din cadrul aceluiași sistem juridic poate dăuna justițiabilului

Este aproape o caracteristică standard a sistemelor juridice ale statelor membre ale Consiliului Europei ca acestea să aibă mai multe instanțe diferite.

În plus față de repartizarea orizontală a puterii judiciare între mai multe instanțe pe bază geografică, există adesea o repartizare verticală în funcție de statutul cauzei și/sau de subiect. Nevoia de specializare a judecătorilor, care poate contribui atât la calitatea actului de justiție, cât și la reducerea duratei procedurilor, poate fi reflectată prin crearea de instanțe specializate sau de secțiuni specializate în cadrul sistemului judiciar. În unele țări, există, de asemenea, mai multe ramuri judiciare, reflectate în special în distincția dintre instanțele civile și administrative.

În acest context, justițiabilii se pot confrunța cu trei tipuri de riscuri.

În primul rând, dacă problema competenței este ridicată într-un stadiu tardiv al procedurii, aceasta poate prelungi procedura. Prin urmare, mai multe sisteme juridice prevăd că instanțele pot declina competența doar *in limine litis*, și anume într-o etapă preliminară a procedurii.⁵¹

În al doilea rând, se poate întâmpla ca conflictele dintre instanțe cu privire la repartizarea competenței să ajungă să priveze justițiabilii de accesul la o instanță. Acesta este cazul unui conflict negativ de competență,⁵² care poate duce la o încălcare a articolului 6§1 CEDO.

Astfel de scenarii pot fi evitate în mai multe moduri. În primul rând, se poate prevedea că, odată ce o instanță și-a declinat competența și a desemnat instanța competentă, aceasta din urmă nu mai poate declina la rândul ei competența și trebuie să se pronunțe asupra fondului cauzei.⁵³ În al doilea rând, în astfel de cazuri, se poate decide că "a doua instanță" la care se face referire poate pune la îndoială propria competență și poate solicita unei instanțe superioare să se pronunțe cu privire la acest potențial conflict de competență, pronunțând o decizie finală.⁵⁴ În cele din urmă, justițiabililor li se poate acorda dreptul de a solicita instanței superioare să se pronunțe asupra unui conflict negativ de competență care a apărut deja.⁵⁵ Preferăm primele două soluții, care par să fie mai puțin împovărătoare pentru justițiabili.

În al treilea rând, este important să ne concentrăm asupra consecințelor unei decizii de declinare a competenței.

⁴⁹ În acest sens, a se vedea art. ZPO 296. În aceeași ordine de idei, art. 363 primul paragraf din Legea daneză privind administrarea justiției exclude sancțiunea inadmisibilității în cazul în care aceasta ar fi disproporționată având în vedere consecințele asupra dreptului părții.

⁵⁰ A se vedea, de exemplu, articolul 151 din Codul de procedură civilă albanez; articolele 233 și 236 din Codul de procedură civilă german; articolul 153 din Codul de procedură civilă italian; articolul 168 din Codul de procedură civilă polonez; articolele 64 și 67 din Codul de procedură civilă al Estoniei.

⁵¹ A se vedea, de exemplu, articolul 38 din Codul de procedură civilă italian; articolele 66 și 67 din Codul de procedură civilă bosniac.

⁵² CEDO, *Beneficio Cappella Paolini v. San Marino*, hotărârea din 13 iulie 2004, Raport de hotărâri și decizii 2004-VIII, §§ 26-29.

⁵³ A se vedea articolul 76 § 4 din Codul de procedură civilă estonian; articolul 44 din Codul de procedură civilă italian, în ceea ce privește deciziile de declinare a competenței din motive geografice (cu excepția competenței inalienabile) sau din motive legate de importanța cauzei; articolul 281 din Codul de procedură civilă german, în temeiul căruia o a doua instanță desemnată poate renunța la competența asupra unei cauze numai dacă decizia privind competența sa a fost arbitrară; articolele 200 și următoarele din Codul de procedură civilă polonez, în temeiul cărora, în cazul în care o instanță inferioară a declarat că o instanță superioară este competentă, revine acesteia din urmă sarcina de a lua o decizie finală obligatorie cu privire la competența sa.

⁵⁴ A se vedea articolul 45 din Codul italian de procedură civilă, în ceea ce privește deciziile de declinare a competenței pe motive de obiect sau criterii geografice inalienabile.

⁵⁵ A se vedea, pentru cazurile de conflict între instanțele civile și administrative, sistemul ceh, astfel cum a fost stabilit prin Legea nr. 131 din 2002.

Mai multe sisteme juridice au adoptat principiul *translatio iudicii*, cu alte cuvinte, trimiterea cauzei de către instanța necompetentă către instanța competentă, păstrând în același timp relația procedurală.⁵⁶ Unele țări, cum ar fi Elveția sau Spania, nu permit neapărat *translatio iudicii* în cauzele civile, ci consideră că instanța necompetentă trebuie pur și simplu să declare cererea inadmisibilă; reclamanții trebuie apoi să se adreseze instanței competente într-un anumit termen și, dacă o fac, raportul procesual va rămâne neîntrerupt.⁵⁷ Rezultă că, în ambele cazuri, se consideră că termenele pentru a acționa sunt respectate dacă justițiabilul s-a adresat unei instanțe fără competență.

Translatio iudicii face însă obiectul mai multor excepții, care împiedică părțile să beneficieze de o relație procedurală continuă în ciuda deciziei de declinare a competenței. Acesta poate fi cazul atunci când competența se află dincolo de instanțele ordinare⁵⁸ sau dacă reclamanții trebuie să se adreseze unor instanțe străine.⁵⁹

În plus, în conformitate cu legislația germană, Codul de procedură civilă prevede că o sesizare a instanței competente nu devine pendinte (*anhängig*) până când instanța nu primește dosarele.⁶⁰ Jurisprudența se bazează pe principiul general conform căruia orice *litispendență* stabilită anterior continuă în cazul *translatio iudicii*,⁶¹ însă instanțele au aplicat ocazional această dispoziție în mod strict, considerând că o trimitere la o instanță care nu este competentă face imposibilă respectarea unui termen specificat, în special în anumite litigii comerciale.⁶² Acest lucru înseamnă că un termen de prescripție poate expira în timp ce dosarul este transmis, în special dacă această fază durează mult timp din cauza unor deficiențe organizatorice ale secretariatului instanței care a decis că nu este competentă. O astfel de situație a dat naștere unei hotărâri a Curții Europene a Drepturilor Omului, care a constatat că a existat o încălcare a articolului 6 § 1 CEDO.⁶³ Deși Curtea Supremă s-a pronunțat în favoarea unei aplicări generale a *litispendenței* în cursul *translatio iudicii*,⁶⁴ curțile de apel continuă să o respingă în anumite cauze comerciale.⁶⁵ Având în vedere lipsa unui drept de recurs necondiționat la Curtea Supremă,⁶⁶ există pericolul ca această incertitudine să continue mulți ani de acum încolo.

Curtea Constituțională italiană a decis că neaplicarea principiului *translatio iudicii* în cazul interacțiunii dintre instanțe aparținând unor ordine judiciare diferite (de ex. instanțele civile și instanțele administrative) este incompatibilă cu dreptul la protecția judiciară a drepturilor și intereselor legitime, un drept care este consacrat la articolele 24 și 111 din Constituția italiană (și al cărui domeniu de aplicare este similar dreptului de acces la o instanță în sensul articolului 6 § 1 CEDO), în măsura în care justițiabilii instanțelor ar putea pierde definitiv dreptul material ca urmare a unei erori privind instanța căreia i-a fost trimisă cauza.⁶⁷

⁵⁶ A se vedea articolul 82.2 din Codul de procedură civilă francez; articolul 662.2 din Codul judiciar belgian; articolul 261.6 din Codul de procedură civilă austriac; articolul 132.3 din Codul de procedură civilă român; și articolul 20.1 din Codul de procedură civilă turc.

⁵⁷ Articolul 65.5 din *Ley de enjuiciamiento civil*; articolul 63.1 din Codul de procedură civilă elvețian. Trebuie remarcat faptul că, în dreptul elvețian, *translatio iudicii* este permisă prin intermediul unei decizii a instanței în ceea ce privește căile de atac (hotărârea Curții Federale 140 III 636).

⁵⁸ Articolul 660 din Codul judiciar belgian.

⁵⁹ Articolul 81.1 din Codul de procedură civilă francez; articolul 65.3 din *Ley de enjuiciamiento civil*.

⁶⁰ Articolul 281 alineatul (2) teza a treia din Codul de procedură civilă german.

⁶¹ Curtea Federală de Justiție, decizia (*Beschluss*) din 28 februarie 2019, III ZR 16/18, § 13 și hotărârile citate.

⁶² De exemplu, în ceea ce privește procedura de *retragere obligatorie* pentru societățile pe acțiuni: OLG Frankfurt am Main, decizia (*Beschluss*) din 18 octombrie 2005, 20 W 118/04. Pentru o discuție mai detaliată, a se vedea: Harald KOLLRUS, *Analoge Anwendung des § 281 ZPO auf die Antragsstellung beim sachlich oder örtlich unzuständigen Gericht in Squeeze-Out-Verfahren*, *Monatsschrift für Deutsches Recht*, 2009, pp. 607 et seq.

⁶³ CEDO, *Freitag c. Germania*, nr. 71440/01, hotărârea din 19 iulie 2007.

⁶⁴ A se vedea o serie de fapte similare cu cele care au dat naștere hotărârii *Freitag v. Germania*: Curtea Federală de Justiție, decizia (*Beschluss*) din 13 martie 2006, II ZB 26/04, §§ 18-21.

⁶⁵ OLG Düsseldorf, decizia (*Beschluss*) din 17 decembrie 2015, I-26 W 22/14, § 39 și hotărârile citate.

⁶⁶ În ceea ce privește cerințele referitoare la suma în litigiu care pot afecta în mod negativ exercitarea dreptului de recurs în cazul în care litigiul se referă la evaluarea acțiunilor, a se vedea Curtea Federală de Justiție, decizia (*Beschluss*) din 18 februarie 2018, publicată în BGHZ 219, 348.

⁶⁷ Curtea Constituțională italiană, hotărârea nr. 77 din 12 martie 2007, § 5 din considerentele juridice: "*Principiul necomunicării între instanțe aparținând unor ordine judiciare diferite - care este de înțeles în alte perioade istorice [...] - nu mai este astăzi compatibil cu valorile constituționale fundamentale. În timp ce, în ceea ce privește numeroasele tipuri de instanțe, Constituția reflectă, într-adevăr, situația așa cum era [când a intrat în vigoare], totuși, aceeași Constituție a atribuit sistemului judiciar, în ansamblul său, sarcina de a asigura protecția judiciară a drepturilor și intereselor legitime. Întrucât aceasta este adevărata rațiune de a fi a fiecărei instanțe, atât ordinare, cât și speciale, faptul că există mai multe tipuri de instanțe nu poate duce la o reducere a eficienței justiției sau la a face zadarnică protecția judiciară a drepturilor: tocmai acest lucru se întâmplă atunci când normele care reglementează relațiile dintre diferitele instanțe - mai rău dacă în contextul unei diviziuni foarte complexe a competenței - sunt de așa natură încât o identificare incorectă a instanței*

Având în vedere cele de mai sus, considerăm că ar trebui să se recomande, ca o bună practică, aplicarea sistematică a *translatio iudicii*, cel puțin în cazul procedurilor care nu au legătură cu o țară străină.⁶⁸ Cu toate acestea, în practică, acest principiu poate fi aplicat în diverse moduri. Nu este necesar ca dosarul să fie transferat în mod formal de la o instanță la alta, un nou număr de rol fiind eventual atribuit la primirea acestuia de către instanța la care este transferat. Legiuitorul național poate foarte bine să facă o distincție formală între cele două proceduri și, astfel, să oblige o parte să introducă o nouă acțiune în fața instanței competente, cu condiția ca aceasta să prevadă validarea retroactivă a *litispendenței*, inclusiv păstrarea efectelor acțiunii introduse inițial în fața instanței care nu era competentă.

4. Cazuri în care împotriva aceleiași hotărâri sunt disponibile mai multe căi de atac

În cazul în care există mai multe căi de atac împotriva aceleiași hotărâri judecătorești, diferențele dintre acestea trebuie să fie suficient de clare pentru a permite persoanei în cauză să se adreseze autorității competente în termenul corespunzător.

Acesta pare a fi cazul: a) între o cerere de anulare a unei hotărâri pronunțate în lipsă și un recurs împotriva unei hotărâri considerate a fi fost pronunțată în cadrul unei proceduri în care ambele părți au fost reprezentate (Franța⁶⁹); b) între un recurs la Curtea Supremă împotriva unei hotărâri pronunțate în apel și o cerere de redeschidere a procedurii (Bosnia⁷⁰) sau de revizuire a unei hotărâri pronunțate în apel (Italia⁷¹). În mod similar, legislația cehă nu pare să ridice nicio problemă în ceea ce privește reglementarea relației dintre diferitele căi de atac disponibile împotriva unei hotărâri pronunțate în apel.⁷²

Cu toate acestea, într-un caz parțial similar, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat o încălcare a articolului 6 § 1 din CEDO în ceea ce privește Republica Cehă: înainte de a depune plângerea privind încălcarea unui drept fundamental la Curtea Constituțională, justițiabilii erau obligați să se adreseze Curții de Casație pentru a nu fi declarați inadmisibili pentru neepuizarea căilor de atac; cu toate acestea, atunci când a evaluat dacă a fost respectat termenul de 60 de zile pentru depunerea unui recurs constituțional, Curtea Constituțională a omis adesea să ia în considerare faptul că justițiabilul depusese un recurs la Curtea de Casație și că acest recurs era încă în curs de soluționare la această instanță.⁷³

De asemenea, se poate întâmpla ca, într-un anumit caz, alegerea căii de atac împotriva unei hotărâri judecătorești să depindă de modul în care judecătorul califică acțiunea introdusă⁷⁴ sau de temeiul juridic al deciziei în cauză.⁷⁵ În acest caz, în alegerea căii de atac, persoana în cauză trebuie fie să accepte categorisirea acțiunii sau temeiul juridic specificat de judecătorul care a pronunțat hotărârea atacată (indiferent de exactitatea acesteia)⁷⁶, fie să aleagă calea de atac care pare mai adecvată în lumina categorisirii/ fundamentului juridic pe care judecătorul ar fi trebuit să îl specifice.⁷⁷ Pe scurt, nu se poate considera că o eroare comisă de un judecător ar trebui să prejudicieze alegerea pe care justițiabilii instanțelor o pot face.

competente (sau o eroare a instanței în ceea ce privește propria competență) poate constitui un obstacol insurmontabil pentru însăși posibilitatea de a obține o examinare a fondului acțiunii."

⁶⁸ Pentru Italia, a se vedea articolul 59 din Legea nr. 69 din 2009 și articolul 11 din Codul de procedură administrativă; pentru Republica Cehă, a se vedea articolul 82.3 din Codul de procedură civilă și articolul 73.3 din Codul de procedură administrativă.

⁶⁹ A se vedea articolele 473 și 476-478 din Codul de procedură civilă.

⁷⁰ A se vedea articolul 265 din Codul de procedură civilă.

⁷¹ A se vedea articolul 398 din Codul de procedură civilă.

⁷² A se vedea articolul 235b din Codul de procedură civilă.

⁷³ A se vedea, de exemplu, CEDO, *Rechtová c. Republicii Cehe*, nr. 27088/05, hotărârea din 26 iunie 2008, §§ 23-24; CEDO, *Mourek c. Republicii Cehe*, nr. 17999/03, hotărârea din 3 aprilie 2008, §§ 17-19; CEDO, *Drahorád și Drahorádová c. Republicii Cehe*, nr. 10254/03, hotărâre din 30 martie 2008, §§ 23-25; CEDO, *Geco A.S. c. Republicii Cehe*, nr. 4401/03, hotărâre din 21 septembrie 2006, § 26; CEDO, *Janyr și alții c. Republicii Cehe*, nr. 12579/06, 19007/10 și 34812/10, hotărâre din 13 octombrie 2011, § 51.

⁷⁴ De exemplu, în conformitate cu legislația italiană, în ceea ce privește contestațiile care pot fi ridicate în timpul procedurii de executare, o hotărâre privind *opposizione all'esecuzione* (articolele 615 și următoarele CPC) poate fi atacată cu recurs, spre deosebire de o hotărâre privind *opposizione agli atti esecutivi* (articolele 617 și următoarele CPC).

⁷⁵ De exemplu, dacă este vorba de o hotărâre pronunțată în lipsă sau nu.

⁷⁶ Aceasta este soluția adoptată în jurisprudența Curții de Casație din Italia (a se vedea, de exemplu, hotărârea nr. 12872 din 22 iunie 2016).

⁷⁷ În conformitate cu principiul german al *Meistbegünstigung*.

II: ÎMBUNĂTĂȚIREA INTERACȚIUNII DINTRE JUSTIȚIABILII INSTANȚELOR ȘI JUDECĂTORI

Interacțiunile dintre justițiabilii instanțelor și instanțe reprezintă o garanție esențială a accesibilității justiției. În cazul în care oamenii au impresia că au fost retrogradați la statutul de subiect pasiv în cadrul procedurilor, există o mare probabilitate ca aceștia să se simtă victime ale unei justiții sumare, chiar dacă "produsul final", și anume decizia instanței, nu poate fi criticat. Cea mai bună modalitate de a evita un astfel de rezultat este de a încuraja interacțiunea dintre judecători și public.

Până în prezent, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului nu a abordat această problemă în mare măsură. În general, jurisprudența europeană nu consideră că dreptul la un proces echitabil merge atât de departe încât să consfințească dreptul la participarea personală a părților la procedură.⁷⁸ Participarea prin intermediul unui reprezentant - cum ar fi un avocat - este, în principiu, suficientă în materie civilă,⁷⁹ , cu excepția cazului în care procedura se referă mai ales la caracterul, stilul de viață sau comportamentul uneia dintre părți.⁸⁰ În afară de aceste situații particulare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu stabilește o cerință privind participarea personală a părților la procedură. Acest lucru înseamnă că procedurile civile pot avea loc fără ca judecătorul să se întâlnească vreodată cu părțile, fără ca părților să li se permită să ia cuvântul în cadrul unei audieri sau chiar fără ca acestea să aibă o înțelegere reală a problemelor în joc și a modului în care se desfășoară procedura.

Au existat unele critici academice cu privire la strictețea de care dă dovadă Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa.⁸¹ De asemenea, aceasta contravine unei abordări mai recente, bazată pe observații sociologice, care recomandă o mai mare implicare a părților în proceduri, chiar și atunci când acestea au acces la reprezentare profesională.⁸² În plus, necesitatea de a asigura participarea în practică a părților care se prezintă neînsoțite și care ar putea avea dificultăți cu normele procedurale a fost subliniată, de asemenea, la nivel european și în străinătate.⁸³ Cu toate acestea, aceste evoluții recente au avut până în prezent doar un impact limitat asupra legislației naționale, care este încă înrădăcinată într-o tradiție procedurală care are tendința de a ignora rolul real jucat de o parte într-o cauză și posibilitățile pe care aceasta le are de a exercita vreo influență. Sperăm că prezentul document și, mai ales, că pisteles care urmează să fie explorate mai jos pot determina o schimbare de abordare.

1. Dreptul justițiabililor de a fi informați în mod corespunzător cu privire la procedurile la care sunt parte

1.1 De ce este necesar

Accesul la anumite informații de bază privind procedurile este un prim pas pentru a le oferi justițiabililor un rol mai important în aceste proceduri. Dacă anumite informații de bază sunt furnizate în mod regulat părților pe parcursul procedurii, acestea se vor simți mult mai implicate în proces, chiar dacă, în cele din urmă, vor alege să renunțe la apărare sau să adopte strategii de apărare în detrimentul lor. Scopul este de a evita situațiile în care o parte face ceva sau nu face ceva din cauza lipsei de informații cu privire la ceea ce se poate și ce nu se poate face. Cu alte cuvinte, scopul informării periodice a părților este de a le permite acestora să acționeze în deplină cunoștință de cauză. Mecanismul intelectual fundamental este același cu cel pus în aplicare prin intermediul conceptului de "*consimțământ liber și în cunoștință de cauză*" menționat la articolul 5 din Convenția de la Oviedo din 4 aprilie 1997 privind drepturile omului și Biomedicină. Curtea

⁷⁸ CEDO, *Karpenko/Rusia*, nr. 5605/04, hotărârea din 13 martie 2012, § 90.

⁷⁹ CEDO, *Khuzhin împotriva Rusiei*, nr. 13470/02, hotărârea din 23 octombrie 2008, § 104.

⁸⁰ CEDO, *Urbšienė și Urbšys împotriva Lituaniei*, nr. 16580/09, hotărârea din 8 noiembrie 2016, § 59.

⁸¹ Printre multe altele: Ola Johan Settem, *Applications of the "Fair Hearing" Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings - with special emphasis on the balance between procedural safeguards and efficiency*, Springer 2016, pp. 332-333 pentru care participarea personală a unei părți la audiere ar trebui să fie supusă aceluiași criterii ca și dreptul la o audiere publică.

⁸² Cf. printre multe altele: Gordon Renouf, *A client-centred approach to access to justice*, în *Access to Justice Roundtable Proceedings of a Workshop July 2002*, Law and Justice Foundation of New South Wales, Sydney 2003, pp. 77 et seq; Nourit Zimmerman/Tom R. Tyler, *Between access to counsel and access to justice: O perspectivă psihologică*, 37 *Fordham Urb. L.J.* 473 (2010), în special pp. 488 și următoarele; Alexandra D. Lahav, *Participation and Procedure*, 64 *DePaul L. Rev.* (2015), în special pp. 523 și următoarele.

⁸³ Acest lucru este valabil în special în Statele Unite, unde dificultățile întâmpinate de "pro se litigants" au făcut obiectul a numeroase studii academice. A se vedea, printre multe altele: Paris R. Baldacci, *Asigurarea accesului la justiție: The Role of the judge in assisting pro se litigants in litigating their cases in New York City's Housing Court*, 3 *Cardozo Public Law, Policy, and Ethics Journal* 659 (2006); Drew A. Swank, *The Pro Se Phenomenon*, 19 *BYU J. Pub. L.* 373 (2005).

Europeană a Drepturilor Omului a recunoscut parțial o astfel de obligație de informare, considerând că există o încălcare a dreptului de acces al unei părți la o instanță în cazul în care partea respectivă nu este informată cu privire la căile de atac disponibile împotriva unei hotărâri și la termenul în care trebuie să acționeze,⁸⁴ sau dacă informațiile furnizate sunt inexacte.⁸⁵

1.2 Practici naționale

Legislația națională poate, uneori, să garanteze că părțile sunt informate cu privire la procesul judiciar. Deși există, de obicei, o dispoziție specifică privind obligația de a avertiza părții cu privire la riscul unei hotărâri în contumacie în cazul în care nu reușesc să se apere împotriva unei acțiuni,⁸⁶ sau cu privire la căile de atac disponibile împotriva unei hotărâri judecătorești,⁸⁷ puține țări au mers dincolo de aceste două cerințe.⁸⁸ Printre cele care au făcut-o se numără Elveția și Spania, a căror legislație națională îi obligă pe judecători să avertizeze părțile, în fiecare etapă a procedurii, cu privire la riscurile pe care le implică nerespectarea anumitor formalități⁸⁹ și să furnizeze informații părților neasistate cu privire la costuri și la posibilitatea de a solicita asistență judiciară.⁹⁰

În ultimii ani, utilizarea noilor tehnologii informaționale și de comunicare (TIC) și trecerea la justiția cibernetică, care se poate observa în general în țările Consiliului Europei, au avut un impact semnificativ asupra eficacității dreptului justițiabilului de a obține informații adecvate cu privire la procedura care îl privește. Dincolo de informațiile generale online despre întinderea drepturilor justițiabililor și modalitățile procedurale de punere în aplicare sau de apărare a acestora, justițiabilii pot obține din ce în ce mai mult, prin intermediul unor chestionare dinamice care îi ajută să clarifice mai bine litigiul în cauză, informații personalizate și contextualizate care le permit să își continue parcursul instituțional cu instituțiile adecvate. Mai presus de toate, justițiabilul are acum posibilitatea de a urmări online evoluția și stadiul "procedurii" sale (etape, calendarul audierilor, termenele prevăzute) cu instanța competentă, atâta timp cât instanța competentă utilizează un sistem informatic în gestionarea cauzelor.⁹¹

1.3 Modalități de acțiune

Informațiile furnizate de instanță pentru a încuraja participarea părților trebuie să fie de natură generală. Aceasta nu trebuie să oblige judecătorul să acționeze în calitate de avocat al părților, indicând cea mai bună strategie de apărare care trebuie pusă în aplicare sau atrăgând atenția acestora asupra probelor pe care trebuie să le furnizeze.

În cazul în care părțile sunt reprezentate de un profesionist (avocat sau alt consilier), instanța are dreptul să presupună că reprezentantul a furnizat informațiile corespunzătoare. De fapt, este important să se asigure că acești profesioniști au acces facil la informațiile pe care trebuie să le transmită părților. În plus, părțile ar trebui să aibă posibilitatea de a solicita, prin telefon sau prin e-mail, informații privind evoluția procedurilor lor și explicații relevante atunci când nu pot înțelege sensul anumitor comunicări ale instanței. Acest canal de comunicare ar putea fi specific fiecărei instanțe, de exemplu, permițând părților să contacteze greș, sau într-o formă centralizată pentru toate instanțele, cu condiția ca funcționarii însărcinați cu furnizarea de informații să fie ținuti la curent cu stadiul de desfășurare a procedurii.

Informațiile care trebuie furnizate de către instanțe ar trebui să se refere în primul rând la durata previzibilă în mod obiectiv a procedurii, indiferent de orice posibilitate de scurtare a procedurii prin intermediul unei înțelegeri amiabile. Aceste informații sunt deosebit de importante în cazul în care părțile nu sunt asistate de un profesionist. Prea des părțile subestimează durata probabilă a procedurilor și se angajează într-un proces oarecum prea ușor, crezând că acesta va dura doar câteva luni, în timp ce o hotărâre finală poate fi luată, de

⁸⁴ CEDO, *Assução Chaves/Portugalia*, nr. 61226/08, hotărârea din 31 ianuarie 2012, §§ 70-88.

⁸⁵ CEDO, *Gajtani împotriva Elveției*, nr. 43730/07, hotărârea din 9 septembrie 2014, §§ 65-77.

⁸⁶ Articolul 54.3.6 din Codul de procedură civilă francez; articolele 227. 2 și 563 din Codul de procedură civilă portughez; secțiunea 215.1 din Codul de procedură civilă german.

⁸⁷ Articolul 680 din Codul de procedură civilă francez; articolul 792.2 din Codul judiciar belgian; secțiunea 232 din Codul de procedură civilă german; articolul 414.2 din Codul de procedură civilă austriac (în cazul în care una dintre părți nu este reprezentată de un avocat); articolul 238.f din Codul de procedură civilă elvețian.

⁸⁸ De exemplu, articolul 145 din Codul de procedură civilă austriac prevede în mod explicit că consecințele unei omisiuni trebuie să fie precizate numai în cazul în care legea prevede în mod expres acest lucru.

⁸⁹ Articolul 147.3 din Codul de procedură civilă elvețian; articolul 152.4 din *Ley de enjuiciamiento civil*.

⁹⁰ Articolul 97 din Codul de procedură civilă elvețian.

⁹¹ A se vedea Sistemele judiciare europene (Ciclul de evaluare 2020 - date 2018), de mai sus, p. 89 și următoarele; Utilizarea tehnologiei informației în instanțe (Studii Cepej, nr. 24), 30 și următoarele; Linii directoare privind modul în care se poate impulsiona schimbarea în direcția justiției cibernetice (Document CEPEJ (2016)13), par. 14-20.

fapt, abia peste mai mulți ani.

Pe lângă durata procedurilor, instanțele ar trebui să furnizeze informații adecvate privind costurile, în special în cazul în care se percep taxe părților pentru deschiderea dosarului sau pentru redactarea hotărârii. În ceea ce privește costurile de administrare a probelor, care depind în mare măsură de strategia procedurală a părților, informațiile furnizate ar putea fi limitate la informații generale, cum ar fi costul mediu al unei expertize într-un litigiu în domeniul construcțiilor, costurile de convocare a unui martor care locuiește în apropierea instanței etc.

De asemenea, părțile ar trebui să fie informate cu privire la consecințele potențial prejudiciabile ale acțiunilor și omisiunilor lor. Pârâții ar trebui să fie informați în detaliu cu privire la consecințele neprezentării la timp a unui răspuns, în special în cazul în care se consideră că au recunoscut faptele care li se impută sau în cazurile în care se poate pronunța o hotărâre judecătorească doar pe baza probelor furnizate de partea adversă. Majoritatea codurilor de procedură civilă conțin deja o astfel de obligație, dar domeniul de aplicare al acestora poate varia de la o țară la alta. Considerăm că este esențial să se furnizeze informații cât mai detaliate posibil, dacă este necesar prin intermediul unei broșuri informative distribuite în același timp cu notificarea persoanelor fizice cu privire la cererea împotriva lor.

În acest sens, grefa și personalul care nu este judecător, care constituie o "legătură" naturală între justițiabili și judecători, pot juca un rol crucial. Într-adevăr, acest personal non-judecătoresc este în măsură să explice justițiabililor aspectele litigiului înainte de începerea procedurilor, să îi informeze cu privire la normele procedurale aplicabile și la derularea procedurilor însăși; în unele țări ale Consiliului European, aceștia pot chiar să îi ajute pe justițiabili să exploreze opțiunile de soluționare pe cale amiabilă⁹².

Această misiune rămâne foarte actuală chiar și în contextul răspândirii TIC. Pe de o parte, nu se poate exclude faptul că justițiabilul preferă să păstreze o interacțiune personalizată cu instituția judiciară. Pe de altă parte, nu trebuie să subestimăm riscurile "decalajului digital", deoarece nu toți justițiabilii au întotdeauna un acces facil și nici o cultură practică foarte dezvoltată a serviciilor și a interacțiunilor digitale.

Având în vedere cele de mai sus și posibilitatea existenței unor deficiențe în sistemele informatice, statele ar trebui, de asemenea, să instituie măsuri specifice pentru a asista justițiabilul (sau, dacă este necesar, reprezentantul acestuia) în interacțiunea dematerializată cu instanțele.

2. Comunicare scrisă prin intermediul unor formulare și modele prestabilite?

2.1. Care este necesitatea

Pentru a preveni comiterea a prea multe erori de procedură de către părți, s-a statornicit practica de a le oferi formulare prestabilite pentru redactarea prezentărilor lor. Ideea care stă la baza acestei practici este că e mai ușor să se obțină pledoarii redactate convenit dacă părțile se conduc de un anumit model. Utilizarea formularelor, în special atunci când aceasta este obligatorie, nu este un aspect care să apară în jurisprudența publicată a Curții Europene a Drepturilor Omului. Cu toate acestea, având în vedere că însăși Curtea impune depunerea cererilor prin intermediul formularelor, este puțin probabil ca obligativitatea acestora să poată fi considerată o restricție disproporționată a dreptului de acces la o instanță garantat de articolul 6 § 1 CEDO.

2.2. Practici naționale

La nivel național, în cele mai multe cazuri, acest aspect nu este reglementat în Codul de procedură. Utilizarea acestor formulare de către părți este prevăzută în dispoziții legislative, ca în Elveția⁹³ și în Regatul Unit.⁹⁴

În timp ce în Elveția numărul de formulare este relativ mic⁹⁵ și utilizarea lor este departe de a fi sistematică,⁹⁶ formularul oficial din Regatul Unit include o serie de modele concepute pentru a acoperi aproape toate actele

⁹² A se vedea Linii directoarele privind modul de a conduce schimbarea în direcția justiției cibernetice, citate mai sus, la alin. 30 (precum și referințele enumerate).

⁹³ Articolul 400 din PCC.

⁹⁴ Articolul 4 din Regulamentul de procedură civilă.

⁹⁵ A se vedea <https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/publiservice/zivilprozessrecht/parteieingabenformulare.html>. În unele cantoane, de exemplu la Geneva, sistemul judiciar a elaborat propriile formulare, care pot fi mai numeroase, în special în materie de familie (<http://ge.ch/justice/formulaires>).

de procedură uzuale întreprinse de părți,⁹⁷ și utilizarea sa este obligatorie,⁹⁸ orice modificări fiind permise numai dacă sunt justificate în lumina circumstanțelor cazului particular.⁹⁹ În plus față de reglementările naționale, trebuie avut în vedere faptul că regulamentele UE care instituie, respectiv, o procedură europeană cu privire la acțiunile cu valoare redusă¹⁰⁰ și o procedură europeană de somație de plată¹⁰¹ prevăd formulare pentru principalele formalități legate de aceste proceduri, iar acest lucru nu are ca scop pur și simplu să depășească diferențele dintre normele procedurale în vigoare în statele membre.

În plus, utilizarea formularelor este cea mai frecventă în practica instanțelor din țările Consiliului Europei, adesea în urma unor proceduri de consultare cu barourile de avocați sau cu alte părți interesate.

2.3. Modalități de acțiune

a) Tipologia și conținutul formularelor

Faptul că formularele și modelele de procedură au fost puse la dispoziția publicului este cu siguranță un mijloc valoros de promovare a dialogului între instanțe și părți. Prin canalizarea comunicării scrise a justițiabililor, se reduce numărul de pleoarii defectuoase și se facilitează înțelegerea de către judecător a pretențiilor părților. În cazurile repetitive, formularul poate, de asemenea, să stabilească pe scurt faptele relevante care urmează să fie prezentate instanței și probele care dovedesc aceste fapte. În ceea ce privește acest din urmă aspect, un exemplu particular ar fi o listă de întrebări referitoare la situația economică a părților într-o procedură de divorț, cu indicarea celor mai frecvente mijloace de probă (fișe de salariu, extrase de cont bancar, notificări fiscale etc.). În mod ideal, formularul detaliat ar putea fi însoțit de un scurt "ghid de utilizare" care să explice părților desfășurarea procedurii și aspectele în joc¹⁰² și să includă nu numai un model de petiție, ci și sugestii de răspunsuri din partea pârâtului.¹⁰³

În afară de asigurarea unei mai bune comunicări între instanță și părți și de economiile de timp inevitabile, utilizarea acestor formulare înseamnă, de asemenea, că judecătorul însuși nu trebuie să ceară informațiile sau trebuie să pronunțe o hotărâre pe baza unor fapte incomplete dacă nu are competența de a solicita părților să furnizeze informațiile lipsă.

b) Consecințele neutilizării

Cu toate acestea, utilizarea șabloanelor și a formularelor nu este un panaceu pentru justițiabilii din cadrul procedurilor civile. În cazul în care acestea sunt prost înțelese, acest lucru le poate îngreuna participarea efectivă la procedură. Un risc deosebit constă în a face obligatorie utilizarea lor în toate circumstanțele. În cazul în care un justițiabil nu respectă o obligație, sancțiunea aplicată nu ar trebui niciodată să îi prejudicieze poziția, astfel încât să compromită participarea sa viitoare la procedură. Așa cum am explicat deja în general în legătură cu viciile de procedură, este preferabil să se dispună remedierea acestor vicii. Prin urmare, justițiabilii ar trebui să fie invitați să își reformuleze observațiile folosind modelele prevăzute.

În aceeași ordine de idei, odată ce un anumit model a fost adoptat la nivel legislativ, este esențial să se evite orice situație în care justițiabilii se confruntă cu mai multe interpretări diferite ale acestui model în diferitele instanțe naționale, riscând astfel ca cererile lor să fie declarate inadmisibile sau să piardă un anumit drept procedural.¹⁰⁴ Standardizarea anumitor acte ar trebui să faciliteze mai degrabă interacțiunea cu judecătorul decât formalismul procedural.

⁹⁶ Articolul 400.1 CCP prevede că aceste formulare sunt "puse la dispoziția" părților.

⁹⁷ Cf. <http://hmctsformfinder.justice.gov.uk/HMCTS/FormFinder.do>

⁹⁸ Articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul de procedură civilă.

⁹⁹ Articolul 4(2) și (4) din Regulamentul de procedură civilă.

¹⁰⁰ Regulamentul CE nr. 861/2007 din 11 iulie 2007.

¹⁰¹ Regulamentul CE nr. 1896/2006, citat mai sus.

¹⁰² Pentru un exemplu în domeniul separării și divorțului, a se vedea: <https://www.jura.ch/Htdocs/Files/Departements/DFCS/EGA/Documents/pdf/Seseparer-divorcer2010.pdf>

¹⁰³ A se vedea formularele federale germane pentru calcularea cuantumului pensiei de întreținere pentru copii:

https://justiz.de/formulare/zwi_bund/festsetzung_unterhalt_ab_01_01_17.pdf;jsessionid=19E75901F3A74B64E9D6484A42209A19 (formular de cerere);

https://justiz.de/formulare/zwi_bund/einwendungen_festsetzung_unterhalt_ab_01_01_18.pdf;jsessionid=19E75901F3A74B64E9D6484A42209A19 (formular de răspuns);

https://justiz.de/formulare/zwi_bund/kindesunterhalt_merkblatt_Antrag_01_01_20.pdf;jsessionid=19E75901F3A74B64E9D6484A42209A19 ("ghidul utilizatorului")

¹⁰⁴ În acest sens, se poate face referire la experiența poloneză, unde în 2009 a fost abrogat articolul 5052 din Codul de procedură civilă; această dispoziție prevedea utilizarea formularelor prevăzute de lege într-o serie întregă de proceduri simplificate.

În plus față de riscul subliniat mai sus, o altă problemă este neconcordanța dintre modelele și formularele disponibile și caracteristicile specifice ale unui litigiu. Numeroasele tipuri de litigii supuse instanțelor civile înseamnă că un catalog exhaustiv de modele ar putea acoperi cu ușurință aproximativ o sută de proceduri standard diferite. Având în vedere că resursele publice alocate pentru producerea modelelor și formularelor sunt, din motive evidente, doar o fracțiune din fondurile disponibile pentru administrarea justiției, este esențial să fim pragmatici.

Ca un prim pas, ar trebui să existe, în mod ideal, două seturi de modele, unul cât mai general posibil și care ar putea fi utilizat în marea majoritate a procedurilor civile, iar celălalt, mai specific și limitat la procedurile cele mai repetitive și mai frecvente, cum ar fi procedurile în materie de familie, litigiile privind contractele de închiriere de locuințe sau procedurile privind concedierea unui lucrător.¹⁰⁵

În timp și dacă se pot aloca în mod regulat resurse suficiente, numărul procedurilor standard pentru care există modele și formulare poate fi extins oricând. În plus, și pentru a evita orice risc de aplicare excesivă a normelor referitoare la modele, ar trebui să existe întotdeauna posibilitatea de a le adapta la nevoile unui anumit litigiu.

3. Dreptul justițiabilului de a fi audiat personal de către judecător

3.1 De ce este necesar acest lucru

Posibilitatea de a fi audiat personal de către judecător este un mijloc important de a permite justițiabililor să participe activ la procedurile lor. Permițându-le să se adreseze personal judecătorului, aceștia au impresia că au fost suficient de implicați în procesul judiciar.¹⁰⁶ Comunicarea în scris sau prin intermediul unui reprezentant nu atinge același rezultat, deși poate fi mult mai eficientă în prezentarea raționamentului juridic sau în discutarea valorii probatorii a probelor care au fost depuse.

3.2 Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

Există o jurisprudență amplă și variată a Curții Europene a Drepturilor Omului în ceea ce privește audierea personală a părților. În timp ce în materie penală participarea personală este considerată un drept foarte bine protejat¹⁰⁷ și trebuie asigurată în practică,¹⁰⁸ în materie civilă nu s-a afirmat nimic atât de clar. După cum s-a menționat deja, Curtea consideră că, în cauzele de natură nepenală,¹⁰⁹ participarea personală a părților nu este necesară, deoarece reprezentarea de către avocați poate asigura un proces echitabil,¹¹⁰ chiar și în cadrul unei audieri publice.¹¹¹ Cu toate acestea, se face o excepție în cazul în care procedura se referă mai ales la caracterul, stilul de viață sau comportamentul uneia dintre părți.¹¹² După cum se va vedea în paragrafele următoare, jurisprudența referitoare la aceste excepții este relativ strictă în interpretarea sa; cu toate acestea, se pare că o jurisprudență mai recentă impune existența unei decizii motivate care să explice motivele renunțării la dreptul de a fi audiat personal al unei părți care a solicitat să fie audiată.¹¹³

În ceea ce privește prima excepție, referitoare la caracterul părților, Curtea a statuat în repetate rânduri că procedurile referitoare la privarea de exercitarea drepturilor civile pe motiv de tulburare psihică necesită ca persoana în cauză să fie audiată personal,¹¹⁴ cu excepția cazului în care comportamentul acesteia poartă un caracter procesiv.¹¹⁵ Principiul potrivit căruia o persoană care face obiectul unei proceduri de protecție

¹⁰⁵ Aceste câteva exemple includ cele mai frecvente categorii de procese civile?

¹⁰⁶ Settem, op. cit., p. 320.

¹⁰⁷ A se vedea hotărârile principale: *Colozza c. Italia* [GC], nr. 9024/80, hotărârea din 12 februarie 1985, § 27; *Stanford c. Regatul Unit*, nr. 16757/90, hotărârea din 23 februarie 1994, § 26; *Hermi c. Italia* [GC], nr. 18114/02, hotărârea din 18 octombrie 2006, §§ 58-67.

¹⁰⁸ Cu privire la acest concept, a se vedea: Abenaa Owusu-Bempah, The interpretation and application of the right to effective participation (Interpretarea și aplicarea dreptului la participare efectivă), *The International Journal of Evidence and Proof*, Vol. 22 Issue 4 (2018), pp. 321-341.

¹⁰⁹ Aceasta include, de asemenea, o mare parte a litigiilor considerate administrative în țările cu o diviziune tripartită a ramurilor de litigii.

¹¹⁰ CEDO, *Yevdokimov și alții c. Rusiei*, nr. 27236/05, 44223/05, 53304/07, 40232/11, 60052/11, 76438/11, 14919/12, 19929/12, 42389/12, 57043/12 și 67481/12, hotărârea din 16 februarie 2016, § 22.

¹¹¹ CEDO, *Khuzhin împotriva Rusiei*, nr. 13470/02, hotărârea din 23 octombrie 2008, § 104.

¹¹² CEDO, *Urbšienė și Urbšys împotriva Lituaniei*, nr. 16580/09, hotărârea din 8 noiembrie 2016, § 59.

¹¹³ CEDO, *Yevdokimov și alții împotriva Rusiei*, hotărârea citată mai sus, § 52 ; *Igranov și alții împotriva Rusiei*, nr. 42399/13 și următoarele, hotărârea din 20 martie 2018, § 35.

¹¹⁴ CEDO, *Shtukaturov c. Rusia*, nr. 44009/05, hotărârea din 27 martie 2008, §§ 69-76.

¹¹⁵ CEDO, *Berkova împotriva Slovaciei*, nr. 67149/01, hotărârea din 24 martie 2009, §§ 148-152.

trebuie să fie audiată personal este, de asemenea, stabilit într-o recomandare a Consiliului Europei¹¹⁶ care, de altfel, este citată de Curte¹¹⁷.

În ceea ce privește cea de-a treia excepție, și anume chestiunea comportamentului personal al unei părți, jurisprudența este deosebit de strictă. În timp ce într-o cauză a acceptat obligația de a audia personal partea a cărei conduită într-o cauză civilă făcea, de asemenea, obiectul unei proceduri penale¹¹⁸, o altă hotărâre a considerat că reprezentarea de către un avocat era suficientă dacă legătura dintre procedurile civile și penale era pur juridică și nu necesita o evaluare specială a faptelor.¹¹⁹ În general, Curtea a recunoscut dreptul unui reclamant civil de a fi audiat personal atunci când procedura se referă la fapte de care acesta a luat cunoștință personal, cum ar fi brutalitatea poliției,¹²⁰ privarea ilegală de libertate¹²¹ sau condițiile de detenție.¹²² În schimb, un litigiu comercial, chiar și între soți, nu necesită înfățișarea personală a părților¹²³ și nici procedurile civile privind validitatea unui contract de închiriere referitor la reședința uneia dintre cele două părți.¹²⁴

3.3. Practici naționale

În general, legislația diferitelor țări nu obligă instanțele să audieze în mod sistematic justițiabilii în persoană în cadrul procedurilor care îi privesc. În principiu, audierea este lăsată la discreția instanțelor.¹²⁵ În ceea ce privește natura unei astfel de audieri, legislația din unele țări consideră că audierea este un mijloc de probă,¹²⁶ în alte țări se face distincția între audierea în scop informativ și declarația unei părți ca mijloc de probă,¹²⁷ iar în altele audierea părților nu este considerată un mijloc de probă; doar declarațiile sub jurământ

¹¹⁶ Principiul 13 din Recomandarea R (99) 4 din 23 februarie 1999 privind principiile referitoare la protecția juridică a adulților incapabili.

¹¹⁷ CEDO, *A.N. c. Lituaniiei*, nr. 17280/08, hotărârea din 31 mai 2016, § 96.

¹¹⁸ CEDO, *Buterlevičiūtė împotriva Lituaniiei*, nr. 42139/08, hotărârea din 12 ianuarie 2016, § 64.

¹¹⁹ CEDO, *Margaretić c. Croația*, nr. 16115/13, hotărârea din 5 iunie 2014, §§ 129-133.

¹²⁰ CEDO, *Kovalev împotriva Rusiei*, nr. 78145/01, hotărârea din 10 mai 2007, § 37; *Gryaznov împotriva Rusiei*, nr. 19673/03, hotărârea din 12 iunie 2012, §§ 44-51.

¹²¹ CEDO, *Sokur/Rusia*, nr. 23243/03, hotărârea din 15 octombrie 2009, §§ 35-38.

¹²² CEDO, *Rozhin c. Rusia*, nr. 50098/07, hotărârea din 6 decembrie 2011, §§ 33-34; *Pashayev c. Azerbaidjan*, nr. 36084/06, hotărârea din 28 februarie 2012, § 68; *Beresnev c. Rusia*, nr. 37905/02, hotărârea din 18 aprilie 2013, § 126. Cu toate acestea, alte hotărâri se bazează pe principiul implicit conform căruia nu este necesară o audiere în persoană în faza de recurs, chiar și atunci când procedura se referă la condițiile de detenție: CEDO, *Artyomov/Rusia*, nr. 14146/02, hotărârea din 27 mai 2010, §§ 209-212; *Gasiński/Polonia*, nr. 31535/12, decizia de inadmisibilitate din 10 martie 2015, §§ 21-24.

¹²³ CEDO, *Siwec împotriva Poloniei*, nr. 28095/08, hotărârea din 3 iulie 2012, § 50.

¹²⁴ CEDO, *Kozlov/Rusia*, nr. 30782/03, hotărârea din 17 septembrie 2009, § 45.

¹²⁵ Articolul 184 din Codul de procedură civilă francez; articolul 169 din Codul de procedură civilă turc; secțiunea 141 din Codul de procedură civilă german; articolele 183.1.1 și 184 din Codul de procedură civilă austriac; articolul 30k.4 din Codul de procedură civilă olandez, articolul 117 din Codul de procedură civilă italian.

¹²⁶ Articolul 168.1.f din Codul de procedură civilă elvețian; articolul 299.1.1 din *Ley de enjuiciamiento civil* spaniolă. Articolul 198 din Codul de procedură civilă francez prevede că instanța poate trage orice consecință din declarațiile părților sau din refuzul acestora de a răspunde și că poate menționa acest lucru în scris ca probă prima facie. În ceea ce privește dovada unei obligații, doar mărturisirea și jurământul sunt considerate probe care provin de la părți (articolele 1383 și 1384 din Codul civil francez).

¹²⁷ Articolul 30l.2 din Codul de procedură civilă olandez prevede în mod expres că declarațiile făcute de părți în cursul unei audieri nu constituie o probă în favoarea acestora, dar pot constitui o mărturisire judiciară în sensul articolului 154 din același cod. În dreptul german există de mult timp o distincție similară între audierea părții (*Anhörung der Partei*) în sensul articolului 141 din Codul de procedură civilă, care permite părților să își completeze declarația și să furnizeze instanței anumite informații suplimentare, și evaluarea probelor obținute în cadrul interogatoriului unei părți (*Parteivernehmung*) în sensul articolelor 453 și următoarele din Codul de procedură civilă, care constituie un mijloc de probă. Cu toate acestea, jurisprudența recentă acceptă faptul că instanța poate, în temeiul liberei evaluări a probelor, să considere faptele ca fiind stabilite pe baza declarațiilor făcute de partea în cauză în timpul audierii sale: Curtea Federală de Justiție, Decizia (*Beschluss*) din 27 septembrie 2017, XII ZR 48/17; OLG Köln, hotărârea din 19 martie 2020, 3 U 136/19, § 54. Curtea Supremă a Austriei a stabilit că o parte care nu a cooperat la stabilirea adevărului în timpul audierii sale de către instanță în sensul articolului 184 din Codul de procedură civilă a fost pasibilă de luarea în considerare a acestei circumstanțe la evaluarea probelor și de considerarea declarațiilor părții adverse ca fiind dovedite (a se vedea hotărârea din 11 mai 2005, 9Ob12/05p). Dreptul italian face distincție între declarațiile date în timpul *interogatoriului libero* în sensul art. 117 din Codul de procedură civilă, în care judecătorul pune întrebări cu privire la faptele cauzei și declarațiile pronunțate în cadrul *interogatoriului formal* în sensul art. 117 din Codul de procedură civilă, în care judecătorul pune întrebări cu privire la faptele cauzei și declarațiile pronunțate în cadrul *interogatoriului formal* în sensul art. 117 din Codul de procedură civilă. 230 și următoarele din Codul de procedură civilă, în care întrebările sunt detaliate de către contraparte și cunoscute în prealabil de către părât: numai acestea din urmă pot constitui o mărturisire, în timp ce primele nu sunt un mijloc de probă.

au valoare probatorie.¹²⁸ Există, de asemenea, cazul în care una dintre părți poate pleda vinovată în timpul audierii de către judecător, exonerând astfel partea adversă de obligația de a-și dovedi acuzațiile.¹²⁹

Cu titlu de excepție, legislația națională consideră, în general, că judecătorul are obligația de a audia părțile în persoană în litigiile privind capacitatea unei persoane¹³⁰ și în chestiuni legate de familie.¹³¹

3.4 Cursuri de acțiune

Prin urmare, s-ar părea că nu se recomandă să se solicite audierea sistematică a părților în persoană, deoarece soluționarea multor litigii, în special a celor comerciale, nu necesită participarea personală a părților. Dimpotrivă, acest lucru ar putea fi considerat o pierdere de timp atât pentru părți, cât și pentru judecător.

Apariția personală ar trebui să fie rezervată în primul rând pentru situațiile în care una dintre părți se află într-o poziție de mai mare vulnerabilitate, în special atunci când procedura se referă la privarea de libertate sau la condițiile în care are loc o astfel de privare de libertate, sau dacă este în joc capacitatea sa civilă. Același lucru este valabil și în cazul procedurilor care privesc minorii, care, în plus, au dreptul de a fi audiați, astfel cum este garantat de Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului.¹³² Instanțele ar trebui, de asemenea, să audieze părțile în persoană atunci când procedurile se referă la comportamentul lor personal, în special atunci când sunt acționate în justiție pentru răspundere civilă, sau atunci când cunoașterea personală a circumstanțelor de fapt este relevantă.

Pentru a se asigura că o audiere în persoană nu este folosită pentru a obține o mărturisire de la una dintre părți, judecătorul trebuie să folosească întrebări deschise, cât mai neutre posibil, pentru ca persoana în cauză să explice în propriile cuvinte faptele din litigiu. În acest scop, întrebările ar trebui să fie formulate în termeni generali și să evite să întrebe persoana în cauză dacă confirmă sau recunoaște anumite fapte prezentate în observațiile scrise. În cazul în care există discrepanțe între declarațiile unei părți și alte probe din dosarul cauzei, judecătorul va atrage atenția părții asupra acestora și va consemna răspunsul părții în procesul-verbal, fără a insista ca aceasta să își retracteze declarațiile. În cazul în care un alt participant la procedură, are dreptul de a adresa întrebări direct părților, acesta trebuie să respecte aceleași reguli și să dea dovadă de aceeași sensibilitate ca și judecătorul. În cele din urmă, o mărturisire poate fi recunoscută numai având în vedere declarațiile exprese făcute și cu condiția ca nicio altă probă din dosar să nu indice o concluzie diferită.

În plus, ar trebui să se țină cont de faptul că audierea personală a părților de către judecător poate facilita, de asemenea, o soluționare amiabilă a litigiului. În acest scop, ar fi de dorit ca părțile să se poată exprima fără teama de a face o mărturisire care, în cazul eșecului soluționării amiabile, ar putea prejudicia rezultatul litigiului. Prin urmare, ar fi necesar fie să se facă o distincție între o audiere finală în cadrul soluționării amiabile și o audiere finală privind formarea probelor, fie să se încredințeze unui alt judecător/personal nejudiciar funcția de a facilita soluționarea amiabilă, asigurându-se că declarațiile pronunțate în acest cadru nu ar putea fi introduse în dosarul cauzei.

¹²⁸ Acesta este cazul în conformitate cu legislația turcă. Interogatoriul părților (isticvap; articolele 169 și următoarele din Codul de procedură civilă) nu este inclus printre mijloacele de probă, deoarece nu este menit să obțină o mărturisire care să permită ca un fapt să fie considerat ca fiind stabilit fără prezentarea de probe (articolul 188 din Codul de procedură civilă). În cazul în care părțile doresc să utilizeze propriile declarații ca probe, acestea trebuie să ofere probe prin jurământ, care este supus unor condiții stricte (yemin; articolele 225 și următoarele din Codul de procedură civilă).

¹²⁹ Articolul 266 alineatul (1) din Codul de procedură civilă austriac; secțiunea 288 din Codul de procedură civilă german. Codul de procedură civilă portughez face distincție între două mijloace de probă care implică părțile însele: *depoimento* (depoziție) (articolele 452 și următoarele) - care poate fi dispusă din oficiu (a se vedea articolul 452 alineatul (1)), în timpul căreia partea trebuie să jure să spună adevărul (articolul 459) și ale cărei declarații confirmative sunt considerate *confesiune* judiciară (*confissão*; articolul 465), și o declarație (*declaração*) pe care judecătorul o poate evalua în mod liber, în special în ceea ce privește dacă aceasta constituie o confesiune (articolul 466).

¹³⁰ Articolul 759.1 din *Ley de enjuiciamiento civil* spaniolă; articolele 896 și 897 din Codul de procedură civilă portughez; articolul 1244.2 din Codul judiciar belgian; articolele 278 și 319 din Legea germană privind procedurile în materie de familie și în materie de competență necontencioasă; articolul 447.1 din Codul civil elvețian.

¹³¹ Articolele 128 (chestiuni matrimoniale), 160 (chestiuni referitoare la copiii minori), 175 (chestiuni privind filiația) și 192 (adopții) din Legea germană privind procedurile în materie de familie și în materie necontencioasă; articolele 278 și 297 din Codul de procedură civilă elvețian. În dreptul belgian, audierea în persoană a părților este obligatorie atunci când este în joc soarta copiilor minori (articolul 1253ter.2 din Codul judiciar belgian). Atunci când nu este cazul, înfățișarea personală a părților nu este obligatorie (a se vedea articolul 1255.6 din Codul judiciar belgian).

¹³² Articolele 9.2 și 12.2 din Convenția Organizației Națiunilor Unite din 20 noiembrie 1989 privind drepturile copilului.

În cele din urmă, este important ca, în timpul audierii, judecătorul să utilizeze un limbaj care să poată fi înțeles de justițiabil, cel puțin în cazul în care acesta nu este reprezentat de un avocat, și să beneficieze de o formare specifică în acest sens.¹³³

4. Dreptul justițiabililor de a obține o decizie motivată

Legislația națională prevede, în general, obligația de motivare a hotărârilor judecătorești.¹³⁴ Calitatea motivelor prezentate în hotărârea judecătorească este, de asemenea, un aspect important. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut deja ocazia să sublinieze că motivarea unei hotărâri judecătorești trebuie să fie clară.¹³⁵ În plus, recomandările Consiliului Europei subliniază faptul că deciziile trebuie să fie concise¹³⁶, în timp ce, mai recent, CCJE a subliniat că "trebuie găsit un echilibru adecvat între concizie și o bună înțelegere a deciziei".¹³⁷

Din punctul de vedere al justițiabilului, aceste cerințe ar trebui înțelese în primul rând în sensul că hotărârile și deciziile ar trebui redactate în termeni suficient de clari pentru a fi accesibile publicului.¹³⁸ Acest lucru necesită, în primul rând, o structură coerentă a deciziei, precum și articularea argumentării într-un stil clar și accesibil tuturor.

În al doilea rând, este esențial ca motivarea să fie redactată în termeni suficient de clari pentru a fi accesibilă justițiabililor. O hotărâre plină de expresii arhaice, de referințe sub formă de prescurtări sau cu dezvoltări inutile sub forma unui *obiter dictum* este întotdeauna mai greu de înțeles. Desigur, natura tehnică a anumitor domenii de litigii face imposibilă evitarea utilizării unor concepte abstracte care pot fi greu de înțeles, dar acest lucru nu înseamnă că instanțele sunt scutite de a face tot ce le stă în putință pentru a face motivarea mai ușor de înțeles.

În același timp, este important ca natura concisă a motivării, adesea un rezultat suplimentar al presiunii exercitate de volumul de muncă al judecătorului, să nu lase justițiabililor sentimentul că judecătorul nu a acordat suficientă atenție cazului lor.

Desigur, obligația instanțelor de a-și motiva deciziile nu trebuie înțeleasă ca necesitând un răspuns detaliat la fiecare argument invocat de părți, motivarea trebuie să demonstreze că problemele esențiale în sensul deciziei au fost abordate de judecător¹³⁹. Cu toate acestea, deși este de neîgăduit că motivarea "permite o mai bună înțelegere și acceptare a deciziei de către justițiabil", ceea ce reprezintă, de asemenea, o garanție împotriva arbitrariului, trebuie reafirmat aici că "o bună motivare este o necesitate urgentă care nu poate fi neglijată în favoarea rapidității".¹⁴⁰

¹³³ Acesta este cazul în mai multe țări: Albania, Austria, Republica Cehă, Franța, Germania, Monaco, Polonia, Republica Cehă și Suedia.

¹³⁴ A se vedea articolul 455 din Codul de procedură civilă francez; secțiunea 313.1.6 din Codul de procedură civilă german; articolul 417.1.4 din Codul de procedură civilă austriac; articolul 780.3.3 din Codul judiciar belgian; articolul 230.1.e din Codul de procedură civilă olandez; articolele 607 și 608 din Codul de procedură civilă portughez; articolul 238.g din Codul de procedură civilă elvețian; articolul 297.c din Codul de procedură civilă turc.

¹³⁵ CEDO, *Hadjianastassiou c. Greciei*, nr. 12945/87, hotărârea din 16 decembrie 1992, seria A nr. 252, § 33.

¹³⁶ A se vedea principiul 6 din anexa la Recomandarea R (84)5 din 26 februarie 1984 privind principiile de procedură civilă menite să îmbunătățească funcționarea justiției.

¹³⁷ A se vedea CCJE, Avizul 11 (2008) privind calitatea hotărârilor judecătorești, punctul 40.

¹³⁸ A se vedea CCJE, Avizul 11, citat mai sus, punctele 32-33.

¹³⁹ A se vedea CEDO, Marea Cameră, *Taxquet/Belgia*, hotărârea din 16 noiembrie 2010, 91 (precum și referințele enumerate).

¹⁴⁰ A se vedea Avizul nr. 11 (2008), citat mai sus, punctele 34-41.

PARTEA II:

SIMPLIFICAREA ȘI CLARIFICAREA LIMBAJULUI CU JUSTIȚIABILII, ÎN SPECIAL ÎN FAZA DE REDACTARE ȘI COMUNICARE A HOTĂRÂRILOR JUDICIARE

LINII DIRECTOARE

INTRODUCERE

Grupul de lucru CEPEJ privind calitatea justiției (CEPEJ-GT-QUAL) al Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a lucrat și a studiat diferite subiecte și instrumente utilizate în statele membre ale Consiliului Europei (CoE) pentru a îmbunătăți calitatea activității instanțelor. S-a observat că, din punctul de vedere al justițiabililor instanțelor, comunicarea instanțelor este mai bună, acestea sunt mai deschise și activitatea lor este mai transparentă, dar există încă un domeniu care trebuie abordat: și anume limbajul utilizat în audieri, hotărâri și alte texte judiciare, precum și în comunicarea generală cu publicul, în special cu justițiabilii. Se observă că tradiția instanțelor de a folosi un limbaj formal și juridic în cadrul audierilor și, în special, în scris, chiar dacă multe state membre depun eforturi în acest sens, continuă să dăinuie.

Punctul de plecare al activității de dezvoltare a unei comunicări noi și mai bune, și anume simplificarea limbajului juridic, între instanțe și destinatari a fost un studiu comparativ al soluțiilor practice, al abordărilor și al celor mai bune practici care au fost adoptate în statele membre ca parte a eforturilor de simplificare și clarificare a limbajului juridic. Studiul se referă la modul în care statele membre se descurcă în ceea ce privește îmbunătățirile textuale și simplificarea sau clarificarea limbajului juridic. Studiul investighează ceea ce statele membre consideră că este important în ceea ce privește conținutul unei hotărâri judecătorești și cum ar trebui să fie construită o hotărâre judecătorească scrisă. Acesta poate servi ca sursă de comparație pentru statele membre care doresc să adapteze practicile privind simplificarea și clarificarea propriului limbaj juridic.

Prin colaborarea cu corespondenții naționali ai statelor membre și cu rețeaua CEPEJ de instanțe pilot, membrilor CEPEJ-GT-QUAL le-a fost prezentată o imagine de ansamblu a acestor practici. La finalul acestui proces, s-a considerat oportună elaborarea unor linii directoare și principii menite să prezinte instrumente și mijloace care ar putea îmbunătăți activitatea instanțelor, în special prin îmbogățirea comunicării judecătorilor și a personalului instanțelor cu instrumente care pot contribui la o mai bună interacțiune cu părțile procesului și cu alți justițiabili. Prezentul document evidențiază bunele practici care au avut un impact enorm asupra calității sistemului judiciar în ansamblu, oferind o mai bună comunicare și, odată cu aceasta, o mai bună înțelegere a modului de funcționare a instanțelor. Documentul se adresează în special instituțiilor de formare, conducerii instanțelor și consiliilor judiciare, care au un rol esențial în dezvoltarea unei funcționări deschise și transparente a instanțelor.

1. LINII DIRECTOARE PRIVIND FORMAREA PROFESIONALĂ

Pregătiți cursuri de formare privind comunicarea orală și scrisă cu justițiabilii pentru judecători și personalul instanțelor, cu subiecte precum: retorica, utilizarea unui limbaj neștiințific, aspecte psihologice, relaționarea cu persoane furioase sau emotive etc.

Pentru judecători și personalul instanțelor este imperativ să știe cum să comunice. Având cunoștințe de bază, aceștia știu că, în primul rând, principala regulă a unei bune comunicări este utilizarea unui limbaj clar și simplu.

Multe state membre au cursuri de formare care au legătură cu comunicarea orală și psihologia în sala de judecată, lucrul cu persoanele emoționale etc. Unii respondenți au subliniat faptul că formarea lor este interactivă, cu procese simulate și jocuri de rol. În majoritatea statelor membre, aceste cursuri de formare nu sunt obligatorii pentru judecători, dar în unele sunt, de asemenea, pentru judecătorii cu vechime, nu doar pentru cei noi. De cele mai multe ori, în statele membre în care formarea este obligatorie, aceasta este

rezervată judecătorilor noi, care se află la începutul carierei lor. Este încurajator faptul că multe state membre au cursuri de formare speciale pentru judecători și personalul instanțelor, care se concentrează pe relațiile cu copiii, minorii, victimele și alte părți sau martori vulnerabili în cadrul procedurilor.

Redactarea hotărârilor judecătorilor (structura hotărârii, utilizarea unui limbaj simplu și ușor de înțeles, propoziții scurte, gramatică etc.) este un subiect foarte important atunci când se discută despre comunicarea clară și simplă cu justițiabilii instanțelor. Majoritatea statelor membre au cursuri de formare privind redactarea hotărârilor. În unele state, cursurile de formare pentru candidații la funcția de judecător sunt obligatorii, iar în altele au loc și pentru judecătorii seniori, pe bază de voluntariat. În unele state, redactarea unei hotărâri judecătorești face parte din instruirea inițială și este predată în cadrul unor ateliere speciale. Majoritatea formărilor sunt organizate la nivel național de academiile judiciare sau de instituții similare.

Instituțiile de formare sunt încurajate să elaboreze cursuri de formare pentru judecători și personalul instanțelor de judecată, punând un accent deosebit pe utilizarea unui limbaj clar și neștiințific, atât în comunicarea orală, cât și în scris cu justițiabilii instanțelor.

2. LINII DIRECTOARE PRIVIND MANUALELE ȘI ALTE RECOMANDĂRI

Creați manuale, linii directoare sau recomandări speciale privind comunicarea scrisă și orală cu justițiabilii în cadrul ședințelor de judecată, audierile preliminare sau alte relații cu justițiabilii instanței (la recepție, în cadrul procedurilor de soluționare alternativă a litigiilor etc.), respectând în același timp independența judecătorului

Comunicarea clară și utilizarea unui limbaj ușor de înțeles sunt preocupări importante. Acceptarea unei decizii de către partea care nu a avut câștig de cauză depinde foarte mult de o explicație inteligibilă și ușor de înțeles. Cu toate acestea, limbajul juridic, cu termenii săi tehnici, diferă de limbajul folosit în viața de zi cu zi. Acest lucru este inevitabil. Prin urmare, este esențial ca faptele cauzei și evaluarea probelor să fie ușor de înțeles de către părți.

Abordând acest subiect, trebuie să fim conștienți de riscul de a crea mituri false. Din nefericire, limbajul juridic/judiciar are propriile sale detalii tehnice, deoarece situațiile pe care trebuie să le descrie pot fi foarte complexe. Aceasta înseamnă că un anumit număr de "tehnicisme" sunt inevitabile (și chiar recomandate, în anumite cazuri). Ceea ce trebuie evitat este ca limbajul "complicat" să fie folosit pentru a ascunde problemele.

Analiza cantitativă arată că aproximativ jumătate dintre respondenți au un fel de linii directoare sau recomandări cu privire la acest subiect. Unii au prevederi pentru un limbaj clar în normele instanței. Unele au broșuri și linii directoare speciale pentru judecători cu privire la victime, martori și protecția acestora. Unii au aceste linii directoare scrise în codurile de etică judiciară, alții au linii directoare speciale de conformitate pentru sistemul judiciar, inclusiv părți care sunt, de asemenea, linii directoare privind comunicarea clară în scris și oral. Unele au linii directoare speciale pentru purtătorii de cuvânt ai sistemului judiciar. Unii au menționat medierea, ceea ce nu este o coincidență, deoarece limbajul în mediere este simplu, clar și, mai presus de toate, adaptat justițiabilului. Aceasta înseamnă că un mediator vorbește cu părțile într-un limbaj juridic simplu și informal. Practicile privind punerea în aplicare a diferitelor instrumente variază de la un stat membru la altul. În unele state, instanțele iau inițiativa, în altele ministerele, consiliile judiciare sau un alt organism național pentru toate instanțele din stat.

Cu toate acestea, utilizarea manualelor, a liniilor directoare și a recomandărilor nu este lipsită de riscuri. Deși toate instrumentele menționate mai sus sunt factori importanți pentru îmbunătățirea comunicării cu justițiabilii și a activității judecătorilor, acestea nu pot și nu sunt menite să înlocuiască puterea discreționară a judecătorilor în procesele de luare a deciziilor care garantează o justiție independentă și imparțială. Judecătorul trebuie să fie întotdeauna capabil să renunțe la instrumente și să îmbogățească în mod util documentele pregătite.

3. LINII DIRECTOARE PRIVIND MODELELE ȘI CONCEPȚIA PENTRU REDACTAREA TEXTELOR JUDICIARE

Creați modele textuale speciale pentru hotărârile definitive ale instanțelor și pentru alte texte ale instanțelor, respectând în același timp independența judecătorului

33 de respondenți au răspuns că au modele pentru hotărârile finale. În cele mai multe cazuri, aceste formulare definesc un design grafic comun și o structură de bază. În introducerea hotărârii, informațiile sunt adăugate automat, de exemplu, denumirea instanței, numărul cauzei, numele părților etc. Acestea sunt importate automat într-un proiect specific de către sistemul de gestionare a cauzelor. Software-ul pune la dispoziție texte standard, de exemplu, articole privind condițiile de transfer al custodiei parentale către unul dintre părinți într-un caz de divorț. Cu toate acestea, deciziile sunt mult mai strâns legate de un caz specific, astfel încât părțile esențiale ale unei decizii trebuie să fie formulate individual.

Unele dintre statele membre au subliniat că un limbaj clar și ușor de înțeles este foarte important. Instanțele depun eforturi continue pentru ca hotărârile și alte decizii ale instanțelor să fie redactate într-un limbaj simplu, clar și ușor de înțeles. Stilul hotărârilor este formal, ceea ce înseamnă că nu există nuanțe personale. Judecătorii nu folosesc niciodată persoana întâi singular atunci când își scriu hotărârile sau alte decizii ale instanței. Unul dintre statele membre a subliniat că Curtea Supremă cere ca instanțele să arate în fiecare decizie că argumentele părții care a pierdut au fost înțelese și tratate. Acest lucru limitează utilizarea frazelor și a modelelor standard. Într-un singur stat membru, un judecător este obligat să utilizeze formulare în anumite circumstanțe, în timp ce în toate celelalte state membre, formularele nu sunt obligatorii pentru judecători.

Majoritatea respondenților au răspuns că au modele pentru textele instanțelor (altele decât hotărârile definitive). Unele sunt obligatorii de utilizat, iar altele nu. Unele sunt generate automat într-un sistem informatic, iar altele sunt redactate în conformitate cu diferite norme ale instanței, deci trebuie redactate în mod explicit în acest mod. Unele state membre au modele pentru toate instanțele, iar în alte state membre, fiecare instanță își furnizează propriile modele, ceea ce înseamnă că acestea nu sunt uniforme pentru întreaga țară. În unele state membre se acordă o atenție deosebită limbajului clar, iar într-un stat membru, judecătorii Curții Supreme verifică conținutul unui șablon. Într-unul dintre statele membre, instanțele angajează lingviști.

16 respondenți au răspuns că au proceduri pentru modificarea șabloanelor. La propunerea judecătorilor, atunci când este vorba de conținut și de șabloane, toate modificările din cadrul sistemului sunt analizate și aprobate de un organism permanent de verificare a sistemului de gestionare a cauzelor. În unele cazuri, acest organism este un minister, în altele un consiliu de judecători, în altele judecătorii instanței supreme etc.

Oricât de tentantă ar fi utilizarea șabloanelor, ar trebui să fie foarte clar că imparțialitatea și independența sistemului judiciar implică faptul că inima procesului decizional, raționamentul și, în consecință, și utilizarea șabloanelor, a proiectelor și a altor instrumente, trebuie să fie rezultatul reflecției și responsabilității personale a judecătorului.

4. LINII DIRECTOARE PRIVIND BROȘURILE DE INFORMARE ȘI SITE-URILE WEB

Creați instrumente speciale care să ofere informații justițiabililor instanțelor

Este foarte important ca justițiabilii instanțelor să înțeleagă modul de funcționare a acestora. Este imperativ ca comunicarea cu justițiabilii instanțelor să nu îi facă pe aceștia să se simtă inferiori sau să li se vorbească de sus. Informațiile ar trebui să fie exacte și ușor de înțeles. Pentru un sistem judiciar de calitate, este extrem de important ca nu numai justițiabilii instanțelor, ci și publicul larg, să aibă cunoștințe de bază cu privire la drepturile lor în instanțe și la ce să se aștepte atunci când merg acolo.

Unele state membre trimit justițiabililor și altor persoane citații cu aplicarea normelor Codului de procedură, explicându-le rolul lor în instanță. În unele state membre se trimit broșuri speciale privind drepturile și obligațiile martorilor în cadrul procedurilor penale. Broșura Unității de Sprijinire a Martorilor este remisă martorilor și victimelor. De asemenea, victimelor li se pune la dispoziție un formular pentru revendicări

patrimoniale și juridice. Unele state membre trimit broșuri împreună cu textele instanțelor, în timp ce altele oferă informații despre procedurile judiciare pe site-ul lor web. Unele state folosesc ambele modalități. Se acordă o atenție deosebită ca limbajul din aceste broșuri să fie clar și simplu. Unele state membre au broșuri în sala de judecată, unde sunt disponibile pentru părți sau pentru alți justiciabili ai instanței. Unele state membre fac trimitere la site-ul web al sistemului judiciar în citațiile la instanță. Acolo, aceștia pot găsi informații cu privire la rolul lor într-o anumită cauză (inculpați, martori etc.).

Este încurajator faptul că multe state membre văd cât de importante sunt informațiile pentru justiciabili instanțelor și pentru publicul larg. Cetățenii au mai multe șanse de a avea încredere în sistemul judiciar dacă înțeleg funcționarea acestuia în general, precum și procedurile individuale, în special cele în care participă. Informațiile trebuie să fie furnizate într-un limbaj clar, ușor de înțeles și adaptat persoanelor cu nu fac parte din profesiile juridice. Cu toate acestea, este foarte important ca aceste informații să fie exacte și conforme cu legea. Nu ar trebui să fie simplificate în mod excesiv, deoarece multe chestiuni juridice sunt complexe, iar drepturile legale se pot "pierde în traducere" într-un limbaj simplu.

5. LINII DIRECTOARE PRIVIND EVALUAREA COMPETENȚELOR ORALE ȘI SCRISE ALE JUDECĂTORILOR

Elaborați instrumente de evaluare a competențelor orale și scrise ale judecătorilor, care să nu fie în contradicție cu independența judecătorilor

În Avizul nr. 11 al CCJE (par. 57. - 61.) privind evaluarea calității hotărârilor judecătorești, acesta subliniază faptul că meritele hotărârilor judecătorești individuale sunt controlate în primul rând de procedurile de apel sau de revizuire disponibile în instanțele naționale și de dreptul de acces la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. CCJE subliniază că orice metodă de evaluare a calității hotărârilor judecătorești nu ar trebui să interfereze cu independența sistemului judiciar, fie ca întreg, fie la nivel individual. Mai presus de toate, orice procedură de evaluare ar trebui să aibă ca scop identificarea necesității, dacă este cazul, de a modifica legislația, de a schimba sau de a îmbunătăți procedurile judiciare și/sau de a continua formarea judecătorilor și a personalului instanțelor.

25 de respondenți au răspuns că evaluează competențele orale și scrise ale judecătorilor. În unele state, judecătorii sunt evaluați doar la începutul mandatului lor. Perioadele variază de la trei la șapte ani. În cele mai multe cazuri, competențele orale ale judecătorilor sunt evaluate, de exemplu, în funcție de: claritate, profesionalism, inteligibilitate, capacitatea de a convinge, competență socială (a fi receptiv și atent la contribuțiile celorlalți; comportament prietenos față de cetățeni), competențe de negociere (empatie, răbdare, corectitudine, echilibru, conducere intenționată/co-proiectare a negocierilor), asertivitate (reprezentarea și susținerea diferitelor puncte de vedere cu argumente convingătoare). În cele mai multe cazuri, consiliul judiciar efectuează o evaluare, dar în unele state membre, aceasta este realizată de președinții instanțelor sau de judecătorii de a doua instanță într-un context informal.

26 de respondenți au răspuns că evaluează periodic abilitățile de redactare ale judecătorilor. În majoritatea statelor membre, criteriile de evaluare a abilităților de redactare ale unui judecător sunt următoarele: dacă concluzia este cuprinzătoare și certă; claritatea, caracterul cuprinzător și capacitatea de sinteză în redactarea hotărârilor judecătorești și a sentințelor, referitoare la situațiile de fapt și de drept care trebuie tratate, precum și la modul în care sunt abordate problemele procedurale sau de anchetă; raționamentul juridic; aplicarea dispozițiilor de drept material și procedural incluse în hotărâri; tehnica juridică. În unele state membre, se evaluează, de asemenea, utilizarea unui limbaj clar și simplu în textele judiciare.

Cu toate acestea, instrumentele care intervin asupra poziției judecătorului trebuie să fie utilizate în mod foarte limitat și în condiții stricte. Esența statului de drept și a unui sistem judiciar de calitate este independența judecătorilor. Este extrem de important ca evaluarea judecătorilor să fie realizată în mod transparent și de către organisme independente, cum ar fi consiliile judiciare.

6. LINII DIRECTOARE PRIVIND O PLATFORMĂ ELECTRONICĂ PUBLICĂ PENTRU DECIZIILE JUDICIARE ȘI ALTE INSTRUMENTE INFORMATICE

Dezvoltați platforme electronice pentru hotărârile judecătorești și alte instrumente informatice, acordând o atenție deosebită unui limbaj simplu și clar

Trăim într-o perioadă de mare expansiune a tehnologiei informației. Publicul larg (și juriștii) caută informații prin intermediul instrumentelor IT, iar sistemul judiciar nu face excepție în această privință. Cetățenii se așteaptă ca instanțele să furnizeze informații despre deciziile lor pe o platformă electronică care să fie ușor de utilizat. Aceștia au nevoie de un sistem judiciar care să poată funcționa chiar și în perioade de criză. Instrumentele IT (acces online la proceduri, posibilitatea de a depune cereri online în orice moment, audieri prin videoconferință etc.) pot asigura acest lucru.

43 de respondenți au răspuns că dispun de o versiune a unei platforme pentru hotărâri judecătorești sau de un alt instrument IT pentru justițiabilii instanțelor. Unele hotărâri judecătorești sunt publicate pe site-urile oficiale ale instanțelor, în timp ce altele sunt gestionate de sectorul privat. Majoritatea site-urilor web gestionate de instanțe sunt gratuite. Uneori, unele dintre acestea sunt accesibile numai după plata unei taxe anuale. Accesul la unele dintre cele mai relevante colecții și baze de date juridice - în special cea a Curții Supreme de Casație - este oferit gratuit doar judecătorilor și procurorilor.

Instanțele din unele state membre trebuie să publice toate hotărârile într-un anumit termen (de exemplu, o lună), în timp ce altele trebuie să publice doar hotărârile pronunțate în a doua și a treia instanță. În unele state membre, există obligația de a publica (sub anonim) hotărârile în care publicul are sau poate avea un interes. Unele state membre dispun de instrumente IT foarte sofisticate pentru justițiabili, astfel încât aceștia să poată utiliza comunicarea juridică electronică pentru a depune documente la instanțe și parchete. În unele state membre, cetățenii au acces online la procedurile lor și au posibilitatea de a depune cereri online oricând și oriunde, fără a fi nevoiți să se deplaseze în instanță.

Cu toate acestea, utilizarea instrumentelor IT nu este lipsită de riscuri și a prezentat unele limitări, în special atunci când există prea multe informații care nu sunt sortate în mod corespunzător. Acest lucru poate duce la saturarea acestora și nu este ușor de utilizat. Din acest motiv, pare atât de important să se asigure organizarea și stocarea adecvată a informațiilor (de exemplu: toate hotărârile judecătorești din stat) într-un mod structurat și relevant, prin utilizarea de cuvinte-cheie sau de alte instrumente de inteligență artificială.

De asemenea, este foarte important ca instrumentele care permit accesul online la procedurile clienților și depunerea de cereri online să fie ușor de utilizat și să aibă în vedere persoanele vulnerabile (săraci, bătrâni, refugiați etc.) care nu au acces la justiția IT. Instanțele ar trebui să fie atente ca, în efortul de a se deschide prin intermediul instrumentelor electronice, să nu creeze nedreptăți față de persoanele cu dizabilități sau vulnerabile.

7. LINII DIRECTOARE PRIVIND MĂSURAREA CALITĂȚII

Măsurați satisfacția justițiabililor, acordând o atenție deosebită limbajului ușor de utilizat

Pentru fiecare organizație, este extrem de important ce cred justițiabilii despre performanța lor. Instanțele nu fac excepție. Se recomandă ca măsurarea periodică a satisfacției justițiabililor să facă parte din activitatea obișnuită a instanței. Aceasta ar trebui să includă întrebări privind limbajul utilizat în instanță, atât oral, cât și scris. Numai atunci când conducerea instanței știe despre necesitățile justițiabililor, le poate oferi aceasta.

21 de respondenți au răspuns că dispun de mijloace de măsurare a satisfacției justițiabililor, iar optsprezece dintre ei o fac periodic (în majoritatea cazurilor la fiecare trei ani). Sondajele din nouăsprezece state membre includ întrebări despre limbajul judecătorului. În două cazuri, nu se face nicio distincție între limbajul oral sau scris.

Este foarte inspirat faptul că multe state membre au înțeles importanța măsurării calității. Dar este la fel de important, dacă nu chiar mai important, să lucrăm la rezultatele acestei monitorizări. Justițiabilii și publicul care au făcut parte din sondaj se așteaptă ca instanțele să facă ceva în acest sens. Un lucru este monitorizarea, al doilea este analiza rezultatelor și al treilea este lucrul cu problemele identificate.

STUDIU COMPARATIV

INTRODUCERE

Această lucrare își propune să ofere o imagine de ansamblu a practicilor și instrumentelor implementate în statele membre ale Consiliului Europei care contribuie la îmbunătățirea calității justiției prin combaterea tradiției așa-numitei "*verba legalia*" în comunicarea cu justițiabilii instanțelor. Utilizarea unui limbaj complicat și neclar/ netransparent persistă în multe hotărâri judecătorești și în comunicarea orală cu justițiabilii.

Această prezentare generală se bazează pe examinarea diferitelor documente de informare, precum și pe răspunsurile la un chestionar¹⁴¹ transmis corespondenților naționali și instanțelor pilot.

Pentru a da un exemplu al importanței unei comunicări suficient de bune, utilizarea unui limbaj clar și simplu, care poate fi înțeles de justițiabili și de public, este foarte importantă pentru a crea încredere în instanțe. Dacă hotărârea judecătorească este redactată într-un limbaj clar și ușor de înțeles, justițiabilul care a pierdut va cunoaște motivele eșecului său și va fi mai puțin probabil să facă apel.

Trebuie remarcat faptul că aceste aspecte au fost parțial abordate în mai multe documente ale Consiliului Europei. Acest subiect este deosebit de important pentru Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE). În Avizul nr. 7 (2005) privind "Justiția și societatea", CCJE afirmă (par. 56. - 61.) că limbajul utilizat de instanțe în procedurile și deciziile lor nu este doar un instrument puternic de care acestea dispun pentru a-și îndeplini rolul educativ, ci este în mod evident, și mai direct, "legea în practică" pentru părțile cauzei. Accesibilitatea, simplitatea și claritatea limbajului instanțelor sunt, prin urmare, preferabile.

În Avizul nr. 11 (2008) al CCJE privind "Calitatea hotărârilor judecătorești", CCJE afirmă (par. 31. - 33.) că, pentru a fi de înaltă calitate, o hotărâre judecătorească trebuie să fie percepută de părți și de societate în general ca fiind rezultatul unei aplicări corecte a normelor juridice, al unor proceduri echitabile și al unei evaluări adecvate a faptelor, precum și ca fiind efectiv executorie. Numai atunci părțile vor fi convinse că dosarul lor a fost examinat și soluționat în mod corespunzător, iar societatea va percepe decizia ca pe un factor de restabilire a armoniei sociale. CCJE constată că, în unele țări europene, judecătorii consideră că hotărârile foarte scurte întăresc autoritatea hotărârii; în alte țări, judecătorii se simt obligați, sau sunt obligați de lege sau de practică, să explice pe larg în scris toate aspectele deciziilor lor. Fără scopul de a trata în profunzime un subiect, care este puternic influențat de stilurile juridice naționale, CCJE consideră că un limbaj judiciar simplu și clar este benefic, deoarece face ca statul de drept să fie accesibil și previzibil de către cetățeni, cu ajutorul unui expert juridic, dacă este necesar, așa cum sugerează jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. CCJE consideră că limbajul judiciar ar trebui să fie concis și simplu.

În Avizul nr. 11 al CCJE (par. 57. - 61.) privind evaluarea calității hotărârilor judecătorești, acesta subliniază faptul că meritele hotărârilor judecătorești individuale sunt controlate în primul rând de căile de atac sau de alte proceduri de revizuire disponibile în instanțele naționale și de dreptul de acces la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Țările ar trebui să se asigure că procedurile lor naționale îndeplinesc cerințele stabilite în deciziile Curții. CCJE subliniază că orice metodă de evaluare a calității hotărârilor judecătorești nu ar trebui să interfereze cu independența sistemului judiciar, nici ca întreg, nici la nivel individual. Evaluarea calității unei hotărâri judecătorești trebuie să se facă în primul rând pe baza principiilor fundamentale ale CEDO. Aceasta nu poate fi făcută doar din perspectiva economiei sau a managementului. Orice sistem de evaluare a calității ar trebui să urmărească strict promovarea calității hotărârilor judecătorești și nu să servească drept un simplu instrument birocratic sau un scop în sine. Acesta nu este un instrument de control extern al sistemului judiciar. Mai presus de toate, orice procedură de evaluare ar trebui să urmărească identificarea necesității, dacă este cazul, de a modifica legislația, de a schimba sau de a îmbunătăți procedurile judiciare și/sau de a continua formarea judecătorilor și a personalului instanțelor.

¹⁴¹Grupul de lucru al CEPEJ privind calitatea justiției (CEPEJ-GT-QUAL) a aprobat chestionarul (anexa 2) în cadrul reuniunii din 18 iunie 2020. Secretariatul grupului de lucru a trimis chestionarul corespondenților naționali și membrilor rețelei CEPEJ de instanțe pilot. Au existat 53 de răspunsuri la chestionar din partea corespondenților naționali și a instanțelor pilot.

Aceste subiecte au fost discutate pe larg în teorie.¹⁴² Tyler scrie despre justiția procedurală, care nu se referă (doar) la proceduri, ci și la justiție și, mai ales, la comunicarea cu justițiabilii. El afirmă că, chiar dacă cineva pierde în instanță, acesta va fi mai dispus să accepte soluția judecătorului dacă a avut ocazia de a-și spune versiunea sa în propriile cuvinte înainte de a se lua decizii cu privire la modul în care trebuie tratat litigiul sau problema (1. Voce); dacă judecătorul este neutru/obiectiv - pentru a sublinia acest aspect al experienței judiciare, judecătorii ar trebui să fie transparent și deschiși cu privire la modul în care sunt aplicate regulile și la modul în care sunt luate deciziile. Explicațiile clare care subliniază modul în care sunt aplicate regulile relevante sunt utile (2. Neutralitate); dacă judecătorii îi respectă; adică dacă tratează oamenii cu politețe și curtoazie, precum și dacă arată respect pentru drepturile oamenilor. De exemplu, atunci când oamenii vin la tribunal, sunt adesea confuzi. Oferirea de informații oamenilor cu privire la ce trebuie să facă, unde să meargă și când să se prezinte, toate acestea demonstrează respect atât pentru oameni, cât și pentru dreptul acestora de a avea problemele lor tratate în mod corect de către instanțe. Broșurile sau site-urile web care explică procedurile judiciare, precum și ajutoarele precum birourile de informare, sunt considerate valoroase (3. Respect); iar dacă justițiabilii cred că pot avea încredere în judecători, înseamnă că judecătorii le ascultă și le iau în considerare opiniile, sunt sinceri și deschiși în ceea ce privește baza acțiunilor lor, încearcă să facă ceea ce trebuie pentru toți cei implicați și acționează în interesul părților, nu din cauza prejudecăților personale (4. Încredere).

Aceste concepte se referă la practicile deja existente în instanțele sau sistemele judiciare din unele state membre. Majoritatea statelor membre consideră că acesta este un subiect foarte important. Pe scurt, se poate spune că majoritatea statelor membre știu că ar trebui să se facă mai mult în această privință; că o comunicare clară și simplă este necesară dacă sistemul judiciar dorește să fie înțeles și că este o *condiție sine qua non* pentru accesul la justiție.

Este important să se înțeleagă motivele pentru un limbaj complicat în instanțe dacă se dorește ca instrumentele de îmbunătățire a comunicării cu justițiabilii să funcționeze. Mulți respondenți subliniază faptul că, datorită naturii activității judiciare, formularea este în mod necesar legală și formală. Limbajul juridic are propriile sale detalii tehnice, deoarece situațiile care trebuie descrise pot fi foarte complexe. Adesea, pentru instanțele superioare, utilizarea "*verba legalia*" pare a fi esențială pentru persistența unei decizii, chiar dacă părțile ar putea să nu o înțeleagă. Judecătorii se tem de deciziile instanțelor judecătorești superioare și ale Curții Constituționale, care le-ar putea anula decizia din cauza faptului că anumite aspecte sau chestiuni juridice nu au fost abordate suficient. Astfel de temeri duc la includerea unor părți relevante și irelevante în decizia judiciară, ceea ce face ca aceasta să fie greu de citit și de înțeles (Austria¹⁴³, Slovenia). Unii respondenți consideră că volumul mare de muncă al judecătorilor reprezintă un obstacol, ceea ce înseamnă că aceștia nu au suficient timp pentru a se preocupa și de natura limbii pe care o folosesc.

Judecătorii au, de asemenea, obiceiul de a scrie într-un limbaj complicat și de a folosi același stil care a fost folosit până acum, deoarece utilizarea unui text juridic standard este sigură - atunci când un judecător începe să folosească un text simplificat, trebuie să acorde o atenție sporită pentru a nu face ca textul să pară prea rudimentar sau informal (Estonia, Norvegia). Există, de asemenea, incapacitatea de a se rupe de tradiția de a analiza modul în care au fost redactate hotărârile și deciziile anterioare și tendința de a include prea multe informații irelevante (Suedia).

Problemele legate de limbajul prea tehnic tind să apară din teama de a fi criticat pentru un raționament insuficient și din tentația de a demonstra erudiție sau originalitate sau, în paralel, din preocupări legitime legate de carieră, având în vedere sistemele de evaluare a judecătorilor. Mai presus de toate, este vorba de o cultură profesională bazată pe profesia de avocat, cu rezistența inerentă la schimbare și depășirea oricărei suspiciuni de amenințare la adresa individualității și a libertății de exprimare a fiecărui judecător, dacă nu în primul rând la adresa independenței judiciare însăși (Portugalia).

Majoritatea statelor membre lucrează la aceste aspecte într-un fel sau altul, chiar dacă punctele de plecare pot fi diferite. Unele dintre statele membre consideră că obiectivul principal ar trebui să fie o utilizare sporită a tehnologiei informației în instanțe, altele se gândesc la o publicitate (PR) eficientă a instanțelor, însă majoritatea consideră că adevărata problemă și soluția este o mai bună comunicare orală și scrisă între judecători, funcționari de instanță și justițiabili. Unele dintre statele membre au analizat obstacolele în acest sens - acestea ar putea fi găsite în legislația complicată, în relațiile sociale complexe și în cultura judiciară. Prin urmare, este necesar să prezentăm aceste practici pentru a iniția și aprofunda o reflecție asupra modului de îmbunătățire a comunicării instanțelor cu justițiabilii lor.

Statele membre au dezvoltat diferite instrumente pentru a realiza o mai bună comunicare cu justițiabilii.

¹⁴²T. Tyler, Procedural Justice and the Courts, Court Review: Volume 44, Issue 1/2 -2007, Kurt Schellhammer, Die Arbeitsmethode des Zivilrichters, 17. Auflage, C.F. Müller, 2014 și alții.

¹⁴³ Conform răspunsului primit de la instanța pilot CEPEJ din Austria (Tribunalul districtual Bezirksgericht Graz-West)

Aceste instrumente pot fi împărțite în șapte grupe:

1. formare profesională
2. manuale și alte recomandări
3. formulare, modele și alte bune practici privind redactarea textelor judiciare
4. broșuri, site-uri web și alte instrumente care furnizează informațiile necesare
5. evaluări ale competențelor orale și scrise ale judecătorilor
6. platforme electronice publice pentru deciziile judiciare și alte instrumente de tehnologie a informației
7. mijloace de măsurare a calității.

Majoritatea statelor membre au urmat cursuri de formare pe teme lingvistice pentru judecători și personalul instanțelor, au un set de linii directoare, iar judecătorii sunt evaluați în funcție de limba pe care o folosesc. Unele practici sunt foarte inovatoare și pot constitui un model de urmat.

1. LINII DIRECTOARE PRIVIND FORMAREA PROFESIONALĂ

1.1. Cursuri de formare pentru judecători legate de comunicarea orală

1. Pentru judecători și, de asemenea, pentru personalul instanței este imperativ să știe să comunice. Dacă au cunoștințe de bază, aceștia știu că prima și cea mai importantă regulă a unei bune comunicări este utilizarea unui limbaj clar și simplu.
2. Multe state membre au cursuri de formare care au legătură cu comunicarea orală și psihologia în sala de judecată, lucrul cu persoanele emoționale etc. Unii respondenți au subliniat faptul că formarea lor este interactivă, cu procese simulate și jocuri de rol. În majoritatea statelor membre, aceste cursuri de formare nu sunt obligatorii pentru judecători, dar în unele sunt, de asemenea, pentru judecătorii cu vechime, nu doar pentru cei noi. De cele mai multe ori, în statele membre în care formarea este obligatorie, aceasta este rezervată judecătorilor noi, care se află la începutul carierei lor. Este încurajator faptul că multe state membre au cursuri de formare speciale pentru judecători și personalul instanțelor, care se concentrează pe relația cu copiii, minorii, victimele și alte părți sau martori vulnerabili în cadrul procedurilor.

1.1.1. EXEMPLE

3. În **Austria**, candidații la funcția de judecător, în timpul formării lor de aproximativ trei ani, participă la seminare obligatorii, în care trebuie să reconstituie scene tipice din sala de judecată cu participanți furioși, emoționali sau dificili în alte privințe. În acest fel, ei învață cum să reacționeze și să comunice în aceste situații speciale într-un mod corect și adecvat. În plus, se oferă periodic seminare de abilități sociale candidaților judecători, judecătorilor și procurorilor, cu scopul de a le dezvolta abilitățile de comunicare.
4. În **Lituania**, se organizează în mod regulat cursuri de formare pentru judecători privind comunicarea cu justițiabilii. În perioada 2015-2017, au fost organizate cursuri de formare pentru judecători cu privire la calitatea serviciilor în instanțe (inclusiv comportamentul și comunicarea cu clienții; comunicarea cu persoanele agresive), sprijinul psihologic pentru victime și martori și protecția acestora în timpul procedurilor etc.; formarea a inclus aspecte legate de comunicarea cu justițiabilii. Punerea în aplicare a programului a implicat, de asemenea, cursuri de formare pentru judecători privind comunicarea cu copiii în timpul interogatoriilor (metodologia de interogare). În 2020, de exemplu, subiectele au inclus: Aspectele psihologice ale interogatoriului copiilor; Stabilirea contactului cu copilul având în vedere particularitățile vârstei acestora; Procesele cognitive ale copiilor și impactul acestora asupra depunerii mărturiei în calitate de martor); în 2019: Când victimele violenței refuză să depună mărturie: cifre, cauze și soluții; Comportamentul sexual al

minorilor – cum să îl evaluăm în cazurile de violență sexuală; în 2018: Metode eficiente de ascultare a opiniei copilului și metode de comunicare cu psihologul judiciar, ținând cont de vârsta, dezvoltarea, maturitatea etc. copilului; Interogatoriul în cazurile complicate, copii cu nevoi speciale, copii cu tulburări psihice, de dezvoltare sau cognitive deosebite), în 2019 - principiile comunicării persuasive în activitatea judecătorilor; satisfacerea nevoilor persoanelor cu dizabilități psihosociale în cadrul procedurilor civile și penale; competențe emoționale în activitatea judecătorilor: răspunsul la agresiunea psihologică; în 2020 - comunicarea cu persoanele agresive; conversațiile critice și gestionarea acestora.

5. În **Munteneșu**, în conformitate cu Programul de formare continuă pentru judecători și procurori, de ceva timp încoace se organizează anual un curs de formare de două zile privind competențele judiciare. Această formare acoperă următoarele subiecte: comunicare: termeni și concepte generale; comunicare nonverbală; ascultare activă; stiluri de comunicare; rezolvarea conflictelor și stiluri de conflict; stres și prevenirea sindromului de epuizare; psihologia evaluării și a deciziei privind deciziile morale și etice ale unei persoane și a deciziei privind vinovăția; psihologia evoluționistă și comportamentul social; controlul comportamental; stereotipuri și prejudecăți într-o sală de judecată; luarea deciziilor în instanță: impactul emoțional al declarațiilor; manipulări psihologice într-o sală de judecată etc. Partea teoretică a Programului de formare inițială pentru candidații la funcția de judecător și candidații la funcția de procuror include un modul special de șase zile dedicat competențelor judiciare și de urmărire penală, în cadrul căruia în calitate de lector participă un psiholog, un analist în comunicare, un judecător sau un procuror.

1.2. Cursuri de formare pentru judecători privind comunicarea scrisă

6. Redactarea hotărârilor judecătorești (structura hotărârii, utilizarea unui limbaj simplu și ușor de înțeles, propoziții scurte, gramatică etc.) este un subiect foarte important atunci când se discută despre comunicarea clară și simplă cu justițiabilii instanțelor. Majoritatea statelor membre au cursuri de formare privind redactarea hotărârilor. În unele state, cursurile de formare pentru candidații la funcția de judecător sunt obligatorii, iar în altele au loc și pentru judecătorii seniori, pe bază de voluntariat. În unele state, redactarea unei hotărâri judecătorești face parte din instruirea inițială și este predată în cadrul unor ateliere speciale. Majoritatea formărilor sunt organizate la nivel național de academiile judiciare sau de instituții similare.

1.2.1. EXEMPLE

7. În cadrul programelor oferite, Academia Judiciară **Croată** are următoarele module legate de redactarea hotărârilor judecătorești: "Tehnici de redactare a hotărârilor judecătorești în materie civilă", "Tehnici de redactare a hotărârilor judecătorești în materie penală", "Conținutul și redactarea unei hotărâri judecătorești", "Calea către o hotărâre scrisă". Acestea au fost elaborate de judecătorii de la instanțele județene (instanța de nivelul doi), de judecătorii instanțelor superioare specializate și de judecătorii Curții Supreme. Acestea sunt subiectele cuprinse în module: elementele-cheie ale unei hotărâri; tipuri de hotărâri; analiza elementelor unei hotărâri; exemple practice; glosar al greșelilor tipice de redactare a unei hotărâri care trebuie evitate.
8. În **Danemarca**, comunicarea scrisă este un modul obligatoriu pentru judecătorii în formare. Este un curs de trei zile care se concentrează pe structura deciziilor și pe utilizarea corectă a limbajului în cauzele penale. Judecătorii sunt instruiți în ceea ce privește prezentarea cazurilor și înțelegerea principiilor care stau la baza unor decizii corecte și structurate în instanță. În plus, se oferă un curs care se concentrează pe limba daneză, inclusiv pe gramatică și utilizarea punctuației. Acest curs este oferit atât personalului instanței, cât și judecătorilor.
9. În 2018, **Macedonia de Nord a desfășurat** un proiect pilot al cărui scop a fost îmbunătățirea calității actelor de judecată și de urmărire penală, fără a pune sub semnul întrebării comportamentul necontestat al judecătorului/procurorului în decizia lor. Grupul țintă pentru această formare a fost format din judecători din departamentele penale și procurori cu o vechime de 10 ani. Formarea s-a desfășurat pe o perioadă de un an. La formare au participat judecători și procurori. Fiecare dintre participanții la formare a elaborat o hotărâre scrisă/un act de urmărire penală care a fost înmănat lectorului. La trei luni de la finalizarea formării, în timpul reuniunii de o jumătate de zi, fiecare participant a redactat un nou act de urmărire penală/ o nouă hotărâre, care a fost ulterior predat lectorului, care a comparat cele două documente.

10. În **Norvegia**, în cadrul formării inițiale a judecătorilor este inclusă o instruire privind modul de redactare a unei hotărâri a judecătorului. În general, se pune accentul pe un limbaj simplu ca fiind un instrument necesar. Idealul este ca decizia să fie redactată într-o limbă pe care părțile să o înțeleagă. Limbajul academic este, în general, evitat pe cât posibil. Există, de asemenea, un curs de formare online disponibil.
11. În 2020, Școala Națională de Magistratură și Procuratură din **Polonia** a organizat cursuri pentru judecătorii civili și penali cu titlul "Motivarea hotărârilor". Aceste cursuri au fost o continuare a ciclului care a început în 2016. Scopul ciclului a fost, în primul rând, de a atrage atenția asupra utilizării unui limbaj simplu și ușor de înțeles atunci când se furnizează informații participanților la procedurile judiciare, respectând în același timp cerințele legale. Cursurile menționate mai sus au abordat următoarele subiecte: alegerea celei mai eficiente modalități de comunicare, corectitudinea lingvistică, erori lingvistice în comunicarea juridică, cerințele legale ale deciziei judecătorului. Cursurile de formare adresate judecătorilor de drept penal au acoperit, de asemenea, subiecte legate de pregătirea raționamentelor orale și a raționamentelor pe un formular oficial.

1.3. Formare pentru personalul instanței

12. Majoritatea statelor membre au organizat cursuri de formare în domeniul comunicării pentru personalul instanțelor. Unul dintre respondenți a subliniat că este rezervat personalului care se ocupă de mass-media. Unele state membre au cursuri de formare obligatorii pentru personalul instanței. Majoritatea statelor membre au cursuri de formare similare pentru judecători și personalul instanțelor referitoare la competențele transversale. Este o idee interesantă formarea de mentori pentru personalul instanței, care sunt responsabili de formarea internă a personalului din fiecare instanță din țară și a voluntarilor instanței, care sunt persoane, altele decât membrii personalului, care îi ajută pe clienții instanței să se orienteze în mediul instanței.

1.3.1. EXEMPLE

13. În **Finlanda**, se organizează în mod regulat cursuri de formare pentru asistenți judiciari / grefieri, personalul de la grefa instanțelor cu privire la modul în care trebuie să se ocupe de clienții dificili și de situațiile dificile. O mare parte din interacțiunea pregătitoare cu părțile, cum ar fi invitațiile, este gestionată de secretarii juridici. Zilele de formare anuală periodică pentru asistenții judiciari / grefieri (atât pentru instanțele generale, cât și pentru instanțele administrative) includ subiectul bunei comunicări ("bunul limbaj administrativ"). Formarea pentru executorii judecătorești include subiecte de comunicare, cum ar fi, de exemplu, multiculturalismul și "întâlnirea cu un client dificil sau violent".
14. În **Letonia**, administrația instanțelor a oferit cursuri de formare pentru personalul instanțelor privind comunicarea cu părțile, atât la fața locului, cât și în scris, cum ar fi abilitățile de scriere și vizualizare (pentru comunicatori), limbaj de afaceri, inteligența emoțională și comunicarea respectuoasă și eficientă.
15. În **Lituania**, atunci când este posibil, se organizează cursuri de formare privind comunicarea cu justițiabilii pentru personalul instanțelor. În ultimii ani, s-a acordat mai multă atenție dezvoltării mentorilor în domeniul serviciilor pentru persoane fizice: mentorii sunt responsabili de formarea internă a personalului instanței. În instanțele din Lituania există un institut de voluntari. Acești voluntari urmează în mod regulat cursuri de formare privind comunicarea cu justițiabilii (copii, părți vătămate și martori; persoane cu dizabilități).
16. În **Suedia**, printre diferitele categorii de personal al instanțelor, grefierii trebuie să participe la o instruire obligatorie privind comunicarea cu justițiabilii organizată de Academia Suedeză de Instruire Judiciară. Atât cursul introductiv, cât și cel de monitorizare pentru grefieri abordează aspecte precum: cum să comunice în interiorul și în afara sălii de judecată, cum să gestioneze apelurile telefonice și întâlnirile personale.

1.4. Concluzie

17. Instituțiile de instruire sunt încurajate să elaboreze cursuri de instruire pentru judecători și personalul instanțelor de judecată, punând un accent deosebit pe utilizarea unui limbaj clar și neștiințific atât în comunicarea orală, cât și în scris cu justițiabilii.

2. LINII DIRECTOARE PRIVIND MANUALELE ȘI ALTE RECOMANDĂRI

2.1. Comunicarea cu justițiabilii cu privire la ședințele de judecată

18. Analiza cantitativă arată că aproximativ jumătate dintre respondenți au linii directoare sau recomandări cu privire la acest subiect. Unii au prevederi pentru un limbaj clar în normele instanței. Unii au broșuri și linii directoare speciale pentru judecători cu privire la victime, martori și protecția acestora. Unii au aceste linii directoare scrise în codurile de etică judiciară, alții au linii directoare speciale de conformitate pentru sistemul judiciar din care fac parte, de asemenea, linii directoare privind comunicarea clară scrisă și orală. Unii au linii directoare speciale pentru purtătorii de cuvânt ai sistemului judiciar. Unii au menționat medierea, ceea ce nu este o coincidență, deoarece limbajul în mediere este simplu, clar și, mai presus de toate, adaptat justițiabilului. Aceasta înseamnă că mediatorul vorbește cu părțile într-un limbaj juridic simplu și informal. Practicile privind punerea în aplicare a diferitelor instrumente variază de la un stat membru la altul. În unele state, iau inițiativa instanțele, în altele ministerele, consiliul judiciar sau un alt organism național pentru toate instanțele din stat.

2.1.1. EXEMPLE

19. În **Belgia**, utilizarea unei comunicări clare și simple cu părțile și cu ceilalți justițiabili este o chestiune de primă importanță pentru Consiliul Superior al Justiției. Planul de proiecte 2017-2020 al Consiliului Superior al Justiției (cunoscut sub numele de "Planul Crocus") include un punct dedicat în mod special utilizării unui limbaj juridic accesibil și ușor de înțeles. Prin urmare, Consiliul Superior al Justiției și-a asumat misiunea de a se asigura că magistrații și non-magistrații sunt atenți la utilizarea unui limbaj juridic accesibil și inteligibil, astfel încât să permită sau să faciliteze aplicarea legii. Pentru a îndeplini această misiune, Consiliul Superior al Justiției a formulat recomandări către diferitele autorități, încurajând utilizarea unui limbaj judiciar clar. În acest scop, se organizează consultări (inclusiv cu statele generale) cu toate părțile interesate (legiuitor, universități, avocați, funcționari publici, poliție etc.).

Colegiul curților și tribunalelor a emis o recomandare privind utilizarea modelului "hotărâri corecționale". A fost format un grup de lucru pentru a lucra la simplificarea sistemului, punând accentul pe lizibilitatea și pe informatizarea transmiterii datelor din sistemul de judecată. Principalele recomandări ale Consiliului Superior al Justiției cuprinse în "Proiectul Spices - Limbaj clar în meniul sistemului judiciar" sunt următoarele: Către conducătorii organelor și conducătorii ordinilor profesionale: Încurajați toți membrii organismului sau ordinului dumneavoastră profesional să utilizeze instrumentele existente pentru a comunica într-un mod mai ușor de înțeles. Către instituțiile responsabile de formarea profesiilor juridice: Organizați activități de sensibilizare a profesioniștilor din domeniul juridic cu privire la necesitatea de a comunica într-un mod accesibil. Către Orde van Vlaamse Balies, către Avocats.be și către alte ordine profesionale: Organizarea de cursuri de formare care să vizeze clarificarea limbajului. Către Institutul de formare judiciară, Colegiul instanțelor și tribunalelor, Colegiul Parchetului, Curtea de Casație, șefii de corpuri: Încurajați întregul personal în cauză să urmeze aceleași cursuri de formare ca și cele destinate magistraților, idealul fiind ca formarea să fie urmată ca un duo funcțional, de exemplu de către judecător și grefierul său obișnuit. Aceste recomandări sunt reproduse în mod exhaustiv în documentul "Proiectul Spices - Un limbaj clar în meniul sistemului judiciar".

20. În **Bosnia și Herțegovina**, mai multe instanțe, inclusiv instanța-pilot CEPEJ, Tribunalul districtual din Novi Travnik, dispun de linii directoare pentru gestionarea procedurii de soluționare a litigiilor, redactate chiar de către instanțe. Instanțele au redactat liniile directoare ca urmare a inițiativei Consiliului Superior al Judecătorilor și Procurorilor din Bosnia și Herțegovina.

21. Instanțele din **Danemarca** au linii directoare privind utilizarea limbii. În anumite cauze penale, mulți judecători folosesc același manual și aceleași linii directoare pentru prima parte a audierii.

2.2. Redactarea hotărârii judecătorești

22. Multe state membre dispun de documente precum manuale, linii directoare, recomandări referitoare la standardul de calitate a redactării hotărârilor judecătorești. Unele au manuale speciale, unele documente privind limba și dreptul, cu exemple de redactare bună și proastă a deciziilor judecătorești (în special în ceea ce privește gramatica și exprimarea), care se află pe intranet pentru sistemul judiciar al țării respective. Unele state membre au manuale detaliate pentru hotărâri de calitate, iar altele au norme procedurale detaliate pentru redactarea unei hotărâri. Majoritatea manualelor conțin exemple de hotărâri întregi sau cel puțin de verdict pentru diferite tipuri de cauze. Unele state membre au realizat studii privind aplicarea standardelor de calitate pentru hotărârile procedurale judiciare; acestea au inclus analiza și evaluarea conformității față de standardele recomandate pentru hotărârile procedurale judiciare, linii directoare pentru îmbunătățirea producției de documente procedurale judiciare și măsuri de punere în aplicare a linii directoarelor. Practicile privind punerea în aplicare a diferitelor instrumente variază de la un stat membru la altul. În unele țări, instanțele judecătorești iau inițiativa, în altele, pentru toate instanțele dintr-un stat, aceasta revine ministerelor, consiliilor judiciare sau altor organisme naționale. Un respondent a răspuns că astfel de linii directoare sau manuale ar fi în detrimentul independenței judecătorilor lor.

2.2.1. EXEMPLE

23. Curtea Civilă de Apel din **Armenia** raportează că în 2019 a fost publicat un manual care se intitulează: "Limbajul scrierii juridice". Acesta a fost redactat împreună cu lingviști de către președintele Curții Civile de Apel. Ideea manualului este de a ajuta judecătorii și personalul instanței să scrie într-un mod care să fie accesibil și clar pentru public. Manualul este un ghid consultativ.
24. Pe intranetul sistemului judiciar **austriac există**, printre alte materiale pentru seminare, un document privind limba și dreptul, cu exemple de decizii ale judecătorilor scrise bine și prost (în special în ceea ce privește gramatica și exprimarea). Aceste exemple au fost preluate din decizii reale și colectate de un judecător de a doua instanță.
25. Instanțele **daneze** au o politică lingvistică care trebuie să contribuie la asigurarea faptului că comunicarea scrisă pare uniformă și accesibilă pentru multe grupuri țintă diferite. Este important ca toată lumea să poată citi și înțelege textele Curții de Justiție daneze, indiferent dacă este vorba de hotărâri, scrisori sau instrucțiuni - chiar dacă cititorii nu au condiții prealabile speciale sau cunoștințe speciale despre activitatea instanțelor. În scrisorile și hotărârile lor, acestea încearcă să respecte, pe cât posibil, sfaturile, care fac parte din politica lor lingvistică. Acestea dispun de linii directoare privind utilizarea limbii. Există diferite materiale despre acest subiect. De exemplu, a fost pregătită o notă mai lungă, care descrie cadrul pentru "apelul bun". Nota este, de asemenea, utilă pentru hotărârile în primă instanță. Memorandumul a fost pregătit de un grup de lucru pentru calitate care a analizat o serie de hotărâri judecătorești și care a servit drept bază pentru a pregăti o propunere de ghid cu "Sfaturi practice la redactarea unei hotărâri judecătorești". Există, de asemenea, un ghid din 2011 pe aceeași temă. Limbajul este contemporan și există o conștientizare a cuvintelor care nu trebuie folosite etc. care riscă să agraveze conflictul/disputa dintre părțile aflate în litigiu.
26. În **Finlanda**, secțiunea 9 din Legea privind procedura administrativă impune autorităților să utilizeze un limbaj adecvat. Aceasta stipulează că "O autoritate trebuie să folosească un limbaj clar, ușor de înțeles și la obiect". Deși această lege nu se aplică în cazul administrării justiției, principiul comunicării clare este acceptat și de sistemul judiciar. Institutul Finlandez al limbilor (KOTUS) studiază și oferă îndrumări privind utilizarea ambelor limbi oficiale (finlandeză și suedeză), de asemenea pentru limbajul administrativ și pentru redactarea legilor. Acesta oferă îndrumări și pentru judecători. De asemenea, au un serviciu telefonic gratuit la care puteți suna și pune întrebări, cum ar fi, de exemplu, care este termenul corect pentru "chat online" în finlandeză (termenul englezesc este utilizat în mod obișnuit în limba vorbită). Sistemul de gestionare a cazurilor produce, de asemenea, formulare care sunt utilizate la redactarea deciziilor. Acest formular oferă structura și fontul, de exemplu. Curtea de Apel din Helsinki și Curtea de Apel din Rovaniemi conduc proiecte de calitate. Aceste proiecte produc rapoarte, iar în 2014, de exemplu, raportul condus de Curtea de Apel Rovaniemi a analizat structura, calitatea și cantitatea de motivare, precum și limbajul și alte chestiuni legate de forma scrisă. Raportul a oferit, de asemenea, recomandări.

27. În **Germania**, chestiunile legate de stilul lingvistic și de utilizarea unui limbaj ușor fac obiectul formării juridice în universități, în cadrul formării profesionale a juriștilor (Referendariat) și, ulterior, la locul de muncă. Chestiunile legate de stil și de o argumentare convingătoare și ușor de înțeles în cadrul motivării unei hotărâri judecătorești fac obiectul unei discuții între judecătorii oricărui complet de judecători în momentul redactării și finalizării motivării. Atunci când un singur judecător este chemat să decidă - ceea ce este adesea cazul în procedurile de primă instanță - nu există o discuție prealabilă a aspectelor lingvistice în cadrul unui grup specializat.
28. În urmă cu câțiva ani, Consiliul Judiciar al **Lituaniei** a aprobat Standardele de calitate recomandate pentru deciziile procedurale ale instanțelor (denumite "standardele"), care se adresează actelor finale ale instanțelor, indiferent de tipul de procedură. Acestea au caracter de recomandare și nu înlocuiesc cerințele stabilite pentru hotărârile judecătorești în actele juridice sau în jurisprudență. Standardele se aplică și altor decizii procedurale pronunțate de instanțe, după caz. Standardele stabilesc recomandări privind forma, conținutul și structura hotărârilor judecătorești. Sunt publicate recomandări privind standardele de calitate ale deciziei judecătorești. Aceste recomandări includ limbajul (de exemplu, recomandări de evitare a frazelor judiciare complicate, a frazelor în limba latină, a propozițiilor complexe etc.), conținutul (recomandări de evitare a textului inutil și/sau repetat, de rescriere a mărturiilor, de scurtare a deciziei, de redactare și utilizare numai a materialelor legate de caz etc.), recomandări privind fontul utilizat, dimensiunea literelor, structura deciziilor etc.
29. **Norvegia** are linii directoare care conțin motivații, printre altele, pentru utilizarea unui limbaj simplu și ușor de înțeles, alternative pentru alegerea cuvintelor, propoziții scurte, gramatică etc. Există, de asemenea, comentarii speciale privind structura și conținutul hotărârilor civile și penale.
30. În **Suedia**, o comunicare clară și simplă din partea instanțelor și a agențiilor guvernamentale este impusă de Legea privind limba. Este, de asemenea, vitală pentru percepția pe care publicul o are asupra instanțelor. Din aceste motive, instanțele din Suedia depun eforturi continue pentru a menține și îmbunătăți comunicarea cu părțile și cu ceilalți justițiabili ai instanțelor. Există un document de strategie pentru instanțele din Suedia privind redactarea hotărârilor și deciziilor, care conține două obiective principale specifice. Primul este că oricine citește o hotărâre sau o decizie să fie capabil să înțeleagă limbajul, să găsească părțile relevante din text și să înțeleagă raționamentul instanței. Al doilea este ca resursele cheltuite pentru redactarea hotărârilor și deciziilor să fie utilizate într-un mod adecvat și eficient. Potrivit unui raport din 2013 al unui grup de lucru format din judecători, principalele motive pentru care hotărârile și deciziile nu sunt suficient de clare și de ușor de înțeles sunt incapacitatea de a se rupe de tradiția de a analiza modul în care au fost redactate hotărârile și deciziile anterioare și tendința de a include prea multe informații irelevante. De asemenea, raportul atrage atenția asupra aspectelor organizatorice și asupra faptului că, în cazurile în care mai multe persoane sunt implicate în procesul de redactare, cererea de eficiență ar putea duce la faptul că judecătorii nu au suficient timp pentru a edita limbajul complicat dintr-un proiect de hotărâre.

2.3. Alte texte judiciare (hotărâri judecătorești nedefinitive, scrisori de invitație etc.)

31. Unele state membre dispun de documente, cum ar fi manuale, linii directoare, recomandări privind standardul de calitate al altor texte ale instanțelor (hotărâri judecătorești nedefinitive, scrisori de invitație etc.). Unele au manuale speciale pentru limbajul din textele juridice, unele modele în sistemul de tratare a cauzelor, altele au proiecte, care au fost elaborate în principal de grupurile de lucru, în care au fost implicați judecători de la diferite instanțe. Un stat membru are o inspecție specială a administrației instanțelor care se asigură că secretarii și alți membri ai personalului pregătesc documentele (scrisori de invitație, cereri etc.) în mod corespunzător. Unele state membre consideră că aspectul vizual al acestor texte este important, deoarece toate elementele-cheie pot fi reperate la prima vedere.

2.3.1. EXEMPLE

32. La Curtea de Apel din Rovaniemi (**Finlanda**) au fost mai multe grupuri de lucru în cadrul cărora s-au modificat și simplificat scrisorile de invitație etc., ținând cont nu numai de modificările aduse legii, ci și de claritatea și inteligibilitatea conținutului documentului.

33. În **Litania**, actul juridic special stabilește standardele (privind conținutul și forma) pentru toate documentele emise de instituțiile statului (inclusiv de instanțe). În cadrul Tribunalului districtual din orașul Vilnius, administrația instanțelor inspectează periodic dacă secretarii și alți membri ai personalului pregătesc documentele (scrisori de invitație, cereri etc.) în mod corespunzător. Deciziile judecătorilor care nu sunt definitive trebuie să fie pregătite în conformitate cu standardele de calitate a deciziilor.

2.4. Concluzie

34. Comunicarea clară și utilizarea unui limbaj ușor de înțeles sunt preocupări importante. Acceptarea unei decizii de către partea care nu a avut câștig de cauză depinde foarte mult de o explicație inteligibilă. Cu toate acestea, limbajul juridic, cu termenii săi tehnici, diferă de limbajul normal. Acest lucru este greu de evitat. Prin urmare, este esențial ca faptele cauzei și evaluarea probelor să fie ușor de înțeles de către părți. De asemenea, este foarte important ca aceste recomandări să nu interfereze cu independența judecătorilor (**Germania**).
35. Abordând acest subiect, trebuie să fim conștienți de riscul de a crea mituri false. Din nefericire, limbajul juridic/judiciar are propriile sale tehnici, deoarece situațiile pe care trebuie să le descrie pot fi foarte complexe. Dacă cineva spune "căsătorie", toată lumea înțelege despre ce este vorba; dar dacă cineva spune "prescripție", foarte puțini oameni (dacă nu sunt juriști) vor înțelege; cu toate acestea, alternativa la această expresie foarte scurtă ("prescripție", prescription în franceză, prescrizione în italiană sau Verjährung în germană) este de a spune: "situația juridică în care o persoană își pierde dreptul (drepturile) pentru că nu l-a (le-au) exercitat, în perioada prevăzută de lege, cu condiția ca acesta să fie un drept disponibil și să nu fi fost făcut niciun act de suspendare sau de întrerupere de către titularul dreptului respectiv". Aceasta înseamnă că un anumit număr de "detalii tehnice" sunt inevitabile (și chiar recomandabile, în anumite cazuri). Ceea ce trebuie să evităm este ca limbajul "complicat" să fie folosit (așa cum se întâmplă într-adevăr uneori) pentru a ascunde problemele și pentru a evita să se arate care sunt motivele reale care stau la baza unei decizii (**Italia**, Tribunalul din Torino).
36. Cu toate acestea, utilizarea manualelor, a liniilor directoare și a recomandărilor nu este lipsită de riscuri. Deși toate instrumentele menționate mai sus sunt factori importanți pentru îmbunătățirea comunicării cu justițiabilii și a activității judecătorilor, acestea nu pot și nu sunt menite să înlocuiască puterea discreționară a judecătorilor în procesul de luare a deciziilor care garantează o justiție independentă și imparțială. Judecătorul trebuie să fie întotdeauna capabil să renunțe la instrumente și să îmbogățească în mod util documentele elaborate.

3. LINII DIRECTOARE PRIVIND FORMULARELE ȘI MODELELE DE REDACTARE A TEXTELOR JUDICIARE

3.1. Formulare textuale speciale pentru hotărârea finală a instanței

37. 33 de respondenți au răspuns că au modele pentru hotărârile finale. În cele mai multe cazuri, aceste formulare definesc un design grafic comun și o structură de bază. În introducere, informațiile sunt adăugate automat, de exemplu, denumirea instanței, numărul cauzei, numele părților etc. Acestea sunt inserate automat în formular de către sistemul de gestionare a cauzelor. Software-ul oferă texte standard, cum ar fi articole privind condițiile de transfer al custodiei parentale către unul dintre părinți în caz de divorț. Cu toate acestea, hotărârile sunt mult mai strâns legate de un caz specific, astfel încât părțile esențiale ale unei hotărâri trebuie să fie formulate individual. Unele dintre statele membre au subliniat faptul că un limbaj clar și ușor de înțeles este foarte important. Instanțele depun eforturi continue pentru ca hotărârile și alte decizii judecătorești să fie redactate într-un limbaj simplu, clar și ușor de înțeles. Stilul hotărârilor este formal, ceea ce înseamnă că nu există nuanțe personale. Judecătorii nu folosesc niciodată persoana întâi singular atunci când își scriu hotărârile sau alte decizii ale instanței. Unul dintre statele membre a subliniat că Curtea Supremă cere ca instanțele să arate în fiecare decizie că argumentele părții care a pierdut au fost înțelese și tratate. Acest lucru limitează utilizarea frazelor și a modelelor standard. Doar într-un singur stat membru, judecătorul este obligat să utilizeze formulare în anumite circumstanțe, în timp ce în toate celelalte state membre formularele nu sunt obligatorii pentru judecători. Un respondent afirmă că independența judecătorilor săi nu permite astfel de linii directoare sau manuale care să ghideze deciziile judecătorilor.

3.1.1.EXEMPLE

38. În **Danemarca**, există modele de hotărâri și de rezumate ale acestora.
39. În **Finlanda**, o hotărâre judecătorească într-o cauză civilă începe cu detaliile de identificare a cauzei - numele instanței și numărul de identificare a cauzei, data hotărârii și judecătorul care se ocupă de cauză. Acestea sunt importate automat în proiect de către sistemul de gestionare a cauzelor. Apoi, se identifică părțile din cauză. Acestea sunt, de asemenea, importate în proiect de către sistemul de gestionare a cauzelor. În continuare, hotărârea precizează obiectul cauzei și data la care a fost depusă la instanță. Acestea sunt, de asemenea, importate în proiect de către sistemul de gestionare a cauzelor.
40. În **Germania**, programul lor informatic oferă un formular pentru baza hotărârii, dar orice considerație juridică, aspecte individuale și cauze pentru decizia de încredințare sunt formulate individual de către judecător și se bazează pe audierile copiilor, părinților, tutorei copiilor și biroului de protecție a tinerilor în cazurile de familie. Software-ul oferă texte standard, de exemplu, articole privind condițiile de transfer al custodiei parentale către unul dintre părinți. Cu toate acestea, aceste decizii sunt mult mai strâns legate de cazul specific, astfel încât părțile esențiale ale hotărârii trebuie să fie formulate individual.
41. În 2013, în **Ungaria**, Kúria (Curtea Supremă maghiară) a examinat practica națională de redactare a deciziilor. Kúria și-a publicat concluziile și recomandările, care sunt disponibile online. În plus, pe site-ul central de intranet al instanțelor sunt disponibile modele de decizii nedefinitive și alte documente judiciare.
42. În **Italia**, Consiliul Superior al Magistraturii elaborează ocazional recomandări cu privire la anumite texte judiciare. În acest caz, printre altele, Consiliul Superior al Magistraturii recomandă utilizarea unor modele specifice pentru a face documentul mai ușor de utilizat, astfel încât toate elementele-cheie să poată fi reperate dintr-o privire.
43. **Republica Moldova** dispune de modele pentru hotărârile și deciziile judecătorești ca un compendiu, dar acestea nu sunt obligatorii pentru instanțe.
44. Codul de procedură penală român și Codul de procedură civilă român reglementează conținutul citației și al altor forme de comunicare a hotărârilor/hotărârilor judecătorești. Odată introduse datele necesare, acestea sunt generate automat de software-ul ECRIS, într-un format prestabilit. Adresele emise de instanțe pentru solicitarea de informații sau documente nu au un conținut standardizat.
45. În **Federația Rusă**, existența formularelor textuale variază. De obicei, dacă un judecător analizează o anumită categorie de litigii de mai mulți ani, atunci acesta are o colecție de modele proprii pentru cele mai tipice cazuri.
46. În **Slovenia**, formularele definesc un design grafic comun și o structură de bază. În cauzele penale, modelele de declarații sunt puse la dispoziția judecătorilor ca parte a unui compendiu pentru judecători.

3.2. Formularele textuale speciale pentru textele judiciare ale procedurilor de judecată (invitația la audiere sau la ședința preliminară etc.)

47. Majoritatea respondenților au răspuns că dispun de modele pentru textele judiciare (altele decât cele privind hotărârile definitive). Unele sunt obligatorii, iar altele nu. Unele sunt generate automat într-un sistem informatic, iar altele sunt scrise în diferite norme judiciare și trebuie redactate într-un anumit mod. Câteva au modele, de exemplu, pentru structura unei invitații sau a unei decizii. Unele state membre au formulare pentru toate instanțele, iar în unele state membre, fiecare instanță își furnizează propriile formulare, dar acestea nu sunt uniforme pentru întreaga țară. Unele țări au subliniat faptul că conținutul unei citații sau al altor texte de instanță sunt prevăzute de lege. În unele state membre se acordă o atenție deosebită unui limbaj clar, iar într-un stat membru, judecătorii Curții Supreme verifică conținutul unui formular. Într-un stat membru, instanțele angajează lingviști.

48. 28 de respondenți au răspuns că formularele pentru textele instanțelor sunt unificate pentru toate instanțele din țară. În unele state membre, textele unificate ale instanțelor pot fi modificate dacă un judecător consideră că acest lucru este necesar în cazul lor particular. În unele state membre, formularele pentru textele judiciare ale procedurilor de judecată sunt recomandate, nu obligatorii.
49. 16 respondenți au răspuns că au proceduri pentru alternarea formularelor. În unele state membre, formularele pentru textele judiciare sunt unificate și integrate în sistemul software. La propunerea judecătorilor, atunci când este vorba de conținut și de formulare, toate modificările din cadrul sistemului sunt analizate și aprobate de un organism permanent de verificare a sistemului de gestionare a cauzelor. În unele cazuri, acest organism este un minister, în altele un consiliu de judecători, în altele judecători ai instanței supreme etc.

3.2.1. EXEMPLE

50. În **Azerbaidjan**, toate formele de documentație legate de activitatea de grefier în cauzele examinate în instanțe sunt definite de "Instrucțiunea privind desfășurarea activității de grefier în instanțele din Republica Azerbaidjan". În sistemul de instanțe electronice sunt pregătite modele care sunt generate automat.
51. În **Belgia** nu există un organism special pentru revizuirea textelor judiciare, însă proiectul "Spices" - Limbajul simplu în meniul judiciar al Consiliului Superior al Justiției recomandă crearea unui birou permanent de lizibilitate. Acest birou va fi capabil să dea avize, să revizuiască textele și să comunice periodic recomandări de redactare succintă. În acest fel, judecătorii pot beneficia de critici constructive și de idei noi.
52. În **Croația**, toate șabloanele pentru textele judiciare sunt unificate și integrate în sistemul de gestionare a cazurilor. Toate modificările din cadrul sistemului, atunci când vine vorba de conținut și de șabloane, la propunerea judecătorilor, sunt analizate și aprobate de organismul permanent de verificare a sistemului de gestionare a cauzelor. Acest organism este numit de ministrul justiției și este compus din judecători și funcționari din cadrul Ministerului Justiției.
53. În **Finlanda** există în prezent mai multe sisteme de gestionare a cauzelor (civil, penal și administrativ) care au posibilități ușor diferite. Noul sistem de gestionare a cauzelor (HAIPA) l-a înlocuit pe cel pentru instanțele administrative/speciale, iar un alt sistem (AIPA) le va înlocui pe cele mai vechi pentru instanțele generale. Modelele pentru AIPA sunt în prezent în curs de revizuire, iar versiunile revizuite vor fi incluse în noul sistem de gestionare a cauzelor. Se va acorda o atenție deosebită comunicării clare, de exemplu, a cererilor, a obligațiilor sau a consecințelor nerespectării acestora. Departamentul de dezvoltare al Administrației Naționale a Instanțelor Judecătorești (personal cu experiență de judecător) participă la această revizuire, împreună cu un judecător-șef al unei instanțe districtuale, un judecător al unei instanțe districtuale și un secretar juridic.

3.3. Prezentarea textului judiciar

54. Majoritatea statelor membre au indicat că părțile importante din hotărârea finală sunt evidențiate sau subliniate. Într-unul dintre statele membre, prezentarea hotărârii este concepută astfel încât clientul să poată găsi cu ușurință ceea ce caută – subiectele sunt afișate în stânga paginii cu litere bold și/sau majuscule, iar textul este formatat prin indentare. Unul dintre principalele obiective ale modelelor este acela de a oferi un serviciu mai bun clienților, astfel încât punctul de vedere al evaluării formularelor este cel al utilizatorului. Doi respondenți au răspuns că textele instanțelor lor sunt în proces de schimbare vizuală.

3.3.1. EXEMPLE

55. În **Albania**, hotărârile judecătorești ale Tribunalului districtual din Durres nu includ figuri, fotografii sau alte informații grafice legate direct de informații, dar pot include planuri de supraveghere, hărți, acte de expertiză, diverse alte acte atașate la hotărârea judecătorească în sine, devenind parte integrantă a acesteia, prin ordinul judecătorului sau al completului de judecată relevant.

56. În **Danemarca**, în citații, se folosesc caractere aldine pentru a atrage atenția asupra orei de întâlnire a martorilor, a pârâtului etc. Înregistrările și hotărârile judecătorești conțin titluri care facilitează navigarea în conținut pentru persoanele implicate, de exemplu declarații, mărturii, justificarea și rezultatul instanței etc. De exemplu, se folosesc caracterele aldine atunci când se dorește clarificarea termenelor, a orelor de întâlnire etc.
57. În **Finlanda**, structura hotărârii este concepută astfel încât justițiabilul să poată găsi cu ușurință ceea ce caută - subiectele sunt afișate în stânga paginii cu litere mari și/sau aldine, iar textul este formatat prin indentare. Unul dintre principalele obiective ale actualei revizuirii a modelelor este acela de a servi mai bine clienții - astfel, punctul de vedere al evaluării formularelor este cel al utilizatorului.

3.4. Concluzie

58. Oricât de tentantă ar fi utilizarea formularelor, ar trebui să fie foarte clar că imparțialitatea și independența sistemului judiciar implică faptul că inima procesului decizional, raționamentul și, în consecință, și utilizarea formularelor, a proiectelor și a altor instrumente trebuie să fie rezultatul reflecției și responsabilității personale a judecătorului.

4 . LINII DIRECTOARE PRIVIND BROȘURILE DE INFORMARE ȘI SITE-URILE WEB

59. Este foarte important ca utilizatorii instanțelor să înțeleagă modul de funcționare a acestora. Este imperativ ca comunicarea cu utilizatorii instanței să nu fie arogantă și să îi trateze ca pe niște egali. Informațiile ar trebui să fie exacte și ușor de înțeles. Pentru un sistem judiciar de calitate, este extrem de important ca nu numai utilizatorii instanțelor, ci și publicul larg să aibă cunoștințe de bază cu privire la drepturile lor în instanțe și la ce să se aștepte atunci când se prezintă la acestea.
60. Unele state membre trimit justițiabililor și altor persoane citații cu aplicarea normelor Codului de procedură, explicându-le rolul lor în instanță. În unele state membre se trimit broșuri speciale privind drepturile și obligațiile martorilor în cadrul procedurilor penale. Broșura Unității de sprijinire a martorilor este remisă martorilor și victimelor. De asemenea, victimelor li se pune la dispoziție un formular pentru revendicări patrimoniale și juridice. Unele state membre trimit broșuri împreună cu textele instanțelor de judecată, în timp ce altele oferă informații despre procedurile judiciare pe site-ul lor web. Unele le au pe ambele. Se acordă o atenție deosebită ca limbajul din aceste broșuri să fie clar și simplu. Unele state membre au broșuri în sala de judecată, disponibile pentru părți sau pentru alți utilizatori ai instanței. Unele state membre fac trimitere la site-ul web al sistemului judiciar în citațiile la instanță. Acolo, aceștia pot găsi informații cu privire la rolul lor într-o anumită cauză (inculpați, martori etc.).

4.1. EXEMPLE

61. În **Bosnia și Herțegovina** (tribunalul districtual din Novi Travnik), se trimit broșuri martorilor și victimelor din cadrul procedurilor penale cu privire la drepturile și obligațiile lor în calitate de martori în cadrul procedurilor penale. Broșurile Unității de sprijinire a martorilor sunt, de asemenea, livrate martorilor și victimelor de către instanța lor. Victimelor li se furnizează, de asemenea, un formular pentru revendicarea proprietății și a cererii legale.
62. În **Germania**, broșurile nu sunt oferite la nivel național. Doar câțiva Landeri le oferă în mod standard sau doar la cerere. Broșura "Sprijin psihosocial în instanță" este, de asemenea, disponibilă în special pentru victimele infracțiunilor violente și sexuale. Această broșură informează victimele infracțiunilor violente și sexuale cu privire la serviciile de sprijin disponibile în contextul sprijinului psihosocial. O parte a secțiunii de adrese conține informații despre site-uri web unde pot fi găsite informații suplimentare pentru victime.
63. În **Irlanda**, pentru panourile actuale și, probabil, de acum încolo, există, de asemenea, o broșură de informare cu privire la măsurile de precauție COVID-19 care au fost luate. Informațiile sunt disponibile online și există diverse pliante de informare în zonele din jurul tribunalelor. De asemenea, grupurile de victime și ofițerii de legătură Garda ar avea contact cu victimele pentru a le ajuta în acest proces.
64. În **Lituania**, există o rețea de voluntari care asistă martorii și părțile vătămate. Psihologii instanțelor de judecată sunt implicați în proceduri prin acordarea de asistență la interogatoriul minorilor, inclusiv al copiilor mici, prin pregătirea copiilor și/sau a reprezentanților legali sau statuari ai acestora pentru audiere, prin evaluarea considerentelor legate de dezvoltarea copilului (inclusiv aspectele cognitive, emoționale, comportamentale, printre altele) care sunt importante pentru fiecare acțiune în cadrul procedurilor judiciare, având în vedere evaluările copilului deja efectuate de alte autorități competente, prin acordarea de asistență psihologică adecvată copiilor, prin oferirea de consultanță reprezentanților legali ai acestora, judecătorilor și altor participanți la proceduri cu privire la nevoile și dezvoltarea copilului, după cum este necesar pentru proceduri, și judecătorilor și/sau instituțiilor de cercetare preliminară cu privire la aspectele legate de audiere. Publicații metodologice: Ghidul de comunicare judiciară; Ghidul pentru voluntari: Cum să oferiți asistență părților vătămate și martorilor în instanță; Sprijin psihologic pentru victime și martori și protecția acestora în cadrul procedurilor judiciare. Pe site-ul web al Administrației Naționale a Instanțelor sunt publicate filme de animație despre procedurile judiciare "Cum să fii martor în instanță?", "Cum se utilizează portalul de servicii electronice al instanțelor lituaniene e.teismas.lt?", "Despre activitatea unui judecător", "Despre audierile la distanță" etc.: A fost creat un instrument educațional - o sală de judecată virtuală - pentru a familiariza publicul larg cu participanții la proceduri și cu funcțiile și responsabilitățile acestora, precum și cu desfășurarea unei ședințe de judecată.
65. În **Slovenia**, victimele infracțiunilor primesc o notificare cu privire la drepturile lor în cadrul procedurilor judiciare. Există linkuri către informații online privind procedurile individuale incluse în modelele de texte pentru instanțe (dacă este cazul). Informațiile online pot fi găsite pe site-ul web al instanțelor judecătorești. Există animații despre cum să fii martor și despre sistemul judiciar din Slovenia. Broșurile pe suport de hârtie despre toate tipurile de proceduri și despre sistemul judiciar sunt disponibile la toate instanțele. În toate aceste instrumente se acordă o atenție deosebită unui limbaj simplu și clar.

Pentru a aborda problemele identificate în ceea ce privește comunicarea cu părțile și alți justițiabili, președintele Curții Supreme a luat decizia de a înființa un proiect¹⁴⁴ cu o structură organizatorică specifică, formată din 12 membri - judecători, personal al instanței și profesioniști externi. Acest comitet director supraveghează activitatea a trei grupuri de proiect. Primul grup s-a ocupat de competențele judecătorilor, iar cel de-al doilea de competențele personalului instanței. Cel de-al treilea grup s-a ocupat de comunicarea între instanțe și diferiți justițiabili ai instanțelor în general și de încrederea scăzută în sistemul judiciar din Slovenia. Acesta este format din profesioniști în domeniul comunicării, precum și din judecători și din personalul instanțelor care se ocupă de relațiile publice. Activitățile au început în 2016, iar proiectul este încă în curs de desfășurare. Rezultatele proiectului sunt broșuri, un nou site web ușor de utilizat, animații, manuale pentru judecători și personalul instanțelor privind procedurile ușor de utilizat și justiția procedurală ale instanțelor,

¹⁴⁴ Proiectul a câștigat premiul CEPEJ 2019 Scara de Cristal a Justiției.

precum și diferite tipuri de cursuri de formare pentru aceștia. Unul dintre cele mai importante aspecte a fost acela că, în toate contactele cu instanțele, justițiabilii trebuie să simtă că sunt respectați și ascultați. Unul dintre obiectivele principale a fost și este în continuare ca judecătorii și personalul instanțelor să utilizeze un limbaj clar și simplu atunci când au orice fel de contact cu utilizatorii instanțelor. Judecătorii și personalul instanțelor au pregătit broșuri și alte instrumente pentru utilizatorii instanțelor. Apoi, experții în comunicare le-au reproiectat cu un limbaj simplu și ușor de înțeles și cu o mai bună vizibilitate, iar apoi judecătorii au citit și verificat din nou aceste texte, asigurându-se că totul este în conformitate cu legea tratată de o anumită broșură (de exemplu, o descriere a procedurii de divorț) sau animație sau site-uri web etc.

4.2. Concluzie

66. Este încurajator faptul că multe state membre văd cât de importante sunt informațiile pentru justițiabili și pentru publicul larg. Încrederea cetățenilor în sistemul judiciar va crește dacă aceștia înțeleg funcționarea acestuia în general și procedurile la care participă, în special. Informațiile trebuie să fie furnizate într-un limbaj clar, ușor de înțeles și adaptat pentru non-juriști. Cu toate acestea, este important ca informațiile referitoare la instanțe în general sau la cazuri individuale să fie corecte și conforme cu legea. Nu ar trebui să fie simplificate în mod excesiv, deoarece multe dintre chestiunile juridice sunt complexe, iar într-un limbaj simplu drepturile legale pot fi "pierdute în traducere".

5. LINII DIRECTOARE PRIVIND EVALUAREA COMPETENȚELOR ORALE ȘI SCRISE ALE JUDECĂTORILOR

67. CCJE, în Avizul nr. 11 (par. 57. - 61.) privind evaluarea calității hotărârilor judecătorești, subliniază că fondul hotărârilor judecătorești individuale este controlat în primul rând de căile de atac sau de procedurile de revizuire disponibile în instanțele naționale și de dreptul de acces la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. CCJE subliniază că orice metodă de evaluare a calității hotărârilor judecătorești nu ar trebui să interfereze cu independența sistemului judiciar, fie ca întreg, fie la nivel individual. Mai presus de toate, orice procedură de evaluare ar trebui să aibă ca scop identificarea necesității, dacă este cazul, de a modifica legislația, de a schimba sau de a îmbunătăți procedurile judiciare și/sau de a continua formarea judecătorilor și a personalului instanțelor.
68. 25 de respondenți au răspuns că evaluează competențele orale și scrise ale judecătorilor. În unele țări, judecătorii sunt evaluați doar la începutul mandatului lor. Perioadele variază de la trei la șapte ani. În cele mai multe cazuri, competențele orale ale judecătorului sunt evaluate, de exemplu, în funcție de: claritate, profesionalism, inteligibilitate, capacitatea de a convinge, competență socială (a fi receptiv și atent la contribuțiile celorlalți; comportament prietenos față de cetățeni), competențe de negociere (empatie, răbdare, corectitudine, echilibru, conducere intenționată/co-proiectare a negocierilor), asertivitate (reprezentarea și afirmarea diferitelor puncte de vedere cu argumente convingătoare). În cele mai multe cazuri, un consiliu judiciar efectuează o evaluare, dar în unele state membre, aceasta este realizată de președinții instanțelor sau de judecătorii de a doua instanță, în mod informal.
69. 26 de respondenți au răspuns că evaluează periodic abilitățile de redactare ale judecătorilor. În majoritatea statelor membre, criteriile de evaluare a abilităților de redactare ale unui judecător sunt următoarele: dacă concluzia este inteligibilă și certă; claritatea, inteligibilitatea și capacitatea de sinteză în redactarea hotărârilor judecătorești și a sentințelor, în raport cu situațiile de fapt și de drept abordate; precum și dacă sunt abordate problemele procedurale sau de anchetă; raționamentul juridic; aplicarea dispozițiilor de drept material și procedural incluse în hotărâri; tehnica juridică. În unele state membre, se evaluează, de asemenea, utilizarea unui limbaj clar și simplu în instanțe.

5.1. EXEMPLU S

70. În **Austria**, evaluarea aptitudinilor scrise și orale face parte dintr-o evaluare generală a aptitudinilor judecătorului de către un grup de judecători, cel puțin o dată în primii trei ani de carieră.
71. În cadrul Curții de Apel Rovaniemi și al instanțelor districtuale care intră sub jurisdicția sa (**Finlanda**), aceștia își evaluează în mod regulat calitatea procesului de judecată. O parte importantă a acestei

evaluări este reprezentată de satisfacția clienților în ceea ce privește audierile și hotărârile. Aceștia efectuează sondaje de opinie în cadrul cărora clienții pot oferi feedback. Există, de asemenea, un grup desemnat de experți (judecători șefi, profesori universitari, reprezentanți ai presei etc.) care le evaluează hotărârile și, de asemenea, modul de întocmire a hotărârilor.

72. În **Germania**, abilitățile de comunicare sunt evaluate în mare parte în cadrul evaluării standard, la fiecare patru sau cinci ani, de către superiorul nemijlocit. Aceasta poate include următoarele aspecte: exprimare orală/scrisă: exprimare orală/scrisă clară, profesională, inteligibilă, convingătoare; competență socială: primire deschisă și luarea în considerare adecvată a contribuțiilor celorlalți; comportament prietenos față de cetățeni, abilități de negociere: empatie, răbdare, corectitudine, echilibru, conducere/proiectarea în comun a negocierilor, asertivitate: Reprezentarea și afirmarea punctelor de vedere cu argumente convingătoare.
73. În **Italia**, competențele judecătorilor sunt evaluate o dată la patru ani, pentru o perioadă totală de 28 de ani. Printre criteriile de evaluare se numără "claritatea, exhaustivitatea și capacitatea de sinteză în redactarea hotărârilor și sentințelor judecătorești, în raport cu situațiile de fapt și de drept de tratat, precum și cu problemele procedurale sau de anchetă abordate, așa cum se constată (de către organismul de evaluare) prin aprecierea documentelor și hotărârilor dobândite prin sondaj (de la organismul de evaluare), precum și a celor, atunci când este posibil, produse de judecătorul sau procurorul în cauză."
74. În **Monaco**, capacitatea de a asculta și de a conversa cu justițiabilii este un element de apreciere în evaluarea judecătorilor de către șeful instanței.
75. În **Slovenia**, abilitățile de comunicare sunt evaluate periodic (la fiecare 3 ani și în fiecare an pentru noii judecători) ca unul dintre criteriile de evaluare a serviciului judiciar de către consiliile de personal (în general, judecătorii instanțelor ierarhic superioare). Evaluarea este prevăzută de lege, iar criteriile sunt stabilite de Consiliul Judiciar. În mod oficial, aceasta include: capacitatea de exprimare orală și scrisă ca parte a capacității de muncă și a cunoștințelor de specialitate (utilizarea corectă a limbii slovene, exprimare exactă și clară, utilizarea corectă a termenilor juridici), abilitățile de comunicare ca parte a competențelor sociale (capacitatea de a asculta opinii diferite, capacitatea de a împărtăși cunoștințe și de a face schimb de experiență, capacitatea de mediere și de soluționare, precum și o comunicare clară, inteligibilă și respectuoasă), capacitatea de a gestiona conflicte ca parte a competențelor sociale (păstrarea calmului și a rezervei, comportament atent) și atitudinea respectuoasă față de părți, colegi și alte persoane și respectarea demnității acestora ca parte a competențelor sociale.

5.2. Concluzie

76. Instrumentele care interferează cu activitatea judecătorului trebuie să fie utilizate rar și în conformitate cu dispoziții stricte. Esența statului de drept și a unui sistem judiciar de calitate este independența judecătorului. Este foarte important ca evaluarea judecătorilor să se facă în mod transparent și de către organisme independente.

6. LINII DIRECTOARE PRIVIND PLATFORMELE ELECTRONICE PUBLICE PENTRU DECIZIILE JUDICIARE ȘI ALTE INSTRUMENTE INFORMATICE

77. Trăim într-o perioadă de mare expansiune a tehnologiei informației. Publicul larg (inclusiv juriștii) caută informații prin intermediul instrumentelor IT, iar sistemul judiciar nu face excepție în această privință. Cetățenii se așteaptă ca instanțele să furnizeze informații despre deciziile lor pe o platformă electronică care să fie ușor de utilizat. Aceștia au nevoie de un sistem judiciar care să poată funcționa chiar și în perioade de criză. Instrumentele IT (acces online la proceduri, posibilitatea de a depune cereri online în orice moment, audieri prin videoconferință etc.) pot asigura acest lucru.
78. 43 de respondenți au răspuns că dispun de o versiune a unei platforme pentru decizii judiciare sau de un alt instrument IT pentru utilizatorii instanțelor. Unele hotărâri judecătorești sunt publicate pe site-urile oficiale ale instanțelor, în timp ce altele sunt gestionate de sectorul privat. Majoritatea site-urilor web gestionate de instanțe sunt gratuite. Uneori, unele dintre acestea sunt accesibile numai

după plata unei taxe anuale. Accesul la unele dintre cele mai relevante colecții și baze de date juridice - și anume cea a Înaltei Curți de Casație - este oferit gratuit doar judecătorilor și procurorilor.

6.1. EXEMPLE

79. În **Azerbaidjan**, există o bază de date electronică cu decizii judiciare anonime. Toate hotărârile judecătorești trebuie să fie publicate pe site în termen de o lună.
80. În **Austria**, justițiabilii pot utiliza comunicarea juridică electronică (CJE) pentru a se adresa instanțelor și parchetelor. CJE permite transmiterea electronică a cererilor și primirea automată a detaliilor cauzei în aplicațiile informatice ale sistemului judiciar. Instanțele și parchetele utilizează, de asemenea, banda CJE pentru comunicarea răspunsurilor. În 2007, CJE a fost migrat la tehnologia serviciilor web prin intermediul MTOM. CJE, care este securizat prin SSL și certificate, poate fi accesat prin mai multe puncte de transmisie și permite, *printre altele*, trimiterea de documente ca atașamente în format pdf/A împreună cu memoriul depus electronic ca date XML. De la începutul anului 2009, instanțele judecătorești și parchetele transmit hotărâri, transcrieri și alte documente sub formă de anexe în format pdf prin intermediul CJE. Din 2013, cetățenii austrieci au posibilitatea de a trimite toate memoriile către toate instanțele și parchetele online prin intermediul site-ului web, prin intermediul unei comunicări securizate. Cetățenii trebuie să folosească semnătura de pe telefonul mobil sau cardul de cetățean pentru a se autentifica înainte de trimitere. Cetățenii străini pot utiliza o legitimație conformă cu eIDAS pentru autentificare începând din 2018. Cu ajutorul noului serviciu web, cetățenii vor putea, de asemenea, să vizualizeze online documentele importante ale cauzei (inspecția online a dosarelor). Semnătura de pe telefonul mobil sau cardul de cetățean vor fi necesare pentru autentificare.

Aceste instrumente eficientizează procesele judiciare și procedurile de investigare, facilitează comunicarea și reduc costurile. În acest mod se realizează anual economii de peste 12 milioane de euro la cheltuielile poștale. Site-urile/serviciile web sunt mai ușor de actualizat și este mai ușor să se furnizeze instrucțiuni într-un limbaj simplu și clar (de exemplu, prin crearea unei "versiuni în limbaj simplu" a paginilor/articolelor existente).

81. În **Danemarca**, în acest moment sunt publicate doar anumite hotărâri ale instanțelor supreme și ale instanțelor districtuale. Se preconizează că în 2021 va fi lansată o nouă bază de date electronică, care va conține aproape toate hotărârile de la toate instanțele daneze. Toate hotărârile Curții Supreme sunt disponibile publicului pe site-ul web al Curții Supreme și există, de asemenea, o selecție a acestora.
82. În **Finlanda**, pe lângă informațiile furnizate pe paginile web ale Curții Supreme și ale Curții Administrative Supreme, există o bază de date gratuită și publică (FINLEX) care include legi (originale și actualizate) și hotărâri ale instanțelor. În ceea ce privește Curtea Supremă, baza de date conține precedentele, descrieri ale problemei judiciare în cazurile în care Curtea Supremă a admis un recurs, dar nu a emis încă o hotărâre, și rezumate ale hotărârilor care nu constituie precedente. Pentru Curtea Supremă Administrativă, baza de date conține precedentele, scurte rezumate ale altor decizii relevante din punct de vedere judiciar, precum și anumite cazuri considerate a avea mai degrabă un interes social, regional sau un interes public mai larg decât o importanță juridică. Baza de date include, de asemenea, o colecție de hotărâri ale Curților de Apel, ale instanțelor administrative, ale Curții comerciale, ale Curții Muncii și ale Curții de Asigurări. Baza de date nu conține deciziile instanțelor districtuale. Acest lucru se datorează parțial faptului că anonimizarea hotărârilor nu este încă automatizată. Cu toate acestea, există un proiect în curs de desfășurare pentru a găsi o soluție de automatizare a anonimizării hotărârilor. Baza de date include, de asemenea, hotărâri sau rezumate ale hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului și hotărâri vechi ale Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Noul sistem de gestionare a cauzelor din cadrul instanțelor administrative permite cetățenilor să depună și să primească documente online. Atât instanțele generale, cât și cele administrative utilizează, de asemenea, e-mailul în comunicarea cu clienții.

Administrația Națională a Instanțelor Judecătorești întreține pagini web cu informații mai generale despre instanțe, astfel încât instanțele nu trebuie să producă și să mențină ele însele toate informațiile, ceea ce reduce resursele necesare pentru instanțe. Paginile web ale diferitelor instanțe au un aspect unificat, dar fiecare dintre acestea poate personaliza conținutul propriei pagini web în

funcție de nevoile sale. Acestea pot, de exemplu, să posteze acolo anunțuri. În acest fel, publicul rămâne bine informat. Acest lucru, la rândul său, consolidează încrederea. Administrația Națională a Instanțelor Judecătorești poate oferi expertiză instanțelor în materie de comunicare.

83. În **Germania**, hotărârile nu sunt în general publicate. Cu toate acestea, există obligația de a publica hotărârile (sub formă anonimă) în care publicul are sau poate avea un interes. Acest lucru poate fi făcut pe pagina de internet a instanței (aceasta este practica Curții Federale de Justiție și a Curții Constituționale Federale, precum și a altor instanțe). Câteva landuri au înființat recent așa-numitele "portali de transparență", unde pot fi găsite informații oficiale, inclusiv hotărâri importante ale instanței. Cu toate acestea, hotărârile sunt de obicei trimise la bazele de date juridice pentru publicare. Operatorii bazelor de date și-au luat angajamentul față de Landuri de a publica astfel de decizii.
84. În **Portugalia**, preocupările legate de comunicarea/relația dintre cetățeni și sistemul de justiție au fost abordate în principal prin intermediul "Justiça + Próxima Plan" (Planul Justiție + Planul cel mai apropiat), un plan ambițios de modernizare a sectorului justiției. Lansată în 2016, cea de-a doua ediție (2020-2023) dezvoltă în continuare mai multe măsuri deja existente și include altele noi. În ceea ce privește instanțele judecătorești, acest plan are ca obiectiv să ofere instanțelor și tuturor profesioniștilor din domeniul juridic condițiile necesare pentru exercitarea justiției, asigurând o calitate, o rapiditate și o eficiență maxime, apărând articularea și autonomia pentru o administrare eficientă a mijloacelor, schimbând percepțiile și consolidând încrederea. Pe baza acestui plan, proiectele "Tribunal +" (Instanța +) și Platforma digitală a justiției se remarcă prin dimensiunea și impactul lor. Primul stabilește o nouă paradigmă privind serviciul de front-office între instanțe/personalul instanțelor și cetățeni. Cel de-al doilea reunește pe un singur site web toate informațiile de la serviciile de justiție, într-un limbaj mai clar și mai accesibil. În plus, cetățenii au acces online la procedurile lor (ca să nu mai vorbim de posibilitatea de a depune cereri online pentru mai multe tipuri de certificate), oricând și oriunde, fără a fi nevoie să se deplaseze la instanță. Inițial limitat la procedurile de executare, astăzi accesul online cuprinde toate tipurile de proceduri. Pe scurt, comunicarea dintre instanțe și justițiabilii săi este acum mult mai directă, mai simplă și mai accesibilă. În ceea ce privește o relație/comunicare mai imediată între instanțe și justițiabili, trebuie subliniat proiectul de comunicare mai directă și mai obiectivă, care a început în 2017. Inițial, acesta s-a limitat la notificările judiciare privind procedura de somație de plată (o procedură simplificată și rapidă de soluționare a cauzelor civile și comerciale pentru creanțele de până la o anumită sumă). În prezent, aceste notificări utilizează un limbaj mai simplu și o formatare diferită a textului (dimensiunea caracterelor, spațierea cuvintelor și utilizarea zonelor evidențiate și a celor cu caractere aldine). Acest proiect a fost realizat fără nicio modificare a cadrului juridic privind procedura respectivă. Ediția actuală a "Justiça + Próxima Plan" va extinde această măsură la alte domenii/situații care nu sunt încă acoperite. Obiectivul inițial a fost acela de a promova o justiție agilă, transparentă și apropiată de cetățean, simplificând procesele și procedurile pentru a obține o mai mare eficiență, pentru a monitoriza rezultatele și pentru a răspunde mai eficient la ceea ce au nevoie justițiabilii sistemului judiciar. Apropierea de cetățeni și schimbarea atât a sentimentului de neîncredere în sistemul de justiție, cât și a percepției privind lentoarea acestuia, au fost obiectivele planului. Acest plan plasează cetățeanul în centrul activității din domeniul justiției, clarificând și simplificând limbajul, dar și punând la dispoziție noi servicii prin mai multe canale, evitând astfel deplasările inutile la ghișeele de recepție ale diferitelor servicii de justiție. Măsurile "Justiça + Próxima Plan" au ca scop apropierea justiției de cetățeni și de întreprinderi. Au fost incluse măsuri de simplificare lingvistică. Notificările judiciare (comunicările instanțelor către cetățeni și întreprinderi) au fost simplificate, atât în ceea ce privește limba utilizată, cât și structura informațiilor. Scopul acestei măsuri a fost de a facilita (i) înțelegerea informațiilor comunicate; (ii) găsirea informațiilor într-un mod rapid și fără efort. În prezent, comunicările se caracterizează în principal printr-un limbaj mai clar, un text mai ușor de citit și o organizare logică suplimentară a textului, care permite identificarea cu ușurință a diferitelor tipuri de informații, incluzând cât mai multe informații relevante pentru cititor. Simplificarea nu înseamnă renunțarea la acuratețea conceptelor juridice tehnice și nici ușurarea motivării hotărârii. Excesele tind să apară din teama de a fi criticat pentru un raționament insuficient și din tentația de a demonstra erudiție sau originalitate sau, în paralel, din preocupări legitime legate de carieră, având în vedere sistemul de evaluare a judecătorilor în vigoare.

6.2. Concluzie

85. Utilizarea instrumentelor IT nu este lipsită de riscuri și a arătat unele limitări, în special atunci când există prea multe informații care nu sunt sortate corespunzător. Acest lucru poate duce la saturarea

acestora și nu este ușor de utilizat. Din acest motiv, pare atât de important să se asigure organizarea și stocarea adecvată a informațiilor (de exemplu: toate hotărârile judecătorești din stat) în mod structurat și relevant, prin utilizarea de cuvinte-cheie sau de instrumente de inteligență artificială.

86. De asemenea, este foarte important ca instrumentele care permit accesul online la procedurile unui client și posibilitatea de a depune cereri online să fie ușor de utilizat și să țină cont de persoanele vulnerabile (săraci, bătrâni, refugiați etc.) care nu au acces la justiție prin intermediul tehnologiei informației. Instanțele ar trebui să fie atente ca, în efortul de a se deschide prin intermediul instrumentelor electronice, să nu creeze nedreptăți față de persoanele cu handicap sau față de alte persoane vulnerabile.

7. LINII DIRECTOARE PRIVIND MĂSURAREA CALITĂȚII

87. Pentru fiecare organizație, este extrem de important ce cred utilizatorii despre performanța lor. Instanțele nu fac excepție. Se recomandă ca măsurarea periodică a satisfacției justițiabililor să facă parte din activitatea obișnuită a instanței. Aceasta ar trebui să includă întrebări despre limbajul utilizat în instanță, atât oral, cât și scris. Numai atunci când conducerea instanței știe de ce au nevoie justițiabilii unei instanțe poate să le ofere aceasta.
88. Douăzeci și unu de respondenți au răspuns că au anumite mijloace de măsurare a satisfacției justițiabililor, iar optsprezece dintre ei o fac periodic (în cele mai multe cazuri la fiecare trei ani). Sondajele din nouăsprezece state membre includ întrebări despre limba judecătorului. În două cazuri, nu se face nicio distincție între limba orală sau scrisă.

7.1. EXEMPLE

89. În **Danemarca**, se măsoară satisfacția justițiabililor neprofesioniști cu privire la acest parametru: "Limbajul judecătorilor este ușor de înțeles", care are un impact asupra satisfacției în ceea ce privește un alt parametru conex: "Am fost tratat în mod corespunzător la audieri" și măsoară satisfacția justițiabililor neprofesioniști și profesioniști cu privire la următorii parametri, în diferite tipuri de cazuri: "Decizia este transmisă într-un limbaj inteligibil", "Decizia conține o descriere adecvată a cazului", "Decizia conține o justificare adecvată". Sondajul se referă atât la deciziile verbale, cât și la cele scrise.
90. În **Finlanda**, în instanțele din jurisdicția Curții de Apel din Rovaniemi, standardele de calitate privind redactarea deciziilor și procesul sunt definite în cadrul sistemului de referință al calității, care este utilizat din 2006. Acesta definește calitatea deciziei ca fiind legalitate, corespondență cu simțul comun al justiției, motivare adecvată și clară, răspuns la întrebările care au fost ridicate, inteligibilitate, uniformitate structurală, uniformitate materială, corectitudine lingvistică și previzibilitate. Mai precis, limbajul utilizat în decizie ar trebui să fie de așa natură încât și un cititor extern să poată înțelege cu ușurință esența deciziei. Comprehensibilitatea necesită utilizarea unui limbaj general. Termenii juridici ar trebui evitați sau cel puțin ar trebui explicat sensul acestora atunci când sunt utilizați în hotărâre. Claritatea deciziei poate fi îmbunătățită, de asemenea, prin utilizarea titlurilor și a unei structuri coerente.

De asemenea, au un sistem de evaluare a calității, în cadrul căruia o parte a evaluării calității este reprezentată de redactarea hotărârilor. Scopul evaluării calității este de a colecta informații privind nevoile de dezvoltare și formare.

91. În **Republica Moldova**, satisfacția justițiabililor este măsurată ad-hoc (nu în fiecare an sau la fiecare 3 ani), dar se intenționează ca măsurările să se facă periodic. Există întrebări specifice privind limbajul folosit de judecător în cadrul ședințelor și audierilor preliminare. la fel și referitor la limba utilizată în hotărârile judecătorești.
92. În **Slovenia**, satisfacția față de sistemul judiciar este măsurată periodic (bianual) și este măsurată în rândul publicului larg, al justițiabililor, al profesioniștilor din domeniul juridic, al judecătorilor și al personalului instanțelor. Întrebările din sondaj pentru justițiabili se referă la limbajul judecătorului. Întrebările sondajului pentru profesioniștii din domeniul juridic se referă la satisfacția acestora cu privire la comunicarea dintre instanțe și profesioniști, precum și la satisfacția cu privire la limbajul și

terminologia judecătorului. Întrebările sondajului pentru utilizatorii instanțelor includ, de asemenea, întrebări privind: claritatea formularelor prescrise, claritatea solicitărilor instanței și claritatea hotărârilor judecătorești; între timp, întrebările sondajului pentru profesioniștii din domeniul juridic se referă la claritatea hotărârilor judecătorești.

93. În **Suedia**, majoritatea instanțelor au inclus întrebări legate de limbaj în sondajele efectuate la nivelul instanțelor. Începând cu 2010, instanțele din Suedia lucrează în permanență la comunicarea (atât orală, cât și scrisă) și la comprehensibilitatea hotărârilor judecătorești. Ca parte a angajamentului pe termen lung al instanțelor suedeze față de acest subiect, multe instanțe efectuează în mod regulat sondaje privind satisfacția justițiabililor. Sondajele vizează subiecte precum: nivelul de satisfacție cu privire la serviciile instanței, siguranța și securitatea în instanță, percepția generală a accesibilității și a inteligibilității informațiilor furnizate de instanțe, abilitățile de comunicare ale personalului instanței și simplitatea limbajului hotărârilor judecătorești și a altor decizii. Sondajele sunt efectuate la nivelul fiecărei instanțe. Astfel de sondaje pot fi efectuate în mai multe forme diferite, de exemplu sub formă de chestionare adresate unuia sau mai multor grupuri de referință specifice, sub formă de interviuri calitative cu părțile care utilizează serviciile instanțelor sau în dialog și cooperare cu profesioniștii din domeniul juridic care participă la ședințele de judecată. În funcție de rezultatele sondajului, fiecare instanță trebuie să decidă ce măsuri și acțiuni suplimentare ar trebui luate pentru a asigura un nivel satisfăcător al serviciilor judiciare.

La nivel central, din 2010, Administrația Națională a Instanțelor Suedeze este dedicată în continuare activității în domeniul comunicării (atât verbale, cât și scrise) și al inteligibilității hotărârilor judecătorești. Această sarcină este realizată în strânsă cooperare cu reprezentanții instanțelor suedeze. Instanțele însele pot, de asemenea, să adopte măsuri suplimentare la nivelul instanțelor pentru a-și îmbunătăți comunicarea cu justițiabilii. În acest caz, măsurile sunt coordonate la nivel local ca parte a planului de activitate al instanței. De exemplu, se poate menționa faptul că multe instanțe monitorizează și evaluează în permanență ce fel de măsuri pot fi introduse pentru a-și îmbunătăți comunicarea zilnică cu justițiabilii. Măsurile tipice întreprinse de instanțe vizează îmbunătățirea serviciilor oferite clienților, inclusiv a accesibilității serviciilor instanței (de exemplu, accesibilitatea fizică, disponibilitatea informațiilor online despre serviciile oferite de instanță).

7.2. Concluzie

94. Este îmbucurător faptul că multe state membre înțeleg importanța măsurării calității. Dar este la fel de important, dacă nu chiar mai important, să se lucreze pe baza datelor pe care le furnizează această monitorizare. Justițiabilii și publicul care au luat parte la aceasta se așteaptă ca instanțele să facă ceva în acest sens. Un lucru este monitorizarea, al doilea este analiza rezultatelor și al treilea este lucrul la problemele identificate.

CONCLUZIE

95. Se poate concluziona că multe state membre lucrează în conformitate cu avizele CCJE, cu articolele teoretice și cu Justificarea CEPEJ-GT-QUAL privind limbajul clar și simplu în instanțe. Acestea știu că o comunicare adaptată non-profesioniștilor în cadrul ședințelor (inclusiv ședințelor preliminare) și în textele finale și nefinale, sunt la fel de importante pentru justițiabilii instanțelor. Cel mai important este faptul că aceștia sunt conștienți de importanța încrederii în sistemul judiciar și că o comunicare clară și simplă, dar exactă din punct de vedere juridic, este fundamentală pentru atingerea acestui obiectiv. Este extrem de încurajator faptul că toți respondenții consideră că o comunicare clară și simplă cu justițiabilii instanțelor este importantă, deoarece aceasta este piatra de temelie pentru activitatea viitoare a CEPEJ privind încrederea publicului în sistemul judiciar din statele membre.
96. Multe state membre au dezvoltat instrumente pentru identificarea problemelor legate de limbajul juridic prea formal, au recomandări și alte documente care vizează comunicarea orală și scrisă cu justițiabilii instanțelor, au dezvoltat platforme IT ușor de utilizat. Există câteva practici interesante care nu ar trebui să fie trecute cu vederea, deoarece ar putea fi utile pentru alte state membre care fac primii pași în vederea soluționării acestor probleme.

ANEXĂ: BIBLIOGRAFIE

- ✓ Dessau Linda, Wodak Tom, Șapte pași pentru o redactare mai clară a unei hotărâri judecătorești
- ✓ Gossner Meyer, Die Urteile in Strafsachen, Verlag Franz Vahlen, 2008
- ✓ Günther Carsten, Motivarea hotărârilor judecătorești - Raport pentru Germania
- ✓ Huber Michale, das Strafurteil, Verlag C.H. Beck, 1993
- ✓ Jean Jean-Paul, "La qualité des décisions de justice au sens du Conseil de l'Europe", Colocviul organizat pe 8 și 9 martie 2007 de Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea din Poitiers, pe tema "Calitatea deciziilor judiciare" - vezi "CEPEJ Studies" Nr. 4.
- ✓ Norkus Rimvydas, Motivarea hotărârii, Raport pentru Lituania
- ✓ Schellhammer Kurt, Die Arbeitsmethode des Zivilrichters, 17. Auflage, C.F. Müller, 2014
- ✓ Skujeniece Vineta, The Quality of Court Judgements, Letonia, Providus 2003.
- ✓ Ghid privind articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului, CEDO, 2020
- ✓ Tyler Tom, Procedural Justice and the Courts, Court Review: Volumul 44, Numărul 1/2 -2007
- ✓ Verbung André, Schueler Ben, Procedural Justice in Dutch Administrative Court Proceedings, UtrechLawReview, Volume 10, Issue 4, November 2014
- ✓ Ziegler Theo, Das Strafurteil, Verlag Franz Vahlen, 2013
- ✓ Avizul nr. 7 (2005) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind "Justiție și societate"
- ✓ Avizul nr. 11 (2008) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind "Calitatea hotărârilor judecătorești"
- ✓ Comisia Europeană, Punerea în aplicare a proiectului-pilot - Formare judiciară europeană, Lotul 1 Studiu privind cele mai bune practici în formarea judecătorilor și procurorilor, Raport final, aprilie 2014.
- ✓ Comunicarea Comisiei Europene privind tabloul de bord al justiției 2019
- ✓ Curtea de Apel din Rovaniemi, Evaluarea procesului de judecată în instanțele de judecată, Principii și criterii de referință propuse
- ✓ Modelul Curții de Apel Rovaniemi pentru sistemul de evaluare a calității, 2013: <https://oikeus.fi/hovioikeudet/rovaniemenhovioikeus/fi/index/rovaniemenhovioikeudenlaadunarviointijarjestelma.html>
- ✓ Curtea Supremă a Sloveniei, Enotno oblikovanje sodnih odločb Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, mai 2011.